

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

STRATEGIA ROZWOJU EUROREGIONU GLACENSIS 2020+

EUROREGION GLACENSIS, 2020 R.

Szanowni Państwo,

oddajemy w Państwa ręce Strategię Rozwoju Euroregionu Glacensis, w której wspólnie określiliśmy cele, priorytety i wyzwania stojące przed naszym regionem w perspektywie najbliższych lat.

Miejsce w którym żyjemy to region niezwykle, obfitujący w atrakcje turystyczne, walory przyrodnicze, zabytki kultury. Jego wielkim bogactwem jest również wielokulturowość i przygraniczne położenie. Mamy wyjątkową szansę, aby nasze sąsiedztwo z Republiką Czeską w kolejnych latach prowadziło do realizacji partnerskich celów.

Wykorzystujemy atuty naszego regionu i pracujemy razem już od ćwierćwiecza. W 2021 roku będziemy obchodzić 25-lecie ustanowienia Euroregionu Glacensis. Świątując te „Srebrne Gody” pamiętamy, że współpraca rozpoczęła się dużo wcześniej. Doświadczenia Solidarności Polsko – Czesko – Słowackiej były solidną podstawą wspólnych działań i nadzieją na dołączenie do demokratycznej Europy, którą udało się zrealizować.

Przez 25 wspólnych lat zrealizowaliśmy setki projektów, dzięki którym poznaliśmy się nawzajem i nawiązaliśmy wiele przyjaźni i znajomości. Nauczyliśmy się szanować fakt, że różnimy się od siebie i zrozumieliśmy, że te różnice wzbogacają nasze sąsiedztwo.

W dokumencie Strategii podsumowujemy doświadczenia i kreślimy plany na przyszłość. Określenie wspólnych celów i priorytetów jest tym istotniejsze, że znajdujemy się u progu nowego okresu programowania budżetu Unii Europejskiej, której wsparcie będzie istotnym elementem wspólnych planów.

Chcemy Państwa – mieszkańców Euroregionu Glacensis - zaprosić do współpracy przy realizacji celów Strategii. Doświadczenia nauczyły nas że razem możemy więcej. Dlatego jesteśmy przekonani, że ta współpraca zaowocuje wieloma ambitnymi projektami mającymi na celu rozwój naszego wspólnego regionu.

Czesław Kręcichwost
Przewodniczący polskiej części
Euroregionu Glacensis

Szanowni Państwo,

trzymają Państwo w ręku nową strategię czeskiej części Euroregionu Glacensis. Wielu z Państwa, w tym ja, pomyśli, że to kolejna z wielu strategii, których pełne są szuflady i nikt ich nie wykorzystuje.

Na szczęście jak zawsze, do wszystkiego można dodać przysłowiowe „ale” i tak jest też w tym przypadku.

To nie pierwsza strategia opracowana przez Euroregion.

Dzięki moim wieloletnim doświadczeniom w funkcjonowaniu i działalności Euroregionu wiem, że ta nowa strategia nie powstała, by można było we wniosku projektowym zaznaczyć pozycję „opracowana strategia rozwoju”, ale dlatego, by działalność i praca całego Euroregionu miała sens, by była uporządkowana i podyktowana potrzebami regionu, którym się opiekujemy.

Dlatego traktujemy ten dokument nie jako zło konieczne, ale jako materiał, który będzie przydatny i pomocny w naszej pracy i często odpowiednio uzupełni nasze gminne strategię.

Miroslav Kocián
Przewodniczący czeskiej części
Euroregionu Glacensis

WSTĘP

Dokument pn. Strategia Euroregionu Glacensis 2020+ powstał w wyniku realizacji projektu współfinansowanego ze środków Funduszu Mikroprojektów w Euroregionie Glacensis wdrażanego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Interreg V-A Republika Czeska – Polska. Partnerem Wiodącym projektu jest Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, wspólnie z partnerem projektu Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Kladska - Euroregion Glacensis.

Na terenie Euroregionu Glacensis istnieją już solidne podstawy dla kontynuacji i wzmocnienia współpracy transgranicznej. Wynikają one przede wszystkim z mocnych więzi i dotychczasowej współpracy mieszkańców, przedsiębiorców, administracji i organizacji pozarządowych. Sam Euroregion Glacensis skupia doświadczonych członków i kadre oraz wykorzystuje możliwości jakie daje wsparcie finansowe pochodzące z budżetu Unii Europejskiej. W 2021 roku Euroregion będzie obchodził 25 lecie swojej działalności. Silna pozycja Euroregionu nie oznacza jednak, że wszystkie cele zostały osiągnięte.

Celem opracowania Strategii jest wskazanie dalszych kierunków rozwoju obszaru Euroregionu po roku 2020. Dokument został przygotowany w okresie od lipca 2019 do listopada 2020 roku przy ścisłej współpracy obu sekretariatów Euroregionu, Polsko – Czeskiego Komitetu Sterującego do spraw Strategii oraz polskiego wykonawcy firmy „EffiCon sp. z o.o.” S.K.

Podstawą sformułowania poszczególnych priorytetów i działań Strategii była obszerna diagnoza społeczno-gospodarcza, która została przeprowadzona po obu stronach granicy. Pracom nad dokumentem towarzyszyły konsultacje społeczne, a dokument był udostępniany w polskiej i czeskiej wersji językowej interesariuszom z terenu Euroregionu Glacensis oraz obszaru wsparcia Funduszu Mikroprojektów w Euroregionie Glacensis.

Strategia rozwoju Euroregionu Glacensis na lata 2020+ to dokument, który wskazuje strategiczne kierunki Polsko – Czeskiej współpracy, ale jednocześnie będzie podlegał zmianom jeżeli pojawią się nowe wyzwania związane z dalszym rozwojem Euroregionu po roku 2020.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	2
SPIS TREŚCI	3
WPROWADZENIE.....	4
1. ANALIZA.....	5
A. SFERA PRZESTRZENNA	5
DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA, INFRASTRUKTURA DROGOWA, KOLEJOWA, TRANSPORT PUBLICZNY.....	5
INFRASTRUKTURA WODNO-KANALIZACYJNA I GAZOWA	12
GOSPODARKA ODPADAMI	15
OBSZARY O SZCZEGÓLNYCH WALORACH PRZYRODNICZYCH	17
STAN I JAKOŚĆ POWIETRZA.....	19
ANALIZA SWOT – SFERA PRZESTRZENNA.....	21
B. SFERA GOSPODARCZA.....	23
POTENCJAŁ GOSPODARCZY.....	23
TURYSTYKA	26
ROLNICTWO	33
ADMINISTRACJA PUBLICZNA.....	35
DIAGNOZA SWOT – SFERA GOSPODARCZA.....	38
C. SFERA SPOŁECZNA.....	39
POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY	39
RYNEK PRACY	41
POMOC SPOŁECZNA.....	42
WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE I EDUKACJA.....	44
KULTURA	50
SPORT I REKREACJA.....	53
ANALIZA SWOT – SFERA SPOŁECZNA	55
2. DIAGNOZA SWOT – PODSUMOWANIE.....	57
3. OPIS ZINTEGROWANEGO PODEJŚCIA DO STWIERDZONYCH POTRZEB ROZWOJOWYCH I POTENCJAŁU EUROREGIONU GLACENSIS	59
4. PRIORYTETY I DZIAŁANIA.....	61

WPROWADZENIE

„Strategia Rozwoju Euroregionu Glacensis” to ważny dokument koncepcyjny, dostarczający szczegółowych informacji o analizowanym Obszarze. Celem opracowania dokumentu jest przedstawienie ogólnego kierunku rozwoju analizowanego Obszaru (na podstawie ujednoliconych wskaźników) poprzez zdefiniowanie celów i priorytetów. Dokument strategiczny bazuje na wiedzy nt. Obszaru i jego potencjału. Charakteryzuje słabe i mocne strony Obszaru i określa podstawowe priorytety jego rozwoju.

Dokument strategiczny podzielony jest na dwie części – część analityczną zawierającą opis stanu obecnego oraz część projektową przedstawiającą wybrane przyszłe cele i możliwe sposoby ich osiągnięcia. Do opracowania części analitycznej wykorzystano dostępne dane oraz własną znajomość badanego obszaru i środowiska. Następnie opracowano analizę SWOT.

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi strategicznych wykorzystywanych przy opracowywaniu dokumentów rozwojowych. Jest oparta na opisach, wynikach i cząstkowych wnioskach analizy sytuacyjnej. Skupia się na mocnych i słabych stronach obszaru, a także na szansach, jakie stwarza obecna sytuacja, oraz na zagrożeniach, którym należy się przeciwstawić. Wyniki części analitycznej i analizy SWOT znajdą odzwierciedlenie w tworzeniu części projektowej.

Opracowany dokument umożliwi przejście w fazę wdrażania, kiedy to zaproponowane rozwiązania zostaną przekształcone w konkretne programy i projekty, zostaną też określone działania na rzecz ich stopniowej realizacji zgodnie z przyjętymi priorytetami.

Euroregion Glacensis składa się z obszarów znajdujących się zarówno po stronie czeskiej, jak i po stronie polskiej. Obszar czeskiej części Euroregionu Glacensis (zwanego dalej Euroregion, EG, Obszar) obejmuje kraj hradecki, kraj pardubicki i część kraju ołomunieckiego (konkretnie obszar powiatu Šumperk i obręb ewidencyjny gminy Bílá Voda w powiecie Jeseník – zwany dalej częścią jesenicko-szumperską). Obszar Euroregionu po stronie czeskiej obejmuje 11 powiatów (powiat Jeseník tylko częściowo). Czeska część euroregionu ma łączną powierzchnię 10 596 km², co stanowi około 13,5% obszaru Republiki Czeskiej.

Po stronie polskiej Euroregion tworzy 35 gmin (Bardo, Bielawa, Borów, Bystrzyca Kłodzka, Ciepłowody, Duszniki-Zdrój, gmina miejska Dzierżoniów, gmina wiejska Dzierżoniów, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Kamieniec Ząbkowicki, gmina miejska Kłodzko, gmina wiejska Kłodzko, Kondratowice, Kudowa Zdrój, Lądek Zdrój, Lewin Kłodzki, Mieroszów, Międzyzlesie, gmina miejska Nowa Ruda, gmina wiejska Nowa Ruda, Niemcza, Pieszycy, Polanica-Zdrój, Przeworno, Radków, Stoszowice, Stronie Śląskie, Strzegom, Strzelin, Szczytna, Wałbrzych, Ziębice,

Ząbkowice Śląskie, Złoty Stok) oraz 4 powiaty (Powiat Kłodzki, Powiat Świdnicki, Powiat Ząbkowicki, Powiat Dzierżoniowski).

1. ANALIZA

A. SFERA PRZESTRZENNA

DOŚPIĘCZNOŚĆ KOMUNIKACYJNA, INFRASTRUKTURA DROGOWA, KOLEJOWA, TRANSPORT PUBLICZNY

Istotne znaczenie dla sytuacji całego Euroregionu ma rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej połączony ze zrównoważonym rozwojem transportu zbiorowego, w tym transportu szynowego (mniej inwazyjnego dla środowiska naturalnego).

Sieć drogową na terenie całego Euroregionu Glacensis można uznać za stosunkowo rozwiniętą, choć brakuje autostrad i dróg ekspresowych. Niniejsza sytuacja dotyczy zarówno polskiej, jak i czeskiej części Euroregionu.

Zewnętrzny układ infrastruktury drogowej polskiej części Euroregionu tworzony jest przez sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Przez obszar Euroregionu prowadzą następujące drogi krajowe i wojewódzkie:

- drogi krajowe: nr 5, nr 8, nr 33, nr 34, nr 35, nr 39, nr 46.
- drogi wojewódzkie: nr 345, nr 367, nr 371, nr 374, nr 375, nr 376, nr 378, nr 379, nr 380, nr 381, nr 382, nr 383, nr 384, nr 385, nr 387, nr 388, nr 389, nr 390, nr 392, nr 395, nr 396.

Jak wynika z danych zawartych w diagnozie sporządzonej na potrzeby Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2016-2022 największym obciążeniem charakteryzują się następujące drogi (wojewódzkie i krajowe) zlokalizowane na obszarze Euroregionu:

- nr 381 - 367 łączące miasta: Kłodzko, Nowa Ruda, Wałbrzych, Kamienna Góra, Jelenia Góra;
- nr 382 - 374 łączące miasta: Ząbkowice Śląskie, Dzierżoniów, Świdnicę, Strzegom, Jawor (droga nr 3);
- nr 395 relacji Wrocław – A4 – Strzelin;
- droga krajowa nr 35 – Tyniec Mały – Świdnica – Świebodzice – Wałbrzych – Golińsk (granica z Czechami);
- droga krajowa nr 8 (E-63) – Wrocław – Kłodzko – Kudowa Zdrój (Praga);
- droga krajowa nr 46 – Kłodzko – Złoty Stok – Paczków (granica województw).

Niestety większość wskazanych dróg nadal posiada niskie parametry techniczne, a ich stan oceniany jest jako dostateczny. Podstawowym mankamentem jest fakt, że są to przeważnie drogi jednojezdniowe, niewystarczające w czasach wzmożonego rozwoju transportu samochodowego. Drogi te nie gwarantują odpowiedniej przepustowości, a tym samym mogą być barierą rozwoju gospodarki i turystyki w Euroregionie.

W konsekwencji dostępność transportowa poszczególnych gmin wchodzących w skład polskiej części Euroregionu jest nadal niska i stanowi istotny problem spowalniający ich rozwój.

Za niedostateczną należy uznać również istniejącą sieć dróg niepozwalającą na płynne wyprowadzenie ruchu lokalnego do dróg wojewódzkich i krajowych oraz docelowo do sieci TEN-T. Należy zwrócić szczególną uwagę na potencjał Drogi Sudeckiej, jako osi komunikacyjnej obszaru, która łączy go z TEN-T. Na problem niskiej dostępności do sieci TEN-T zwrócono również uwagę w badaniach ankietowych. Dla ok. 56% respondentów dostępność ta stanowi słabą stronę Euroregionu.

Analizując dostępność komunikacyjną Euroregionu należy również zwrócić uwagę na trwającą inwestycję związaną z budową drogi S3. Powstanie niniejszej drogi sprawia, że konieczne stają się inwestycje związane z połączeniem jej z poszczególnymi gminami Euroregionu. Kluczowego znaczenia w tym kontekście nabiera wspomniana już Droga Sudecka, droga krajowa nr 46 oraz drogi wojewódzkie 374, 376, 382 i 390. Niestety aktualnie drogi te są w złym stanie technicznym. Brakuje również obwodnic miast co w połączeniu z potencjalnym wzrostem natężenia ruchu samochodowego może doprowadzić do ich paraliżu komunikacyjnego. Należy pamiętać więc, aby projektując i budując łączniki drogowe uwzględnić interesy społeczno-gospodarcze gmin tworzących Euroregion. Nowe inwestycje nie mogą negatywnie wpłynąć na ich funkcjonowanie.

Również dostępności czeskiej części Euroregionu nie można uznać za w pełni satysfakcjonującą. Kluczowe znaczenie mają autostrady D11 i D35, zakwalifikowane do transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T. Oznaczenie europejskiej drogi międzynarodowej na terenie EG mają drogi/autostrady I/35-D35 (E442), I/11-D11 (E67) i I/43 (E461).

Jednak sieć autostrad i dróg ekspresowych na czeskim terenie EG jest bardzo krótka. Większość odcinków autostradowych, które mają przebiegać przez region, jest obecnie albo w budowie, albo dopiero na etapie przygotowania. Od lutego 2020 r. użytkowany jest najbardziej na wschód wysunięty odcinek autostrady D11, mniej więcej od Chlumca na Cidlinou do Hradca Králové o długości ok. 29 km. Do autostrady D11 prowadzi krótki odcinek autostrady D35 pomiędzy Sedlicami i Opatovicami nad Labem (ok. 4,5 km) oraz droga ekspresowa I/37 pomiędzy Hradcem Králové i Pardubicami (ok. 15 km). Kolejny oddany do użytkowania odcinek autostrady D35 nawiązuje do odcinka, który jest od długiego czasu niedobudowany. Funkcjonuje jedynie odcinek od Mohelnice w powiecie Šumperk, a do

granicy powiatu (czyli terytorium EG), którego długość liczy zaledwie ok. 7 km. W kierunku z Mohelnicy do Šumperka na drodze I/44 znajdują się jeszcze 2 krótkie odcinki drogi ekspresowej.

W 2020 r. rozpoczęła się budowa kolejnego odcinka autostrady D11 od Hradca Králové do Jaroměra, odcinek od Jaroměra do granicy z Polską w miejscowości Královec jest na różnych etapach przygotowania. W przypadku autostrady D35 aktualnie trwa budowa odcinka od Opatovic nad Labem do Ostrova u Vysokého Mlýta. Kolejne odcinki, aż do istniejącej autostrady koło Mohelnicy, są na różnym etapie przygotowania i dotyczy to także kontynuacji autostrady D35 w drugim kierunku – do Jičína i Turnova. Odległą perspektywą jest jak na razie budowa autostrady D43 od Moravskiej Třebovej do granicy z krajem południowomorawskim.

Spośród dróg I kategorii przez teren EG biegną: I/35 (granica z krajem libereckim – Mohelnice), I/33 (Hradec Králové – Náchod/Polska), I/11 (Hradec Králové – granica z krajem morawsko-śląskim), I/31 (ring Hradec Králové), I/32 (powiat Jičín), I/16 (granica z krajem środkowoczeskim – Královec/Polska), I/14 (Vrchlabí-Třebovice), I/37 (Trutnov – granica z krajem Vysočina), I/36 (D11 –Čestice), I/2 (granica z krajem środkowoczeskim – Pardubice), I/17 (Podhořany-Zámorsk), I/34 (granica z krajem Vysočina – Koclířov), I/43 (granica z krajem południowomorawskim – Králíky/Polska), I/44 (Mohelnice – przełęcz Červenohorské sedlo).

Wewnętrzny układ komunikacyjny polskiej części Euroregionu tworzą drogi gminne i powiatowe. Niestety GUS nie publikuje informacji dotyczących infrastruktury drogowej w ujęciu gminnym. Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, że w opinii mieszkańców (42%) gęstość sieci dróg jest na tyle duża, że została uznana za silną stronę Euroregionu. Jednak w tym przypadku ilość nie przekłada się na jakość. Dla ok 48% ankietowanych jakość dróg jest niezadawalająca i stanowi barierę w funkcjonowaniu Euroregionu.

Na terenie czeskiej części EG znajduje się gęsta sieć dróg II i III kategorii, które stanowią własność krajów samorządowych (w tym obiekty mostowe). Drogi te, nie mają w większości dużego znaczenia dla dalekobieżnego transportu drogowego, służą do przemieszczania się w ramach regionu lub pomiędzy sąsiednimi regionami. Zgodnie z opracowaniem pn. Drogi i autostrady w RCz (Silnice a dálnice v ČR), wydanym przez Generalną Dyрекcję Dróg i Autostrad, w 2017 r. gęstość dróg II i III kategorii należała, w szczególności w krajach pardubickim i hradeckim, do największych w porównaniu z innymi regionami RCz. Związane jest to jednak z dużymi kosztami ich utrzymania i modernizacji, co stawia regiony te na tle wielu innych w gorszej sytuacji. Innym typem dróg w regionie są drogi lokalne, będące własnością gmin (także kosztochłonne ze względu na utrzymanie i modernizację), oraz drogi wewnętrzne (účelové komunikace).

Pomiędzy czeską a polską częścią Euroregionu Glacensis znajduje się relatywnie mała liczba (w szczególności pod względem przejść granicznych na drogach I kategorii) drogowych przejść

granicznych, które dla transportu samochodowego są niezbędnymi węzłami służącymi do przejazdu pomiędzy oboma państwami. Z łącznej liczby 18 drogowych przejść granicznych 13 znajduje się w kraju hradeckim. Trzy przejścia (Královec, Náchod, Dolní Lipka) znajdują się na drogach I kategorii.

Układ komunikacyjny Euroregionu tworzy również sieć kolejowa. Niestety po 1989 r. układ ten uległ w Polsce atrofii, tracąc swoje znaczenie w wymiarze lokalnym, regionalnym i krajowym. Aktualnie zaobserwować można próbę odbudowy transportu szynowego, widoczną również na obszarze polskiej części Euroregionu.

Ze względu na obsługę transportu towarowego (szczególnie materiałów skalnych) największe obciążenie dotyczy następujących linii kolejowych:

- linia kolejowa 274 relacji Węgliniec – Jelenia Góra – Wałbrzych – Wrocław,
- linia kolejowa 137 relacji Legnica – Jaworzyna Śląska – Dzierżoniów i dalej do Katowic,
- linia kolejowa 286 relacji Wałbrzych – Kłodzko.

Na obszarze Euroregionu istnieje szereg linii kolejowych o złym stanie technicznym lub wyłączonych z użytkowania. Jednakże po przeprowadzeniu stosownych remontów mogą one być wykorzystane dla usprawnienia wywozu surowców skalnych. Pozwoliłoby to na odciążenie dróg wojewódzkich, a tym samym zmniejszenie stopnia ich zniszczenia.

Korzystniej sieć kolejowa prezentuje się w czeskiej części Euroregionu Glacensis gdzie stanowi ważne korytarze transportowe. Duże znaczenie ma ona zarówno w transporcie pasażerskim, jak i towarowym. Przez teren EG biegną korytarze kolejowe należące do najbardziej wykorzystywanych linii w Republice Czeskiej. Te korytarze uzupełnia stosunkowo gęsta sieć głównych i regionalnych linii. Publiczne linie kolejowe na terenie Euroregionu są w zarządzie organizacji państwowej Správa železnic, státní organizace (dawniej SŽDC), wyjątek (na dzień 1.02.2020 r. wg Urzędu Transportu Kolejowego RCz) stanowią linie Trutnov hl. n. – Svoboda nad Úpou (PDW RAILWAY), Šumperk – Kouty nad Desnou (SART) i Dolní Bousov – Kopidlno (AŽD Praha). Ruch na nich obsługuje kilku przewoźników pasażerskich i towarowych.

Przez teren czeskiej części EG biegną dwa z czterech tranzytowych korytarzy kolejowych w Republice Czeskiej. Są to:

- I korytarz tranzytowy (Niemcy – Děčín – Praha – Pardubice – Brno – Słowacja) – kraj pardubicki;
- III korytarz tranzytowy (Słowacja – Ostrava – Přerov – Olomouc – Pardubice – Praha – Plzeň - Niemcy) – kraj pardubicki i powiat Šumperk.

Na liniach tych odbywa się największa część transportu kolejowego na terenie EG i obecnie są one na granicy swojej wytrzymałości, gdyż nie ma możliwości zwiększania liczby połączeń i pociągów na liniach bez wydłużenia czasu podróży.

Tylko niewielka część linii na terenie EG jest zelektryfikowana. Oprócz ww. linii w korytarzach tranzytowych (Praha – Pardubice – Brno i Praha – Pardubice – Olomouc; linie nr 001, 002, 010) to także linia nr 020 Velký Osek – Hradec Králové – Choceň, nr 031 Pardubice – Hradec Králové – Jaroměř, nr 024 Ústí nad Orlicí – Lichkov i nr 270 i 291 Zábřeh na Moravě – Šumperk – Kouty nad Desnou.

O wiele mniejszy jest jeszcze udział linii dwutorowych. Oprócz linii w korytarzach dwutorowa jest obecnie tylko częściowo linia na odcinku Pardubice – Hradec Králové.

Pomiędzy czeską a polską częścią obszaru Euroregionu są łącznie 3 kolejowe przejścia graniczne, przy czym tylko dwa są wykorzystywane do regularnych połączeń osobowych. To przejścia graniczne Královec – Lubawka w powiecie Trutnov (GW Train Regio, a. s.) oraz Lichkov – Międzyzlesie (LEO Express). Kolejowe przejście graniczne Meziměstí – Mieroszów nie jest obecnie wykorzystywane do ruchu osobowego. Całkowity ruch osób przez kolejowe przejścia graniczne na terenie EG jest znikomy i transport kolejowy ma tu tylko znaczenie lokalne lub regionalne.

Osobnym problemem w polskiej części Euroregionu jest stan dworców kolejowych. Niestety dworce nadal niejednokrotnie pozostają w złym stanie technicznym. Zamknięte budynki dworcowe oraz zdewastowane wiaty peronowe sprawiają, że nie spełniają one swoich funkcji. Przyczyn istniejącego stanu upatrywać można m.in. w stosunkach własnościowych infrastruktury kolejowej. Nie będąc właścicielem tejże infrastruktury władze samorządowe mają znikomy wpływ na jej stan i funkcjonowanie.

Dodatkowo zaznaczyć należy, iż istniejąca lokalizacja dworców i przystanków kolejowych w dużej mierze wynika z uwarunkowań historycznych. W rezultacie ich układ jest nieadekwatny do dzisiejszych potrzeb mieszkańców, a tym samym ogranicza zainteresowanie transportem kolejowym.

Niestety na obszarze polskiej części Euroregionu w dalszym ciągu widoczne są problemy z funkcjonowaniem transportu zbiorowego. Brakuje połączeń, a czas dotarcia do wybranych miejsc jest zbyt długi. Wynika to m.in. z przeciążenia lokalnego układu drogowego. Dodatkowo nie jest w dostatecznym stopniu wykorzystywany potencjał transportu szynowego, który to powinien stanowić ważne ogniwo transportu zbiorowego wewnątrz Euroregionu. Brakuje połączeń transportem zbiorowym pomiędzy ważnymi atrakcjami turystycznymi na terenie pogranicza.

Należy podkreślić, że słabość komunikacji publicznej skutkuje intensywnym użytkowaniem samochodów osobowych, które przyczyniają się do zwiększenia niskiej emisji w Euroregionie, głównie w miastach.

Analizując transport publiczny funkcjonujący na obszarze Euroregionu należy zwrócić uwagę na tabor, za pomocą którego realizowane są usługi transportowe. Sytuacja w niniejszym zakresie jest mocno zróżnicowana. Dla przykładu w 2016 r. średni wiek pojazdów transportu publicznego wynosił w Wałbrzychu 3,38. W Wałbrzychu 100% pojazdów używanych w komunikacji publicznej przystosowanych było do potrzeb osób o ograniczonych możliwościach ruchowych. Warto zaznaczyć, że gmina Wałbrzych w ramach wałbrzyskiej komunikacji aglomeracyjnej obsługuje również m.in. gminy Jedlina-Zdrój i Mieroszów.

W innych gminach przewoźnicy, zwłaszcza prywatni oferujący usługi transportu zbiorowego niejednokrotnie korzystają z przestarzałego taboru i pojazdów o małej pojemności. Nadal brakuje niskopodłogowych i ekologicznych autobusów. Minibusy o pojemności do ok. 20 osób kursujące na terenie Euroregionu nie są przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych, wózków dziecięcych oraz większego sprzętu sportowego. Wykonywanie transportu zbiorowego za pomocą tego typu pojazdów jest słabym ogniwem obsługi ruchu turystycznego w regionie, a jednocześnie rzutuje na jakość życia mieszkańców Euroregionu.

W rezultacie konieczna jest wymiana taboru podyktowana zarówno względami społecznymi (dostępność środków komunikacji miejskiej dla osób o ograniczonych możliwościach poruszania się), jak i środowiskowymi (ograniczenie niskiej emisji). Szczególnie ważne jest, aby z usług transportu publicznego mogli korzystać seniorzy, którzy nie posiadają prywatnych środków transportu, lub ze względu na stan zdrowia nie są w stanie ich eksploatować.

Na problemy związane z funkcjonowaniem komunikacji publicznej uwagę zwrócili również sami mieszkańcy Euroregionu. Ok. 36% ankietowanych uznało dostępność do komunikacji publicznej za słabą stronę Euroregionu. Jednocześnie dla 34% respondentów dostępność ta była na tyle dobra, że została uznana za silną stronę Euroregionu. Pomimo różnic w postrzeganiu dostępności do komunikacji publicznej, panuje powszechna zgoda co do jej istotnego znaczenia dla sprawnego funkcjonowania Euroregionu w przyszłości.

W czeskiej części Euroregionu Miejska komunikacja zbiorowa (MKZ) jest podstawą systemu transportu pasażerskiego. Jednak dotyczy to większych miast, przy czym ogólnie można stwierdzić, że im większe miasto (aglomeracja), tym większa jest rola MKZ w regionie. Na terenie Euroregionu Glacensis MKZ wykorzystuje wyłącznie autobusy i trolejbusy, które kursują jednak tylko w dwóch największych miastach – Pardubicach i Hradcu Králové.

Na terenie czeskiej części Euroregionu Glacensis funkcjonują dwa duże zintegrowane systemy transportowe (ZST), których zadaniem jest jak najlepsza optymalizacja regionalnej

autobusowej i kolejowej komunikacji pasażerskiej. Dzięki ich funkcjonowaniu podróżny jest w minimalnym stopniu ograniczony problemami przy przesiadkach pomiędzy poszczególnymi rodzajami transportu i pomiędzy liniami poszczególnych przewoźników.

Komunikację regionalną w krajach pardubickim i hradeckim stanowi zintegrowany system transportowy IREDO, organizowany przez spółkę OREDO, a.s. ZST funkcjonuje od 2004 r., ale od 2011 r. obsługuje kompleksowo teren krajów pardubickiego i hradeckiego (oraz małą część kraju libereckiego). Podróżni podróżują wszystkimi liniami, wszystkich uczestniczących przewoźników w ramach jednej taryfy. Do systemu nie są włączone miejskie komunikacje zbiorowe w Hradcu Králové i w Pardubicach. Te systemy MKZ wraz z podmiejskimi pociągami i autobusami w aglomeracji hradecko-pardubickiej są zrzeszone w zintegrowanym systemie transportowym VYDIS, który organizuje spółka České Dráhy, a. s.

W części jesionicko-szumperskiej transport zintegrowany reprezentuje IDSOK (Zintegrowany System Transportowy Kraju Ołomunieckiego), którego elementem są oprócz regionalnych linii autobusowych i kolejowych także MKZ w Šumperku i Zábřehu. Koordynatorem systemu jest organizacja KIDSOK (Kordinátor Integrovaného dopravního systému Olomouckého kraje, p. o.). Podobnie jak w przypadku IREDO podróżni korzystający z IDSOK jeżdżą w ramach jednej taryfy bez względu na rodzaj transportu i przewoźnika. Obszary powiatów Šumperk i Jeseník należą do IDSOK od 2003 r.

Z regionalnych linii autobusowych na terenie EG czeską i polską część obszaru obecnie łączą tylko linie między Náchodem a Kudową-Zdrojem (w tym MKZ), Hronovem i Kudową-Zdrojem, Meziměstí a Wałbrzychem oraz linia, która przekracza granicę dwukrotnie (Náchod – Kudowa-Zdrój – Wambierzyce – Broumov). Wszelka transgraniczna regionalna komunikacja autobusowa na czeskim terenie związana jest więc z powiatem Náchod. Przez obszar EG i przez czesko-polskie przejścia graniczne przejeżdżają też dalekobieżne autobusy, których trasy łączą większe miasta, nie można ich jednak ująć w regionalnym zintegrowanym transporcie.

Odrębną kategorią transgranicznej komunikacji autobusowej są sezonowe cyklobusy i skibusy. Sam Euroregion Glacensis organizuje projekt „Cyklobusy Gór Orlickich“, w ramach którego w 2019 r. powstała linia komunikacyjna między Náchodem i Deštnym v Orlických horách, biegnąca głównie przez tereny Polski. Kolejne połączenie cyklobusami i skibusami w 2019 r. prowadziło z Náchodu do Karlowa w centrum Parku Narodowego Gór Stołowych.

W transgranicznej komunikacji autobusowej można też ująć linie ważnych pracodawców z RCz, które dowożą swoich polskich pracowników. Przykładowo w przypadku największego przedsiębiorstwa tego typu w regionie – Škoda auto Kvasiny – są to połączenia z Bystrzycy Kłodzkiej, Kłodzka, Nowej Rudy i Radkowa.

Na terenie czeskiej części Euroregionu Glacensis funkcjonuje również Lotnisko Pardubice. Jest to lotnisko z mieszanym ruchem wojskowo-cywilnym, przy czym operatorem cywilnej części

lotniska jest spółka East Bohemian Airport a. s., której właścicielem jest Miasto Pardubice i Kraj Pardubicki. Od 2020 r. Pardubice mają regularne połączenia lotnicze z Kijowem, Sankt Petersburgiem i Alicante. Połączenia lotnicze z Moskwą, Burgas i Rhodos mają charakter sezonowy. Na liczbę regularnych linii i podróży na Lotnisku Pardubice miał znaczący negatywny wpływ ogólnoświatowy kryzys w transporcie lotniczym w 2019 r. Z posiadanych danych wynika, że liczba podróży w ostatnich latach znacząco się zmienia. Niemniej jednak w latach 2018 i 2019 każdorazowo przekroczono poziom 100.000 odprawionych podróży.

INFRASTRUKTA WODNO-KANALIZACYJNA I GAZOWA

Na przestrzeni lat 2005–2018 odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci wodociągowej w polskiej części w Euroregionie zwiększył się z 82,5% do 88,4%. Warto przy tym podkreślić, że przyspieszony wzrost nastąpił w latach 2012–2018.

W latach 2005–2018 zwiększył się również odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci kanalizacyjnej. W 2018 r. korzystało z niej 58,5% gospodarstw domowych. W tym przypadku również dostępność do sieci kanalizacyjnej rosła szybciej po 2012 r.

Jednocześnie w analizowanym okresie odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci gazowej pozostał na zbliżonym poziomie. W 2018 r. 45,1% gospodarstw domowych korzystało z sieci gazowej. W 2005 r. wskaźnik ten wynosił 43,3%, a w 2012 r. 44,4%.

Należy jednak zaznaczyć, że nadal podstawowe wskaźniki dostępności do omawianych mediów kształtowały się w Euroregionie poniżej średnich wojewódzkich, które wynosiły w przypadku dostępności do sieci wodociągowej 94,9%, kanalizacyjnej 76,5%, a gazowej 61,2%. Niemniej jednak można stwierdzić, że dystans dzielący Euroregion i województwo w niniejszym zakresie zmniejszył się, zwłaszcza w przypadku dostępności do sieci kanalizacyjnej i gazowej.

Sytuacja wewnątrz polskiej części Euroregionu jest mocno zróżnicowana. Według danych GUS w najmniejszym zakresie dostęp do sieci wodociągowej posiadają mieszkańcy gmin: Międzyzlesie (59,5%), gmina wiejska Kłodzko (67,3%), Lewin Kłodzki (68,2%), Szczytna (71,4%), Łądek-Zdrój (73,5%), Pieszycy (74,3%), Bystrzyca Kłodzka (76,1%), Niemcza (76,8%) i Stoszowice (79,7%). W stosunku do 2012 r. wyraźnej poprawie uległa sytuacja w gminie Bardo (93,7%), która wówczas również była zaliczana do gmin o najmniejszej dostępności do sieci wodociągowej. Równocześnie na obszarze Euroregionu istnieją gminy (gmina wiejska Dzierżonów i gmina miejska Dzierżonów), w których 100% gospodarstw domowych korzysta z sieci wodociągowej.

Zaznaczyć należy, że pomimo ciągłych inwestycji w rozwój sieci wodociągowej na obszarze Euroregionu nadal istnieją problemy z jakością niniejszej infrastruktury (w szczególności

w miastach), co skutkuje ubytkami wody. Dotyczy to zwłaszcza sieci wodociągowej będącej w gestii Wałbrzyskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji.

Jak już wspomniano, w zakresie dostępności do sieci kanalizacyjnej Euroregion znajduje się w sytuacji gorszej niż województwo dolnośląskie. Wynika to m.in. z położenia EG (tereny góryste) i kosztów związanych z budową sieci kanalizacyjnych.

Z reguły, co jest zrozumiałe w najszerszym zakresie z infrastruktury sieciowej korzystają mieszkańcy gmin miejskich i miast w gminach miejsko-wiejskich. W najtrudniejszej sytuacji są mieszkańcy obszarów wiejskich. Podyktowane jest to przede wszystkim względami ekonomicznymi. Relatywnie mała populacja, rozproszona zabudowa, górski charakter sprawiają, że koszty budowy instalacji sieciowej na obszarach wiejskich są wysokie, przy jednocześnie małej liczbie odbiorców.

W najmniejszym zakresie z sieci kanalizacyjnej w 2018 r. korzystały gospodarstwa domowe w gminach: Przeworno (11,3%), gmina wiejska Nowa Ruda (18,2%), Ciepłowody (25,0%), Stoszowice (25,1%) i Borów (29,6%). Choć w każdej z tych gmin, w porównaniu do 2012 r. dostępność do sieci kanalizacyjnej poprawiła się, to jednak wskaźniki dostępności nadal wyraźnie odbiegały od średniej dla polskiej części Euroregionu. Procentowo najwięcej gospodarstw domowych korzystało z sieci kanalizacyjnej w gminach: Duszniki-Zdrój (94,8%), Polanica-Zdrój (94,5%), Kudowa Zdrój (90,9%), Strzegom (88,9%), gmina miejska Kłodzko (88,8%), Bielawa (87,7%), gmina miejska Dzierżoniów (85,9%) i Wałbrzych (82,1%).

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że na obszarach nie objętych siecią kanalizacyjną ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych. Może to negatywnie rzutować zarówno na jakość życia mieszkańców, jak i na stan środowiska naturalnego.

Należy podkreślić, że w zakresie rozbudowy infrastruktury kanalizacyjnej realizowane były również projekty z partnerem czeskim. Przykładem takich działań jest projekt „Czysta rzeka od Gór Orlickich do Łaby”. Po polskiej stronie projekt obejmował budowę kanalizacji sanitarnej z rur kamionkowych w miejscowości Jerzykowice Wielkie o długości 2396 mb, a po stronie czeskiej budowę trzech oczyszczalni ścieków w gminie Orlickie Zahori.

W przypadku sieci gazowej największy odsetek gospodarstw domowych korzysta z niej w gminach: Bielawa (96,7%), gmina miejska Dzierżoniów (95,6%), gmina miejska Kłodzko (93,1%), Wałbrzych (92,8%), Duszniki-Zdrój (88,9%) i Pieszyce (87,3%). Jednocześnie na obszarze Euroregionu istnieją gminy, w których dostępność do sieci gazowej jest zerowa lub bliska zeru, zaliczyć do nich należy gminy: gmina wiejska Nowa Ruda (0,0%), Przeworno (0,0%), Stoszowice (0,0%), Złoty Stok (0,0%), Kondratowice (0,1%), Borów (0,2%), Ciepłowody (0,2%), Mieroszów (0,5%), Kamieniec Ząbkowicki (1,5%).

Szczególnie ważnym problemem jest brak lub niedostateczne pokrycie siecią gazową miejscowości uzdrowiskowych. Przykładem może być brak sieci gazowej w uzdrowisku Długopole-Zdrój (gmina Bystrzyca Kłodzka). Sytuacja taka negatywnie wpływa na jakość powietrza, a jednocześnie uniemożliwia spełnienie standardów wymaganych w uchwale "antysmogowej"¹ przyjętej przez Sejmiku Województwa Dolnośląskiego w 2017 r.

Na czeskim obszarze Euroregionu według danych Ministerstwa Rolnictwa znajduje się 13 źródeł pitnej wody powierzchniowej oraz 509 źródeł podziemnej wody pitnej. W kraju hradeckim jest 8 źródeł powierzchniowych i 264 podziemne źródła wody pitnej, w kraju pardubickim powierzchniowe źródła są tylko 3, a podziemne 233, w powiecie Šumperk są to 2 źródła powierzchniowe i 12 podziemnych źródeł wody pitnej.

Jak wynika z dostępnych danych na koniec 2016 r. w kraju hradeckim 81% gmin wyposażonych było w kanalizację, z tego 43,3% było dodatkowo podłączonych do oczyszczalni ścieków. Ponadto ponad 89% gmin było podłączonych do publicznego wodociągu.

W kraju pardubickim do kanalizacji przyłączonych było tylko 64,3% gmin, z tego 46,3% było jednocześnie podłączonych do oczyszczalni ścieków. Natomiast z publicznego wodociągu korzystało prawie 96% gmin. W powiecie Šumperk, wg danych Czeskiego Urzędu Statystycznego, 74,4% gmin posiadało kanalizację, z tego 67,9% było też podłączonych do oczyszczalni ścieków. Z publicznego wodociągu korzystało prawie 90% gmin. Gmina Bílá Voda jest również podłączona do kanalizacji i oczyszczalni ścieków i ma publiczny wodociąg.

Jak wynika z powyższych danych również w czeskiej części Euroregionu dostępności do sieci kanalizacyjnej w wielu przypadkach jest niezadawalająca.

Dystrybutorem gazu ziemnego i właścicielem sieci przesyłowej na terenie Euroregionu Glacensis była w 2020 r. spółka GasNet, s.r.o. Niestety dostępność do sieci gazowej na terenie czeskiej części EG, podobnie jak w polskiej części jest zbyt mała.

Jak wynika z danych powyżej średniej ogólnokrajowej znajdują się tylko 4 powiaty z czeskiej części EG, przy czym 3 są na terenie kraju pardubickiego, który jest w EG zdecydowanym liderem pod względem gazyfikacji. Znacznie ponadprzeciętny udział gmin zgazyfikowanych odnotowano w powiatach Pardubice (95,5%), Hradec Králové (92,3%) i Chrudim (82,4%).

---

¹ Uchwałą nr XLI/1406/17 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 30 listopada 2017 r. w sprawie wprowadzenia na obszarze uzdrowisk w województwie dolnośląskim ograniczeń i zakazów w sprawie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw.

Natomiast najmniejszy udział zgazyfikowanych gmin jest w powiatach Jičín (46,8%) i Náchod (47,4%).

Niska dostępność do sieci gazowej może sprzyjać zjawisku niskiej emisji i tym samym negatywnie wpływać na stan środowiska naturalnego.

GOSPODARKA ODPADAMI

Gminy wchodzące w skład polskiej części Euroregionu należą do czterech dolnośląskich regionów gospodarki odpadami:

- południowego – Bardo, Bielawa, Bystrzyca Kłodzka, Duszniki-Zdrój, gmina wiejska Dzierżoniów, gmina miejska Dzierżoniów, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, gmina wiejska Kłodzko, gmina miejska Kłodzko, Kondratowice, Kudowa Zdrój, Lewin Kłodzki, Międzyzlesie, Niemcza, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miejska Nowa Ruda, Pieszyce, Polanica-Zdrój, Radków, Stoszowice, Szczytna, Wałbrzych, Ząbkowice Śląskie;
- północno-centralnego – Strzegom;
- środkowosudeckiego – Mieroszów;
- wschodniego – Borów, Ciepłowody, Przeworno, Strzelin, Ziębice.

Ponad to gminy: Kamieniec Ząbkowicki, Łądek-Zdrój, Stronie Śląskie i Złoty Sok przynależą do regionu gospodarki odpadami komunalnymi województwa opolskiego.

W polskiej części Euroregionu Glacensis w latach 2005-2018 masa zebranych odpadów zmieszanych przypadających na mieszkańca wzrosła o ok. 10% z 246,7 kg. do 271,3 kg. W 2018 r. wartość powyższego wskaźnika była dla Euroregionu niższa niż dla Dolnego Śląska.

W latach 2005-2018 spadek łącznej masy zbieranych odpadów zmieszanych przypadających na mieszkańca odnotowano w 11 gminach. Były to w pierwszej kolejności gminy uzdrowiskowe oraz gminy miejskie. Jednocześnie w 24 gminach wartość niniejszego wskaźnika wzrosła. Wzrost ten, szczególnie widoczny był w gminach wiejskich. Może to świadczyć o urealnieniu gospodarki odpadami na tych terenach.

Niestety znaczna część mieszkańców Euroregionu ma zastrzeżenia do prowadzonej gospodarki odpadami. Ok. 35% badanych uważa ją za słabą stronę Euroregionu. Dodatkowo 17% ankietowanych dostrzega w niej zagrożenie dla funkcjonowania obszaru. Szczególny niepokój budzi wzrost produkcji odpadów komunalnych i przemysłowych. Jednak nie zmienia to faktu, że 26% respondentów uznało, że realizowana polityka gospodarki odpadami przyczynia się do wzmocnienia pozycji Euroregionu.

Jak wynika z Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2016-2022 na obszarze Euroregionu funkcjonują:

- Instalacja Segregacji Odpadów komunalnych w Wałbrzychu (PSZOK, RIPOK);
- Ekologiczne Centrum Utylizacji w miejscowości Rusko (gmina Strzegom);
- Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Bielawie;
- Instalacja Komunalna w Ścinawce Dolnej (gmina Radków).

Dodatkowo pamiętać należy, że gmina jest obowiązana utworzyć co najmniej jeden stacjonarny punkt selektywnego zbierania odpadów komunalnych (PSZOK), samodzielnie lub wspólnie z inną gminą lub gminami. W Euroregionie istnieją punkty utworzone dla kilku gmin:

- w gminie miejskiej Dzierżoniów został utworzony jeden PSZOK na potrzeby gminy miejskiej Dzierżoniów i gminy wiejskiej Dzierżoniów,
- w gminie miejskiej Kłodzko PSZOK został utworzony na potrzeby gminy miejskiej Kłodzko i gminy wiejskiej Kłodzko,
- w gminie miejskiej Nowa Ruda PSZOK został utworzony na potrzeby gminy miejskiej Nowa Ruda i gminy wiejskiej Nowa Ruda,
- w gminie Oława (poza Euroregionem) funkcjonuje PSZOK Związku Międzygminnego Ślęza-Oława utworzony na potrzeby m.in. gmin Borów, Ciepłowody, Przeworno.

Wzrost produkcji odpadów odnotowano również w Republice Czeskiej oraz w czeskiej części Euroregionu. W 2018 r. w RCz wyprodukowano łącznie 28 mln ton odpadów, czyli o 19,2% więcej niż w 2014 r. W kraju hradeckim w 2018 r. łączna produkcja odpadów wyniosła 1.676.863 ton, z tego ponad 62 tysiące stanowiły odpady niebezpieczne. We wszystkich analizowanych regionach (krajach) produkcja odpadów rośnie z roku na rok. Ponieważ nie ma danych dla mniejszych jednostek niż kraje, dla porównania uwzględniony jest cały kraj ołomuniecki.

Według Ministerstwa Środowiska i Czeskiego Urzędu Statystycznego średnia produkcja odpadów na mieszkańca wynosiła w 2018 r. 3045 kg w kraju hradeckim, w kraju pardubickim mniej, tj. 2889,48 kg, a największą średnią produkcję na mieszkańca odnotowano w kraju ołomunieckim, ponad 3800 kg na mieszkańca.

Ważnych informacji dostarczają również dane dotyczące sposobu wykorzystania odpadów. Niestety dane te dostępne są tylko dla całej RCz. Można jednak założyć, że trend w zakresie gospodarki odpadami, jaki obserwuje się w skali ogólnokrajowej, występuje także w EG.

W 2014 r. wykorzystano 41,5% odpadów, w 2016 r. odsetek ten był największy i wynosił 55,2%, a w 2018 r. nastąpił spadek do 50,9%. Choć w porównaniu do 2016 r. procentowo

wykorzystanie jest mniejsze, to objętościowo jest większe. Z ogólnej ilości wykorzystanych opadów prawie 62% zużyto w recyklingu i kompostowaniu, poniżej 6% w energetyczne, a ok. 23% odpadów utylizowano poprzez spalanie lub umieszczanie na wysypiskach.

Warto także, zaznaczyć, że jak wynika z informacji Ministerstwa Przemysłu i Handlu na terenie EG znajdują się poniższe spalarnie opadów:

- Szpital Kliniczny Hradec Králové (Hradec Králové)
- Specjalistyczny Zakład Lecznicy dla Dzieci i Dorosłych im. Hamzy (Luže – Košumberk)
- Szpital Kraju Pardubického, s.a. (Pardubice)
- Marius Pedersen a.s. (Těchonín)
- Szpital Rejonowy Trutnov, s.a. (Trutnov).

Podsumowując, warto również wspomnieć o nadal występującym w polskiej części Euroregionu problemie dzikich wysypisk śmieci. Niniejszy stan rzeczy świadczy zarówno o niewystarczająco rozwiniętej gospodarce odpadami, jak i o niskim poziomie świadomości ekologicznej mieszkańców.

OBSZARY O SZCZEGÓLNYCH WALORACH PRZYRODNICZYCH

Euroregion Glacensis posiada cenne walory przyrodnicze, w tym również obszary objęte programem Natura 2000. Obszary cenne przyrodniczo znajdują się zarówno w czeskiej, jak i w polskiej części Euroregionu. Ważne jest zatem aby prowadzić wspólną i spójną politykę zmierzającą do wykorzystania ich potencjału.

Łączna powierzchnia obszarów prawnie chronionych² (bez Obszarów Natura 2000) w polskiej części Euroregionu wynosiła w 2018 r. 93.296,4 ha, co stanowiło ok. 25,1% ogółu obszarów prawnie chronionych na Dolnym Śląsku. W stosunku do 2005 r. powierzchnia terenów prawnie chronionych w Euroregionie wzrosła o 6.688,7 ha.

Najwięcej obszarów prawnie chronionych znajduje się na terenie gmin: Bystrzyca Kłodzka (14.036,7 ha), Stronie Śląskie (11.362,4 ha), Międzyzlesie (9.729,6 ha), Strzelin (7.330,0ha), Szczytna (6.358,7 ha), Lądek-Zdrój (5.780,0 ha). Ponadto liczne obszary prawnie chronione występują w Powiecie Dzierżoniowskim: Góry Sowie, Masyw Ślęży, Wzgórza Niemczańskie i Niemczańsko-Strzelińskie – łącznie 18.691,45 ha.

Na obszarze gmin: Borów, gmina miejska Dzierżoniów, Kamieniec Ząbkowicki, gmina miejska Kłodzko, Kondratowice, gmina miejska Nowa Ruda, Przeworno, Stoszowice, Ząbkowice Śląskie tereny prawnie chronione nie występują.

---

² Obszary prawnie chronione zgodnie z definicją BDL nie obejmują: Obszarów Natura 2000, rezerwatów przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych położonych w granicach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu

Na terenie Euroregionu znajduje się Park Narodowy Gór Stołowych położony na terenie Sudetów Środkowych, na północnym zachodzie Ziemi Kłodzkiej. Najważniejszymi atrakcjami Parku jest wzniesienie Szczelińca Wielkiego (919 m n.p.m.) oraz labirynt Błędných Skal.

Na terenie EG znajduje się również 12 parków krajobrazowych, które charakteryzują się zachowanymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi. Są to:

- Książański Park Krajobrazowy – ustanowiony w 1981 r.;
- Park Krajobrazowy Gór Sowich – ustanowiony w 1991 r.;
- Park Krajobrazowy Sudetów Wałbrzyskich – utworzony w 1998 r.;
- Ślęzański Park Krajobrazowy – utworzony w 1988 r.;
- Śnieżnicki Park Krajobrazowy – ustanowiony w 1981 r.;
- Park Krajobrazowy Broumovsko – ustanowiony w 1991 r.
- Park Krajobrazowy Czeski Raj (częściowo) – ustanowiony w 1955 r., najstarszy w RCz
- Park Krajobrazowy Góry Orlickie – ustanowiony w 1969 r.
- Park Krajobrazowy Góry Żelazne (częściowo) – ustanowiony w 1991 r.
- Park Krajobrazowy Žďárské vrchy (częściowo) – ustanowiony w 1970 r.
- Park Krajobrazowy Jesioniki (częściowo) – ustanowiony w 1969 r.
- Park Krajobrazowy Litovelské Pomoraví (częściowo) – ustanowiony w 1990 r.

Poza tym wg rejestru prowadzonego przez Regionalną Dyрекję Ochrony Środowiska we Wrocławiu, góry Bystrzyckie i Orlickie objęte są formą ochrony pn. Obszar Chronionego Krajobrazu "Góry Bystrzyckie i Orlickie" (utworzenie obszaru 1981 r.)

Znaczenie cennych przyrodniczo obszarów dla funkcjonowania Euroregionu potwierdzone zostało w badaniach ankietowych. Ponad 41% respondentów uważa koncentrację cennych przyrodniczo obszarów za silną stronę Euroregionu. Jednocześnie dla dalszych 44% badanych obszary te stanowią potencjał dla dalszego rozwoju Euroregionu. Warto podkreślić jest również to, że tylko 2% ankietowanych widzi w tych obszarach zagrożenie dla rozwoju.

Jednocześnie łączna powierzchnia wszystkich obszarów chronionych w czeskiej części Euroregionu (ujęty został cały powiat Jeseník) wynosiła w 2018 r. 217.348 ha.

Na terenie EG, w powiecie Trutnov, leży znaczna część Karkonoskiego Parku Narodowego, z najwyższym szczytem Czech Śnieżką, z różnymi biotopami, w tym wyjątkowym piętrzem alpejskiej roślinności. Park narodowy w Karkonoszach ustanowiono w 1963 r. i jest on najstarszym parkiem narodowym w kraju.

Wśród małoprzestrzennych obszarów chronionych najważniejszym typem w RCz są narodowe rezerwy przyrody. Na terenie Euroregionu Glacensis jest ich łącznie 12 (w całej RCz 100).

Utrzymanie cennych przyrodniczo obszarów wymaga niejednokrotnie współpracy pomiędzy partnerami z Polski i Czech. Niestety przynajmniej w opinii polskich respondentów skala współpracy jest niezadawalająca i stanowi słabą stronę Euroregionu (40%). Jednocześnie mieszkańcy dostrzegają potencjalne korzyści z takiej współpracy (46%).

STAN I JAKOŚĆ POWIETRZA

Analizę stanu i jakości powietrza w polskiej części Euroregionu oparto na wynikach pomiarów przeprowadzonych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu. Warto przy tym podkreślić, że uwzględnienie w analizie stężenia pyłu zawieszonego PM10 oraz ozonu odpowiada wytycznym PN-ISO 37120 „Zrównoważony rozwój społeczny. Wskaźniki usług miejskich i jakości życia”.

Obszar Euroregionu zgodnie z kryterium przyjętym przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu zaliczany jest do strefy miasto Wałbrzych oraz strefy dolnośląskiej.

Na obszarze Euroregionu w 2018 r. występowały problemy z przekroczeniami norm jakości powietrza, a mianowicie:

- PM10 śr. roczna – gmina miejska Nowa Ruda;
- PM 10 liczba dni – gmina miejska Dzierżoniów, gmina miejska Kłodzko, gmina wiejska Kłodzko, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miejska Nowa Ruda, Wałbrzych;
- BaP śr. roczna – Bardo, Borów, Bystrzyca Kłodzka, Bielawa, Ciepłowody, Duszniki-Zdrój, gmina miejska Dzierżoniów, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Kamieniec Żąbkowicki, gmina miejska Kłodzko, gmina wiejska Kłodzko, Kondratowice, Kudowa Zdrój, Lądek-Zdrój, Lewin Kłodzki, Mieroszów, Międzylesie, Niemcza, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miejska Nowa Ruda, Pieszyce, Polanica-Zdrój, Przeworno, Radków, Stoszowice, Stronie Śląskie, Strzegom, Strzelin, Szczytna, Wałbrzych, Żąbkowice Śląskie, Ziębice, Złoty Stok;
- PM2,5 śr. roczna II Faza – gmina miejska Kłodzko, gmina wiejska Kłodzko, gmina wiejska Nowa Ruda, gmina miejska Nowa Ruda, Wałbrzych;
- O₃ liczba dni – Lądek-Zdrój, Stronie Śląskie, Złoty Stok.

Na podstawie przedstawionych danych można uznać, że na terenie polskiej części Euroregionu występują problemy z jakością powietrza. W strefie miasto Wałbrzych występują problemy z przekroczeniem norm benzo(a)pirenu i pyłu PM10, a w strefie dolnośląskiej benzo(a)pirenu, pyłu PM10 oraz ozonu. Dodatkowo w przypadku pięciu gmin istnieje również problem dostosowaniem się do zaostrzonych norm dotyczących PM2,5 (II Faza).

Problem z benzo(a)pirenem występuje na obszarze całego Euroregionu. W przypadku PM10 w najtrudniejszej sytuacji znajduje się gmina miejska Nowa Ruda (przekroczenie śr. rocznej).

Problemy z przekroczeniem norm pyłu PM10 nasilają się w sezonie grzewczym i wynikają z ogrzewania budynków mieszkalnych za pomocą tradycyjnych źródeł ciepła.

Problem niezadawalającego stanu powietrza dostrzeżony został w badaniach ankietowych. Ok. 31% respondentów uznało stan powietrza za słabą stronę Euroregionu, a dalsze 22% badanych widzi w nim zagrożenie dla funkcjonowania Euroregionu. Jednocześnie dla 24% ankietowanych stan powietrza jest na tyle dobry, że uznają go za silną stronę Euroregionu.

Jednocześnie, badania przeprowadzone w urzędach gmin tworzących Euroregion dostarczyły silnie spolaryzowanych wyników. Ok. 37% gmin oceniło stan powietrza jako dobry lub bardzo dobry, równocześnie 32% uznało stan ten za zły lub bardzo zły. W pozostałych przypadkach przedstawiciele gmin nie byli w stanie ocenić jednoznacznie stanu powietrza.

Przyczyn złego stanu powietrza ankietowani upatrywali w tradycyjnym ogrzewaniu budynków mieszkalnych, niskiej emisji której źródłem była komunikacja samochodowa oraz zapylenia pochodzącym z kopalń kruszywa.

Mając na uwadze problemy z jakością powietrza Sejmik Województwa Dolnośląskiego podjął uchwałę nr XXI/505/20 z dnia 16 lipca 2020 r. w sprawie przyjęcia programu ochrony powietrza dla stref w województwie dolnośląskim, w których w 2018 r. zostały przekroczone poziomy dopuszczalne i docelowe substancji w powietrzu wraz z planem działań krótkoterminowych.³

Badania przeprowadzone w czeskiej części Euroregionu wykazały, że główne źródła zanieczyszczeń występują przeważnie w okolicach większych miast.

Według Zintegrowanego Rejestru Zanieczyszczeń (dalej IRZ) w 2017 r. były to np. ČKD Kutná Hora, a.s.– strojírna Chrudim, NOVOKOV spol. s r.o., CZ LOKO, a.s. Provozovna Česká Třebová, Autocentrum BARTH - HK ŠC, ORLICKÁ ZEMĚDĚLSKÁ a.s. – hala drobiu Štěpánovsko oraz browar Pivovar HOLBA, a.s. – provozovna Hanušovice. W 2018 r. były to np. Amcor Flexibles

---

³ Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego z dn. 21.07.2020 r. poz.4389.

Nový Bydžov, s.r.o.– provozovna ZÁBĚDOV, Farma hodovli trzody chlewnej Nahořany, Královéhradecká provozní, a.s. – Oczyszczalnia ścieków ČOV Hradec Králové.

Powiat Šumperk i gmina Bílá Voda należą do terenów, gdzie nie występują substancje zanieczyszczające. Na większości obszaru przekroczona była wartość ozonu (O₃). Ten szkodliwy gaz bywa w szczególności elementem smogu fotochemicznego lub suchego, a więc występuje w miejscach o dużym stężeniu gazów spalinowych. Powstaje też w czasie pożarów i spalania biomasy.

ANALIZA SWOT – SFERA PRZESTRZENNA

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Relatywnie dobre pokrycie całego Euroregionu siecią dróg • Funkcjonowanie lotniska w Pardubicach • Rozbudowana sieć kolejowa w czeskiej części Euroregionu • Możliwość realizacji wspólnych inwestycji z partnerami czeskimi • Różnorodność walorów przyrodniczo-krajobrazowych • Duża ilość atrakcji turystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Niezadawalająca dostępność komunikacyjna poszczególnych gmin w polskiej części Euroregionu • Dominacja dróg jednojezdniowych o niskich parametrach technicznych, słabo rozbudowany system autostrad i dróg ekspresowych • Brak obwodnic kluczowych miast w polskiej części Euroregionu • Zdeprawowana infrastruktura kolejowa w polskiej części Euroregionu • Brak połączeń transgranicznych transportem zbiorowym • Niski stopień pokrycia Euroregionu siecią kanalizacyjną i gazową • Wysokie koszty budowy sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej związane z ukształtowaniem terenu • Problemy z niską emisją, nasilające się w okresie grzewczym • Niewystarczająco rozwinięta gospodarka odpadami oraz niski poziom świadomości ekologicznej mieszkańców
SZANSE	ZAGROŻENIA

• Zakończenie budowy drogi ekspresowej S8 powiązanie jej z istniejącą siecią dróg • Budowa obwodnic miast w celu zmniejszenia niskiej emisji w ich centrach • Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej we wszystkich sektorach • Rozwój współpracy transgranicznej • Wspieranie działań na rzecz poprawy gospodarki odpadami w tym edukacja	• Zbyt wysokie i ciągle rosnące koszty ogrzewania ekologicznymi nośnikami energii

B. SFERA GOSPODARCZA

POTENCJAŁ GOSPODARCZY

Pomimo zachodzących na przestrzeni lat korzystnych procesów gospodarczych, Euroregion jako całość nadal jest silnie zróżnicowana pod względem poziomu rozwoju gospodarczego i wymaga dalszych działań zmierzających do uaktywnienia jego endogennego potencjału.

W 2018 r. w polskiej części Euroregionu funkcjonowało łącznie 52.365 podmiotów gospodarczych sektora prywatnego. W porównaniu do 2005 r. nastąpił wzrost ogólnej liczby podmiotów gospodarczych sektora prywatnego o ok. 3,1%. Powyższa tendencja zauważalna była również na Dolnym Śląsku. Zaznaczyć przy tym należy, że wzrost liczby podmiotów gospodarczych w Euroregionie był wyraźnie wolniejszy niż w województwie dolnośląskim (24,1%).

Przyjmując za bazowy rok 2012 zauważyć można, iż na obszarze Euroregionu odnotowano wzrost ogólnej liczby podmiotów sektora prywatnego o 2,2%, niemniej jednak w tym samym okresie liczba podmiotów gospodarczych na Dolnym Śląsku wzrosła o 12,6%. Prowadzi to do wniosku, że Euroregion rozwija się wolniej niż województwo, w rezultacie jego pozycja gospodarcza na Dolnym Śląsku uległa systematycznemu osłabieniu.

Powyższe wnioski potwierdza analiza udziału podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na obszarze Euroregionu w ogólnej liczbie prywatnych podmiotów gospodarczych w województwie dolnośląskim. W 2018 r. udział ten wynosił 14,8% podczas gdy w 2012 r. 15,9% a w 2005 r. 17,8%.

Jednocześnie według danych Czeskiego Urzędu Statystycznego w czeskiej części Euroregionu Głacensis w 2018 r. zarejestrowanych było ponad 287 tysięcy podmiotów gospodarczych. W porównaniu z rokiem 2014 liczba podmiotów zwiększyła się o 11.641. należy, przy tym zaznaczyć, że Czeski Urząd Statystyczny podaje liczby podmiotów tylko do poziomu średniej wielkości przedsiębiorstwa, czyli gdy zatrudniają do 249 pracowników.

W strukturze przedsiębiorstw dominują przedsiębiorstwa jednoosobowe oraz małe. Mniej więcej jedna trzecia podmiotów gospodarczych nie zatrudnia żadnych pracowników. W pozostałej grupie podmiotów gospodarczych jest więcej małych podmiotów gospodarczych niż tych średnich. Najwięcej, bo około 6%, jest przedsiębiorstw, które zatrudniają od 1 do 5 osób. Natomiast najmniej jest średnich podmiotów gospodarczych, które zatrudniają od 200 do 249 pracowników.

Uzupełniające informacje dot. struktury przedsiębiorstw w poszczególnych częściach EG pozyskano z „Ogólnokrajowego rejestru firm” (Celostátní firemní rejstřík, kompass.com, dalej ORF). Według ORF na dzień 28.02.2020 r. było w kraju pardubickim 1.977 firm wszystkich

wielkości, czyli zatrudniających od 0 do 4999 pracowników. Z tego 267 firm zajmowało się importem, a 461 eksportem. Do największych pracodawców w kraju pardubickim należą m.in. Szpital Kraju Pardubického SA, Synthesia a.s., działająca w przemyśle chemicznym, oraz spółka OEZ s.r.o., produkująca bezpieczniki, wyłączniki i łączniki elektryczne.

W kraju hradeckim jest mniej więcej tyle samo firm – 1.973. W tym regionie znajduje się też firma zatrudniająca powyżej 5000 pracowników, która jest jedyną takiej wielkości w całym EG. Ta firma to Continental Automotiv Czech Republic, s.r.o., mająca siedzibę w Jičynie i produkująca części hamulcowe do samochodów. Wśród dużych przedsiębiorstw znajduje się też Szpital Kliniczny Hradec Králové, C.S. CARGO a.s. działająca w branży magazynowej, ARROW International CR, a.s. (czy też Teleflex Medical) prowadząca działalność w branży farmaceutycznej. W kraju hradeckim 280 firm zajmowało się importem, a 428 eksportem.

Według ORF w części jesionicko-szumperskiej EG jest łącznie 137 firm, przy czym w gminie Bílá Voda tylko jedna firma – UNITA, spol. s.r.o. produkująca żywność. W powiecie Šumperk jest 136 firm, spośród których 13 zajmuje się importem, a 34 eksportem. W kategorii największych przedsiębiorstw jest jedna firma w powiecie Šumperk – TDK Electronics s.r.o., działająca w przemyśle elektronicznym i produkująca wyposażenie i urządzenia telekomunikacyjne. Warto wspomnieć pierwszego i największego producenta biożywności w Republice Czeskiej, którym jest PRO-BIO, spółka handlowa z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w Starým Městie w powiecie Šumperk.

Analizując przedsiębiorstwa według klasyfikacji działalności (zwanej dalej CZ-NACE)⁴ stwierdzić należy, że najliczniejszą kategorią CZ-NACE jest sekcja C – przemysł przetwórczy. W RCz stanowił w ramach sekcji przemysłowych ponad 90% w 2014 r., a w roku 2018 nawet 91,3%, czyli wzrost od 20.153 podmioty. Zmiany pomiędzy poszczególnymi latami w poszczególnych częściach EG nie są zbyt duże, udział poszczególnych sekcji przemysłu jest prawie niezmienny. W przemyśle przetwórczym w 2018 r. działały 38.302 podmioty, co stanowiło ponad 90% wszystkich sekcji przemysłu. Wydobyciem i górnictwem zajmowało się 0,24% podmiotów, produkcją i dystrybucją energii elektrycznej, gazu, energii cieplnej niespełna 7% podmiotów, a zaopatrzeniem w wodę i innymi formami gospodarki wodno-ściekowej 2,36% podmiotów przemysłowych.

Kluczowymi branżami, czyli branżami o największej liczbie zatrudnionych, są zarówno w skali ogólnokrajowej, jak i w ramach EG przemysł budowy maszyn, hutnictwo oraz obróbka metali. Wyjątek stanowi powiat Pardubice, w którym kluczową branżą jest elektrotechnika, a następnie budowa maszyn i przemysł chemiczny. W części jesionicko-szumperskiej ważną

---

⁴ Definicja przemysłu wg klasyfikacji działalności skategoryzowana jest w 4 sekcjach, sekcja B – wydobywanie i górnictwo, sekcja C – przemysł przetwórczy, sekcja D – produkcja i dystrybucja energii elektrycznej, gazu, energii cieplnej oraz sekcja E – zaopatrzenie w wodę, działalność związana z gospodarką ściekową. Sekcja B ma 5 podkategorii, sekcja C 24 podkategorie, sekcja D tylko 1, a sekcja E ma 4 podkategorie.

rolę odgrywa hutnictwo. W powiecie Svitavy drugą kluczową branżą jest przemysł obróbki drewna, który ma także istotne miejsce w powiatach Rychnov n. K. i Jeseník.

W polskiej części Euroregionu największy potencjał gospodarczy skupiony jest we Wałbrzychu. W 2018 r. w Wałbrzychu funkcjonowało 12.329 prywatnych podmiotów gospodarczych, co stanowiło 23,5% ogółu podmiotów zarejestrowanych na terenie Euroregionu. Niestety należy podkreślić, że w stosunku do 2005 r. liczba podmiotów gospodarczych w Wałbrzychu zmniejszyła się o 3,4%.

Gospodarczy potencjał Wałbrzycha wspierany jest przez lokalne ośrodki rozwoju takie jak: Kłodzko (4.070 podmiotów), Dzierżoniów (3.885), Strzegom (2.730), Bielawa (6.667), Ząbkowice Śląskie (2.675) i Nowa Ruda (2.223). Z powyższych ośrodków wzrost liczby przedsiębiorstw prywatnych w latach 2005-2018 zanotowały: Ząbkowice Śląskie (17,6%), Strzegom (16,0%), Nowa Ruda (1,7%) i Bielawa (0,7%). Niestety w przypadku Kłodzka i Dzierżoniowa zaobserwowano odwrotną tendencję. Na przestrzeni analizowanych lat liczba prywatnych podmiotów gospodarczych zmniejszyła się odpowiednio o 18,1% (Kłodzko) i 11,8% (Dzierżoniów).

Najniższy potencjał gospodarczy, mierzony liczbą przedsiębiorstw sektora prywatnego, wykazują gminy: Lewin Kłodzki (239 podmiotów), Ciepłowody (284), Kondratowice (296) i Przeworno (309). Jednocześnie należy podkreślić, że w przypadku gmin Ciepłowody w latach 2005-2018 odnotowano najszybszy (po gminie Borów) wzrost liczby podmiotów gospodarczych o 54,0%. Również w pozostałych trzech gminach dynamika wzrostu liczby przedsiębiorstw była wyższa niż średnia w Euroregionie i przyjmowała wartość od 20,3% (Kondratowice) do 22,6% (Lewin Kłodzki). Niestety wartości te i tak kształtowały się poniżej średniej dla Dolnego Śląska (24,1%).

Istotne znaczenie dla rozwoju Euroregionu ma wykorzystanie endogennych potencjałów obszaru takich jak walory turystyczne oraz surowce mineralne. Należy pamiętać, że chociaż obecnie sektory te nie charakteryzuje się niejednokrotnie wysoką innowacyjnością (zwłaszcza sektor związany z wydobyciem surowców mineralnych) to jednak w przyszłości może on generować innowacje i powinien być adresatem wsparcia ze strony administracji rządowej i samorządowej.

Analizując sferę gospodarczą należy uwzględnić nie tylko bezwzględną liczbę zarejestrowanych przedsiębiorstw, ale również przedsiębiorczość mieszkańców mierzoną liczbą podmiotów na 10 tys. mieszkańców.

Dla polskiej części Euroregionu wskaźnik ten wynosił w 2018 r. 1.050 i był niższy od średniej dla Dolnego Śląska (1.294). W latach 2005 – 2018 wskaźnik ten wzrósł w Euroregionie o 15,5%, natomiast tempo wzrostu było wolniejsze niż w województwie dolnośląskim (23,5%), co relatywnie pogorszyło sytuację Euroregionu na tle województwa. O ile jeszcze w 2005 r.

wskaźnik przedsiębiorczości mierzony dla Euroregionu stanowił ok 86,8% wartości wskaźnika na Dolnym Śląsku, to w 2012 r udział ten zmniejszył się do 82,7%, aby ostatecznie w 2018 r. osiągnąć wartość 81,1%.

Analizując stan przedsiębiorczości na obszarze Euroregionu nie sposób abstrahować od kwestii związanych ze współpracą polskich i czeskich przedsiębiorców. Jak wynika z przeprowadzonych badań ankietowych respondenci raczej słabo oceniają tę współpracę. Dla ok. 38% badanych zakres kooperacji z czeskimi firmami stanowi słabą stronę Euroregionu, chociaż stwarza ona duże możliwości rozwoju analizowanego obszaru. Znamienne jest, że tylko dla 1% respondentów kooperacja z podmiotami czeskimi może stanowić zagrożenie.

Potencjał gospodarczy Euroregionu tworzy nie tylko liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na jego obszarze, czy też przedsiębiorczość mieszkańców, ale również innowacyjność tych przedsiębiorstw.

Pomiar innowacyjności przedsiębiorstw jest problemem złożonym, a dostępność materiałów źródłowych mocno ograniczona. Można uznać, że innowacyjność przedsiębiorstw związana jest m.in. z branżami w jakich one funkcjonują. Na szczególną uwagę zasługują tzw. sektor kreatywny, który niejednokrotnie tworzy warunki do generowania i wdrażania innowacji.

Jak wynika z danych GUS udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem kształtował się na obszarze Euroregionu w 2018 r. na poziomie 5,27%. Niestety wartość niniejszego wskaźnika jest w przypadku Euroregionu niższa niż jego średnia dla województwa dolnośląskiego wynosząca w 2018 r. 6,74%.

TURYSTYKA

Euroregion jako całość posiada duży potencjał do rozwoju turystyki. Poszczególne gminy stosownie do posiadanych zasobów mogą rozwijać ofertę skierowaną zarówno do masowego odbiorcy, jak i wybranych grup. Dotyczy to zarówno czeskiej, jak i polskiej części Euroregionu

Obszar czeskiej części Euroregionu Glacensis odznacza się pod względem ruchu turystycznego dużymi różnicami, zarówno jeśli chodzi o turystów odwiedzających poszczególne tereny, jak i dostępną bazę noclegową. Teren euroregionu obejmuje jeden ze zdecydowanie najczęściej odwiedzanych regionów RCz – Karkonosze oraz najmniej odwiedzany region RCz – kraj pardubicki.

Zgodnie z podziałem obszaru Republiki Czeskiej na regiony turystyczne wg Czeskiej Centrali Turystyki (CzechTourism) Euroregion Glacensis należy do następujących regionów turystycznych:

- Karkonosze i Przedgórze Karkonoszy;
- Czeski Raj;
- Ziemia hradecka;
- Wschodnie Czechy;
- Morawy Środkowe i Jesioniki.

Znakami rozpoznawczymi polskiej części Euroregionu są: produkt uzdrowiskowy oraz bardzo zróżnicowane pasma górskie od Masywu Śnieżnika przez Góry Stołowe po Góry Sowie. Największy potencjał do rozwoju turystyki uzdrowiskowej posiadają: Duszniki-Zdrój, Długopole-Zdrój, Jedlina-Zdrój, Kudowa Zdrój, Łądek-Zdrój, Polanica-Zdrój, a także Sokołowsko (w gminie Mieroszów). Natomiast turystyka górską posiada potencjał do wielokierunkowego rozwoju, w tym rozwoju turystyki pieszej, rowerowej, narciarstwa biegowego i zjazdowego. Dodatkowo na górskich szczytach powstał szereg wież i punktów widokowych.

Również w czeskiej części EG funkcjonują miejscowości uzdrowiskowe, które zazwyczaj zapewniają całoroczny napływ turystów na te tereny. Chociaż miejscowości uzdrowiskowe na terenie EG nie są tak słynne i nie mają tylu miejsc noclegowych jak np. zachodnioczeskie uzdrowiska, to ich liczba w porównaniu z innymi obszarami RCZ jest stosunkowo duża. Zakłady uzdrowiskowe działają w następujących miastach na terenie euroregionu: Janské Lázně (powiat Trutnov), Lázně Bělohrad (powiat Jičín), Lázně Bohdaneč (powiat Pardubice), Velké Losiny (powiat Šumperk), Velichovky (powiat Náchod), Náchod (powiat Náchod), Bludov (powiat Šumperk).

Siłą Euroregionu są liczne i różnorodne atrakcje turystyczne. Wybrane atrakcje turystyczne Euroregionu przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela . Wybrane atrakcje turystyczne Euroregionu

Atrakcje turystyczne polska część Euroregionu
Kopalnia Złota w Złotym Stoku
Średniowieczny Park Technik
Podziemne Miasto "Osówka"
Ruiny zamku Rogowiec
Zalane wyrobisko po nieczynnych kamieniołomach w Głuszycy Górnej
Arboretum Wojsławice
Niemcza – starówka, Piernikarnia Śląska - małe muzeum dot. historii Niemczy, tradycji piernikarskich, zwyczajów średniowiecznych
Zamek Książ

Palmiarnia, rynek, Stara Kopalnia – Centrum Nauki i Sztuki w Wałbrzychu
Bazylika mniejsza pw. św. ap. Piotra i Pawła uznana na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP za pomnik historii, kamieniołomy w Strzegomiu
Zespół pałacowo-parkowy w Jedlince
Rynek z ratuszem, domy tkaczy, najwyższy most kolejowy w Polsce w Nowej Rudzie
Muzeum Górnictwa w Nowej Rudzie
Cerkiew w Sokołowsku
Ruiny zamku Radosno
Twierdza Srebrna Góra
Wiadukty Kolei Sowiogórskiej
Kompleks pałacowo - parkowy z wieżą widokową w Grodziszczu
Twierdza Kłodzko
„Podziemne Miasto”, Most Św. Jana, Kościół Parafialny Wniebowzięcia NMP, Kościół i klasztor OO. Franciszkanów, Kościół pw. Św. Jerzego i Św. Wojciecha w Kłodzku
Pałac w Bożkowie
Ogród Japoński w Jarkowie
Rynek w Lewinie Kłodzkim;
Uroczysko Siedmiu Stawów - Pałac SPA w Goli Dzierżonowskiej
Góra Gromnik - Wzgórza Niemczańsko - Strzebińskie (NATURA 2000)
Kaplica Czaszek
Klasztor Księgi Henrykowskiej i Opactwo Cysterskie w Henrykowie
Stare Miasto w Ziębicach
Krzywa Wieża - jedyna w Polsce Krzywa Wieża w Ząbkowicach Śląskich
Przełom Bardzki – Cud Sudetów
Kurort/uzdrowisko Łądek-Zdrój
Jaskinia Niedźwiedzia w Kletnie
Muzeum Filumenistyczne
Wodospad Wilczki w Międzygórzu
trasy rowerowe Singletrackglacensis
kościółki drewniane: Zalesie, Międzygórze, Nowa Bystrzyca
Brama Wodna, Baszta Rycerska, Baszta Kłodzka w Bystrzycy Kłodzkiej
Wieża Widokowa na Jagodnej
Dworek Chopina wraz z Parkiem Zdrojowym w Dusznikach-Zdrój
Owiesno - Wieś Okrągłego zamku - wieś tematyczna
Trakt na Szczeliniec Wielki w Górach Stołowych
Błędne Skały, Skalne Grzyby, Radkowskie Skały, Białe Skały, masyw Pielgrzyma i inne formacje wchodzące w skład Gór Stołowych
Bazylika w Wambierzycach oraz kompleks kaplic kalwaryjskich
Bramy wjazdowe oraz układ urbanistyczny Wambierzyc nawiązujący do Jerozolimy

Zalew w Radkowie
Taras widokowy na Górze Guzowatej w Radkowie
Wieża widokowa „Suszynka” w Suszynie
Rynek w Radkowie
Miejska Trasa Turystyczna w Bystrzycy Kłodzkiej
TRAKT RADIOODBIORNIKÓW DIORA
Pałac Marianny Orańskiej w Kamieńcu Ząbkowickim
Uroczysko Siedmiu Stawów w Goli Dzierżoniowskiej
Pałac w Kietlinie
Wieża widokowa na Wielkiej Sowie
Jezioro Bielawskie
Młyn Hilberta w Dzierżoniowie
Mury obronne i zabytkowe Dzierżoniowa
Taras widokowy na wieży ratuszowej w Dzierżoniowie
Taras widokowy na wieży kościoła pw. WNMP w Bielawie
Atrakcje turystyczne czeskiej część Euroregionu
Muzeum w Hradcu Králové
Kaplica Trzech Króli - Smiřice
Szopka w Třebechovicach - Třebechovice p. Orebem
Pałac Hrádek u Nechanic - Hrádek
Pałac Humpecht - Sobotka
Zamek Kost - Libošovice
Babičino údolí w Ratibořicích - Ratibořice
Klasztor w Broumovie
System fortyfikacji Dobrošov - Dobrošov
Pałac Náchod
Pałac Nové Město nad Metují
Kościół cmentarny pw. Maryi Panny w Broumovie
Kościół św. Jana Chrzciciela z dzwonnica i kostnicą w Slavoňovie
Skarbiec Šlikovská šperkownice - Náchod
Muzeum Miejskie (Wenkeův obchodní dům) w Jaroměři
Pałac Opočno
Kościół św. Piotra i Pawła z dzwonnica i plebanią w Liberku
Zespół pielgrzymkowy Lhoty u Potštejna (Homole) z kościołem Maryi Panny Bolesnej
Hospital Kuks - Kuks
Szopka w Nowym Lesie koło Kuksu - Stanovice
Budynek nr 92 'Dřevěnka' w Úpicy
Elektrownia wodna – zapora Les Království w Bílej Třemešnej

Miejsce pamięci Ležáky
Pałac Slatiňany
Kościół św. Bartłomieja w Kočí koło Chrudimia
Zespół pielgrzymkowy z kościołem Maryi Panny Nieustającej Pomocy z rezydencją jezuicką na Chlumku koło Luže
Miejsce pielgrzymkowe Zámeček v Pardubičkách
Stadnina koni w Kladrubach nad Labem - wpisana na listę światowego dziedzictwa UNESCO w 2019 r.
Ruiny zamku Kunětická hora
Zamek z umocnieniami w Pardubicach
Automatyczne młyny Winternitza w Pardubicach
Pałacyk - Zámeček v Pardubičkách – Willa Larischa
Pałacyk - Zámeček v Pardubičkách – Willa Larischa
Pałac w Litomyšlu - wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO w 1999r.
Ratusz w Poličce
Kościół św. Jakuba Większego w Poličce z izbą rodzinną Bohuslava Martinů
Folwark nr 16 w Telecí
Folwark nr 171 w Čistéj koło Litomyšla
Zespół pielgrzymkowy z kościołem Podwyższenia Świętego Krzyża na górze Kalvárie w Jaroměřicach
Teatr Miejski w Ústí nad Orlicí
Zespół Pielgrzymkowy Góra Matki Boskiej koło Králik (Dolní Hedeč) z kościołem Wniebowzięcia Maryi Panny
Pałac Velké Losiny
Papiernia Velké Losiny
Elektrownia wodna w Třeštinie
Elektrownia szczytowo-pompowa Dlouhé Stráně

Źródło: Informacje uzyskane z gmin, Narodowy Instytut Zabytków (NPÚ).

Chociaż gminy zlokalizowane na obszarze Euroregionu posiadają duży potencjał do rozwoju turystyki, to jednak nie jest on w pełni wykorzystany. Nadal mamy do czynienia ze zdekapitalizowanymi obiektami o znacznej wartości historycznej. Widoczne to jest zwłaszcza w przypadku zabytków techniki. Wynika to m.in. z braku kompleksowego podejścia do ich ochrony. Problemem jest także brak właściwego oznakowania (w polskiej części Euroregionu) szlaków turystycznych. Ogranicza to możliwość rozwoju turystyki pieszej, rowerowej, czy też konnej.

Konieczne będzie zatem podjęcie wielokierunkowych działań sanacyjnych, w tym realizacja zadań związanych z adaptacją na cele turystyczne zdegradowanych obiektów i obszarów miejskich w tym obiektów zabytkowych (np. podziemna trasa turystyczna, fortyfikacje staromiejskie).

Możliwości rozwoju turystyki zależne są m.in. od posiadanej bazy noclegowej. W 2018 r. obiekty zbiorowego zakwaterowania funkcjonujące na obszarze polskiej części Euroregionu dysponowały łącznie 17.293 miejscami noclegowymi, co stanowiło 24,7% ogółu miejsc noclegowych w województwie dolnośląskim. W stosunku do 2005 r. liczba miejsc noclegowych wzrosła o ok. 88,7%. W 2005 r. liczba miejsc noclegowych wynosiła 9.165 co stanowiło 20,1% ogółu miejsc noclegowych na Dolnym Śląsku. Z powyższych danych wynika, że liczba miejsc noclegowych rośnie szybciej w Euroregionie niż w województwie, co może prowadzić do wniosku, że Euroregion w coraz większym stopniu wykorzystuje swój potencjał turystyczny.

Jednocześnie według danych na dzień 24.02.2020 r. na terenie EG (jego czeskiej części) znajdowały się łącznie 1.674 obiekty zbiorowego zakwaterowania (OZZ). Ich rozmieszczenie w poszczególnych powiatach jest jednak bardzo nierównomierne. Prawie 42% z nich znajduje się w powiecie Trutnov (701), w żadnym innym powiecie liczba OZZ nie przekracza 200. Ponad 150 OZZ mają tylko częściowo górskie powiaty Šumperk (167) i Rychnov nad Kněžnou (155). Natomiast zaskakujące jest to, że najmniej OZZ jest w powiatach Hradec Králové (52) i Pardubice (66). Z punktu widzenia jakości oferowanego zakwaterowania i usług tylko jeden hotel na terenie EG ma standard pięciogwiazdkowy (Špindlerův Mlýn), czterogwiazdkowych hoteli jest tylko 50, przy czym 21 z nich w powiecie Trutnov. Widoczny niedobór dobrej jakości hoteli występuje w kraju pardubickim, gdzie znajduje się tylko 7 hoteli czterogwiazdkowych.

Liczba miejsc w OZZ na terenie euroregionu jest podobnie zróżnicowana terytorialnie jak sama liczba OZZ. Z łącznej liczby miejsc noclegowych w OZZ w 2018 r. (78.712 miejsc) 30.017 było w powiecie Trutnov (38%). Poniżej 4.000 miejsc w OZZ mamy w powiatach Hradec Králové i Chrudim

Najwyższa liczba udzielonych noclegów odnotowana jest w obiektach zbiorowego zakwaterowania w powiecie Trutnov, który korzysta na zimowej i letniej atrakcyjności Karkonoszy. W 2018 r. turyści spędzili w tym okresie ponad 2,7 mln noclegów. Drugi powiat Šumperk, którego część leży na terenie masywu Jesionik Wysoki, w tym samym okresie odnotował „tylko“ 596.385 noclegów. Poniżej 300.000 nocy goście spędzili w powiatach Hradec Králové, Chrudim i Svitavy. Wzrost liczby wykorzystanych noclegów na terenie EG w latach 2013-2018 wynosił ok. 34%, co przekracza nieco poziom na całym terytorium RCz. W badanym okresie liczba udzielonych noclegów wzrosła we wszystkich powiatach EG, najbardziej w powiatach Náchod (66%) i Šumperk (42%).

Z punktu widzenia funkcjonowania Euroregionu istotne jest czy następuję wzrost zainteresowania polską ofertą turystyczną wśród Czechów i czeską wśród Polaków

Jak wynika z polskich danych GUS w 2018 r. Euroregion odwiedziło 4.894 turystów z Czech, co stanowiło ok. 18,3% ogółu turystów przebywających na Dolnym Śląsku. Na przestrzeni lat 2005-2018 liczba turystów z Czech zwiększyła się prawie dziesięciokrotnie. Warto również podkreślić, że w 2005 r. Euroregion odwiedziło tylko 6,4% turystów czeskich przebywających

na Dolnym Śląsku. Dane powyższe dobitnie świadczą o wzroście zainteresowania Euroregionem ze strony turystów z Czech.

Czescy turyści najliczniej odwiedzali takie gminy jak: Polanica-Zdrój (1.147 turystów), Kudowa Zdrój (1.088), Wałbrzych (810) i Lądek-Zdrój (456). Jednocześnie 11 gmin w 2018 r. nie zostało przez czeskich turystów odwiedzonych.

Wpływ na zwiększenie zainteresowania gminami Euroregionu ze strony czeskich turystów mogą mieć wspólnie realizowane przedsięwzięcia. Do przedsięwzięć takich zaliczyć można:

- "Owoce polsko-czeskiej współpracy" projekt związany z obchodami 20-lecia współpracy Dzierżoniowa i Lanškroun. W ramach projektu zorganizowane zostały wydarzenia kulturalne i rozrywkowe z udziałem mieszkańców obu miast. Dla upamiętnienia rocznicy posadzono drzewa owocowe jako symbole długoletniej i owocnej współpracy. Realizacja programu przyczyniła się do wzrostu ruchu turystycznego, nawiązania i zacieśnienia kontaktów pomiędzy społecznościami z Dzierżoniowa i Lanškroun, a także do podniesienia jakości współpracy pomiędzy samorządami;
- rewitalizację mauzoleum rodziny Güttlerów na staromiejskim cmentarzu zabytkowym w Złotym Stoku - obiekt został włączony w miejską trasę turystyczną i jest udostępniony turystom;
- wyremontowanie i udostępnienie dla zwiedzających w Nowej Rudzie w obszarze ośrodka staromiejskiego wpisanego do rejestru zabytków pomieszczenia w zabytkowym budynku celem stworzenia ogólnodostępnej galerii sztuki. W powstałych w Polsce i w Czechach (w Broumovie) galeriach eksponowano dzieła lokalnych twórców oraz wystawy fotograficzne prezentujące atrakcje turystyczne umiejscowione po dwóch stronach granicy;
- budowę wież widokowych oraz rewitalizację istniejących punktów widokowych w ramach projektów partnerskich „Widoki bez granic”, „Miejsca pełne widoków w Euroregionie Glacensis”, „Czesko-polski szlak grzbietowy – część wschodnia”;
- „Trasa edukacyjna szlakiem zabytków przyrodniczych i historycznych” – budowa parkingu w Wambierzycach dla samochodów osobowych w ilość: 97 stanowisk, w tym 6 stanowisk poszerzonych dla osób niepełnosprawnych, dla autobusów: 10 stanowisk, a także dla motocykli: 6 stanowisk, dodatkowo wybudowano punkt Informacji Turystycznej oraz miejsce rekreacyjne dla rowerzystów. Natomiast w ramach działań promocyjnych wytyczono i oznakowano Szlak Zabytków Sakralnych w Wambierzycach.
- „Rozwój ruchu turystycznego i geoturystyki w regionie Sudetów Środkowych” - budowa muzeum kamienia, a także wytyczenie dydaktycznej ścieżki geologicznej;
- budowanie i znakowanie tras rowerowych na obszarze EG, gdzie w samej Gminie Radków wybudowano i oznakowano trasy rowerowe o długości 96,82 km
- utworzenie Punktu Informacji Turystycznej w Rynku w Złotym Stoku oraz zakup elektrycznego meleksa, który wozi turystów z Polski do Bilej Vody;

- wyjazdy na targi turystyczne realizowane przez takich beneficjentów jak m. in. Powiat Kłodzki, Gmina Bystrzyca Kłodzka, Gmina Międzyzlesie, Gmina Radków, Gmina Stronie Śląskie, gdzie dystrybuowano materiały promocyjne wydane w ramach realizowanych mikroprojektów;
- montaż na terenie gminy Duszniki-Zdrój ekranów LED-owych, na których prezentowane są atrakcje turystyczne oraz wydarzenia kulturalne w Polsce i w Czechach;
- projekt "Tajemnice Militarnych Podziemi" realizowany w partnerstwie z gminą Rokitynice w Orlickich Górach, miastem Trutnov, twierdzą Stachelberg, Euroregionem Glacensis, miastem Kamienna Góra - w Gminie Głuszyca projekt dotyczył zagospodarowania i rozbudowy podziemnej trasy turystycznej w Osówce;
- projekt „Aktywne narciarstwo biegowe pogranicza polsko – czeskiego” - ideą projektu był rozwój zimowego ruchu turystycznego na pograniczu polsko-czeskim, udostępnienie walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz współpraca pomiędzy wieloletnimi Partnerami Gminą Międzyzlesie i Kraliky poprzez wyznaczenie wspólnej trasy narciarstwa biegowego;
- „Bohuslavice - Pieszycy będą atrakcyjne jeszcze bardziej” – w ramach mikroprojektu powstały miejsca rekreacji i wypoczynku w Pieszcach i w Bohuslavicach;
- „Technologia w Turystyce - nowoczesna promocja atrakcji na polsko-czeskim pograniczu” – projekt miał na celu zwiększenie odwiedzalności i konkurencyjności regionu współpracujących ze sobą miast Bystrzyca Kłodzka i Usti nad Orlicą poprzez wykorzystanie potencjału zasobów przyrodniczych i kulturowych. Promowanie atrakcji, walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych odbywał się za pomocą działań marketingowych, informacyjnych oraz promocyjnych (udział w międzynarodowych targach turystycznych, druk materiałów promocyjnych, zakup wyposażenia wystawienniczego).

ROLNICTWO

Jak wynika z diagnozy zawartej w „Zarysie opracowania dotyczącego rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa województwa dolnośląskiego do 2030 r.”⁵ opracowanej przez Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w 2017 r. obszary wiejskie wchodzące w skład polskiej części Euroregionu zaliczone zostały do:

- regionu intensywnego rolnictwa – gminy: Ciepłowody, gmina wiejska Dzierżoniów, Kamieniec Ząbkowicki, Kondratowice, Niemcza, Pieszycy, Przeworno, Strzelin, Strzegom, Stoszowice, Ząbkowice Śląskie, Ziębice
- regionu przemysłowo-rekreacyjno-turystycznego (pozostałe gminy).

---

⁵ Zarys opracowania dotyczący rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa województwa dolnośląskiego do 2030 r. DODR, Wrocław 2017.

Do analizy potencjału produkcyjnego rolnictwa wykorzystano wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Na tej podstawie stwierdzić można, że największy potencjał do rozwoju rolnictwa posiadają gminy zlokalizowane w powiatach: świdnickim i strzelińskim. W powiatach tych warunki przyrodnicze do rozwoju rolnictwa uznane zostały za wyjątkowo korzystne. Bardzo korzystne warunki występują w powiecie dzierzoniowskim, a korzystne w ząbkowickim. Jednocześnie należy podkreślić, że w powiatach wałbrzyskim (ziemskim) i kłodzkim warunki do rozwoju rolnictwa są mało korzystne.

Na obszarze Euroregionu, podobnie jak na pozostałych obszarach Dolnego Śląska widoczny jest proces koncentracji gruntów. Jednocześnie postępuje spadek pogłowia bydła. W rezultacie obsada zwierząt gospodarskich jest niewielka. Produkcja rolnicza to przede wszystkim produkcja roślinna (zboża ozime, gryka).

Chociaż potencjał do rozwoju rolnictwa jest na terenie Euroregionu zróżnicowany, to jednak ma on szansę stać się ważnym miejscem produkcji żywności wysokiej jakości na Dolnym Śląsku. Szans na rozwój rolnictwa upatrywać można z jednej strony w rozwoju produkcji ekologicznej, a z drugiej w wytwarzaniu produktów markowych takich jak np. „Wołowina Sudecka”. W tym celu konieczne będą działania zmierzające do rozwoju hodowli oraz reaktywacji drobnego przetwórstwa rolnego.

W Republice Czeskiej grunty rolne (wykorzystano dane dla całego powiatu Jeseník, ponieważ nie ma danych z poziomu gmin) zajmują średnio 14,8% powierzchni. Odpowiada temu liczba gospodarstw rolnych, które w 2014 r. stanowiły 14,9% wszystkich podmiotów, a w 2019 r. o 0,61 punktu procentowego mniej.

Analizując strukturę gospodarstw wg wielkości, można zauważyć, że najwięcej jest gospodarstw małych mających poniżej 15 ha gruntów rolnych. We wszystkich powiatach EG stanowiły one w 2014 r. ponad 50% wszystkich gospodarstw rolnych. Do 2019 r. ich liczba nieco spadła. Najwięcej jest ich w kraju hradeckim, w 2019 r. stanowiły one łącznie 51,15%. Zwiększyła się natomiast liczba gospodarstw rolnych, które są w niniejszej analizie zakwalifikowane do grupy gospodarstw średniej wielkości, czyli takich, które gospodarują na powierzchni od 15 ha do 100 ha gruntów rolnych. Gospodarstw średniej wielkości było w 2014 r. w granicach od 30,8 do 32,0%, a w 2019 r. w granicach od 33,2 – 35,3%. Najwięcej gospodarstw średniej wielkości było w części jesionicko-szumperskiej. Procentowo najmniej jest dużych gospodarstw rolnych, które gospodarują na powierzchni co najmniej 100 ha. W 2014 r. na terenie całego EG było ich średnio 14,5%, a do 2019 r. ich liczba nieco wzrosła do średnio 16,3%. Warto w tym miejscu podkreślić, że gospodarstwa duże posiadają łącznie ponad 85% ogółu gruntów rolnych.

Pod względem uprawianych roślin można powiedzieć, że sytuacja w EG jest podobna jak w całej RCz. Najczęściej uprawiane są zboża, przede wszystkim pszenica. Drugą najliczniejszą uprawą jest tzw. trawa na gruncie ornym, czyli rośliny pastewne uprawiane na gruntach

ornych. Trzecią najliczniejszą uprawą jest rzepak. W EG hodowane są wszystkie gatunki zwierząt gospodarczych, bydło, trzoda chlewna, owce, kozy, konie oraz drób.

ADMINISTRACJA PUBLICZNA

Efektywnie funkcjonująca administracja publiczna jest niezbędna zarówno dla prawidłowego rozwoju Euroregionu, jak i poszczególnych gmin współtworzących go.

Jak wynika z przeprowadzonych badań ankietowych, wśród mieszkańców polskiej części Euroregionu przeważa pogląd o dobrej jakości administracji publicznej. Ponad 40% respondentów uznało jakość administracji publicznej za silną stronę Euroregionu. Dodatkowo dalsze 25% badanych w wysokiej jakości administracji publicznej upatruje szansę na dalszy rozwój Euroregionu.

Jednak powyższe wyniki nie oznaczają, że administracja publiczna nie wymaga dalszego wzmocnienia i usprawniania funkcjonowania. Należy bowiem zaznaczyć, że dla ok. 25% ankietowanych administracja publiczna nie działa w sposób zadawalający, a tym samym stanowi barierę dla rozwoju Euroregionu.

Generalnie pozytywna ocena jakości administracji publicznej przekłada się również na pozytywną ocenę skali i zakresu współpracy pomiędzy gminami. Prawie 60% ankietowanych uznało współpracę za silną stronę Euroregionu. Warty podkreślenia jest również fakt, że mieszkańcy dostrzegają we współpracy międzygminnej szansę na efektywniejsze funkcjonowanie Euroregionu. Jednocześnie nadają tej współpracy bardzo duże znaczenie.

Opinie mieszkańców znajdują potwierdzenie w danych dotyczących wspólnych przedsięwzięć realizowanych przez JST. Jako przykład takich działań wskazać można np.:

- projekt „Rewitalizacja przestrzeni publicznej miasta Ząbkowice Śląskie”, w którym powiat ząbkowicki współpracując z gminą Ząbkowice Śląskie zrealizował zadanie pn. „Przebudowa budynku nr 3 Domu Pomocy Społecznej w Ząbkowicach Śląskich w celu utworzenia dodatkowych miejsc opieki całodobowej”;
- projekt „Przebudowa drogi powiatowej nr 3142D w miejscowości Mąkolno” realizowany przez powiat ząbkowicki we współpracy z gminą Złoty Stok;
- projekt „Przebudowa drogi nr 3170 D Henryków - Skalice” realizowany przez powiat ząbkowicki we współpracy z gminą Ziębice;
- projekt przebudowy drogi wojewódzkiej nr 387 (od Tłumaczowa [granica państwa] do Gorzuchowa oraz drogi gminnej w Radkowie [granica państwa, ul. Grunwaldzka] realizowany w ramach projektu „Poprawa dostępności transportowej Ziemi Broumovskiej i Regionu Kłodzko-Wałbrzyskiego”, a także odbudowa drogi powiatowej: Karłów – Ostra Góra [granica państwa].

Poza ww. projektami JST współpracowały także w zakresie: ochrony środowiska, wymiany pieców, termomodernizacji budynków, modernizacji dróg gminnych, rozwoju infrastruktury turystycznej, przebudowy oczyszczalni ścieków i rewitalizacji przestrzeni publicznej.

Należy również zaznaczyć, że relatywnie mały odsetek respondentów (niespełna 11%) źle oceniał współpracę pomiędzy gminami. Co ciekawe z badań ankietowych wynika, że mieszkańcy poszczególnych gmin, nie postrzegają innych gmin w kategorii konkurencji. Nie obawiają się oni, że zacieśnianie współpracy przyczyni się do osłabienia pozycji własnej gminy.

Relatywnie dobrze mieszkańcy ocenili także współpracę pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego Polski i Czech. Za silną stroną Euroregionu współpracę niniejszą uznało ponad 28% respondentów. Jeszcze ważniejsze jest to, że mieszkańcy Euroregionu popierają taką współpracę i wiążą z nią nadzieję na rozwój obszaru. Zaznaczyć jednak należy, że wprawdzie odsetek osób niechętnych współpracy jest bardzo niski (ok. 3%), to jednak ponad 17% badanych nie jest zadowolonych z dotychczasowej skali i rezultatów współpracy.

Problemem z zakresu funkcjonowania administracji publicznej, jaki dostrzegają mieszkańcy jest niezadawalający stan informatyzacji urzędów. Dla ok. 30% ankietowanych jest to słaba strona Euroregionu. Sytuacja niniejsza wynika nie tyle z braku działań władz lokalnych w zakresie informatyzacji urzędów, co z szybko rosnących potrzeb mieszkańców będących skutkiem kształtowania się społeczeństwa informatycznego.

W rezultacie 37,5% respondentów uważa, że zakres spraw, które można załatwić w urzędach przez Internet jest niewystarczająca i stanowi barierę w efektywnym funkcjonowaniu administracji publicznej na obszarze Euroregionu. Odmiennego zdania było ok. 24% ankietowanych.

Mieszkańcy Euroregionu obawiają się także pogorszenia sytuacji finansowej samorządów. Mniejsze wpływy budżetowe negatywnie rzutują zarówno na możliwości inwestycyjne gmin, jak i na realizację bieżących zadań.

Analizując funkcjonowanie administracji publicznej, zbadano również zakres współpracy w zakresie ratownictwa i rozwiązywania sytuacji kryzysowych. W obu przypadkach posłużono się badaniami ankietowymi. W pierwszym przypadku respondenci wysoko ocenili współpracę w zakresie ratownictwa, uznając ją za silną stroną Euroregionu (ok. 49%). Podobnie rzecz się ma z oceną działań w sytuacjach kryzysowych. Pozytywne zdanie na ten temat miało ok. 52% badanych.

Warto również podkreślić, że respondenci doceniają wagę współpracy transgranicznej realizowanej przez Euroregion. Według 33% respondentów współpraca ta wzmacnia potencjał Euroregionu, a dla dalszych 45% ankietowanych jest szansą na dalszy rozwój analizowanego obszaru.

DIAGNOZA SWOT – SFERA GOSPODARCZA

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Potencjał do wielokierunkowego rozwoju Euroregionu • Dostęp do surowców, umożliwiający rozwój przemysłu wydobywczego • Znaczny potencjał gospodarczy firm zlokalizowanych zarówno w polskiej, jak i w czeskiej części Euroregionu • Potencjał do rozwoju turystyki i usług turystycznych • Potencjał do rozwoju produkcji żywności wysokiej jakości z wykorzystaniem lokalnych produktów • Wysoka jakość administracji lokalnej • Współpraca JST 	<ul style="list-style-type: none"> • Wolny wzrost liczby podmiotów gospodarczych w polskiej części Euroregionu • Niższy niż na Dolnym Śląsku wskaźnik przedsiębiorczości • Wysoki koszt uzbrojenia terenów inwestycyjnych, wynikający z położenia poszczególnych gmin • Zdekapitalizowane obiekty dziedzictwa materialnego • Słabo rozwinięte e-usługi
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Dostępność funduszy unijnych wspierających przedsiębiorczość, tworzenie miejsc pracy, innowacyjność przedsiębiorstw, współpracę sektora naukowo-badawczego z biznesem • Wzrost znaczenia turystyki i rozwój branży okołoturystycznej • Duży potencjał związany z obsługą nowego perspektywicznego rynku „opieką nad seniorami” 	<ul style="list-style-type: none"> • Wejście w życie ustawy o wspieraniu nowych inwestycji, likwidującej podstrefy specjalnych stref ekonomicznych • Mała ilość programów wsparcia dla beneficjentów na rozwój OZE

C. SFERA SPOŁECZNA

POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY

Potencjał demograficzny Euroregionu Glacensis to ok. 1.700.178 mieszkańców, z czego 1.192.468 mieszkało w części czeskiej Euroregionu, a 507.710 w części polskiej. Stanowiło to na koniec 2018 r. ok. 11,2% ogółu ludności Republiki Czeskiej i ok. 17,5% potencjału ludnościowego województwa dolnośląskiego.

Obserwowanym w polskiej części Euroregionu zjawiskiem jest spadek liczby ludności. W latach 2005–2018 liczba ludności w Euroregionie zmniejszyła się o 6% z 540.216 do 507.710. W analogicznym okresie liczba ludności na Dolnym Śląsku wzrosła o 0,4% z 2.888.232 do 2.901.225.

Spadek liczby ludności w latach 2005-2018 zanotowało 31 gmin Euroregionu (Bardo, Bielawa, Bystrzyca Kłodzka, Ciepłowody, Duszniki-Zdrój, gmina miejska Dzierżoniów, gmina wiejska Dzierżoniów, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Kamieniec Żąbkowicki, gmina miejska Kłodzko, Kondratowice, Kudowa Zdrój, Lądek-Zdrój, Mieroszów, Międzyzylesie, Niemcza, gmina miejska Nowa Ruda, gmina wiejska Nowa Ruda, Pieszyce, Polanica-Zdrój, Przeworno, Radków, Stoszowice, Stronie Śląskie, Strzegom, Szczytna, Wałbrzych, Ziębice, Żąbkowice Śląskie, Złoty Stok), odwrotną tendencję stwierdzić można w 4 gminach (Borów, gmina wiejska Kłodzko, Lewin Kłodzki, Strzelin). Z największym natężeniem zjawisko depopulacji wystąpiło w gminach: Wałbrzych (spadek liczby ludności o 11%), Duszniki-Zdrój (9,6%), Mieroszów (9,4%) i Niemcza (9,1%).

Natomiast w czeskiej części Euroregionu w latach 2014-2018 liczba mieszkańców wzrosła o 1.645 osób. Liczba ludności w poszczególnych krajach samorządowych (hradecki, pardubicki i część jesionicko-szumperska) była względnie stabilna. Niewielki spadek liczby ludności odnotowano w jesionicko-szumperskiej części Euroregionu Glacensis (0,16%), oraz w kraju hradeckim – 0,11%. Tylko w kraju pardubickim widoczny był wzrost liczby mieszkańców – o 0,27%.

Na sytuację demograficzną polskiej części Euroregionu negatywnie wpływa utrzymujące się ujemne saldo migracji. W 2018 r. saldo migracji ogółem na 1 tys. mieszkańców w Euroregionie wyniosło (-2,0). Do pozytywów zaliczyć należy fakt, że w stosunku do 2005 r. i 2012 r. ujemne saldo migracji uległo obniżeniu. Wówczas wynosiło ono odpowiednio (-2,6) i (-2,1). Warto jednak podkreślić, iż saldo migracji wewnętrznych w przypadku województwa dolnośląskiego było w 2012 r. i 2018 r. dodatnie i wynosiło odpowiednio 0,3 i 1,3.

W 2018 r. dodatnie saldo migracji na 1 tys. mieszkańców zanotowało 5 gmin, a mianowicie: Lewin Kłodzki (8,8), Głuszyca (3,9), Polanica-Zdrój (0,9), Strzelin (0,7) i Pieszyce (0,1).

W pozostałych gminach dominował odpływ ludności, przy czym w największej skali zjawisko to wystąpiło w gminach: Stoszowice (-9,2), Kondratowice (-7,4), Złoty Stok (-6,2), Strzegom (-5,5), Mieroszów (-5,2), Przeworno (-5,2).

W czeskiej części Euroregionu w 2018 r. saldo migracji było dodatnie i wynosiło 1.896. Dodatkowo saldo migracji odnotowano w kraju hradeckim (279) i pardubickim (1.981). Natomiast w części jesionicko-szumperskiej saldo migracji było ujemne i wynosiło (-364).

Na obszarze Euroregionu i to zarówno w części polskiej, jak i w czeskiej widoczne jest zjawisko starzenia się społeczeństwa, co rzutuje na przyszłe kierunki inwestycji infrastrukturalnych. Przyjmując jako symptom tego zjawiska wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi, stwierdzić należy, że sytuacja w polskiej części Euroregionu uległa pogorszeniu.

W 2018 r. wartość powyższego wskaźnika dla polskiej części Euroregionu wyniosła 27,8 (na Dolnym Śląsku 27,4). W 2005 r. wskaźnik ten kształtował się na poziomie 20,5 (w regionie 18,8), a w 2012 r. wynosił 20,3 (w województwie 19,8).

W 2018 r. wartość wskaźnika obciążenia demograficznego osobami starszymi najwyższa była w gminach: Polanica-Zdrój (39,3), Duszniki-Zdrój (36,6), gminie miejskiej Dzierżoniów (34,3), gminie miejskiej Kłodzko (34,0), gminie miejskiej Nowa Ruda (32,8). Najkorzystniejsza sytuacja była w gminie Ciepłowody oraz w gminie Kondratowice (22,6).

Struktura wiekowa mieszkańców czeskiej części EG odpowiadała ogólnemu procesowi starzenia się populacji w Republice Czeskiej. W 2018 r. liczba mieszkańców powyżej 65. roku przewyższa łączną liczbę dzieci i młodzieży do lat 14. Mieszkańców w wieku 65 lat i więcej było w EG w 2018 roku o 4,99% więcej aniżeli dzieci i młodzieży do lat 14. Przeważająca liczba seniorów nad młodocianymi ma znaczący wpływ na średni wiek mieszkańców, który z roku na rok rośnie. Według najnowszych dostępnych informacji średni wiek ludności EG wynosi 41,9 lat, co jest o 0,5 roku mniej niż ogólnokrajowa średnia.

Wskaźnik starości, który pokazuje, ile jest w populacji mieszkańców w wieku 65 lat i starszych w przeliczeniu na 100 dzieci i młodzieży w wieku 0-14 lat, w roku 2018 wynosił w czeskiej części EG 131,99. Lepsze wyniki osiąga współczynnik obciążenia ekonomicznego, który odzwierciedla stosunek liczby seniorów i dzieci oraz młodzieży do liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym lub w wieku aktywności zawodowej, tj. od 15 do 64 lat. Jeśli się uwzględni fakt, że nie wszystkie osoby w wieku aktywności zawodowej mają stałą pracę, czyli stałe przychody płynące z innego źródła niż świadczenia społeczne lub zasiłki dla bezrobotnych, to otrzymamy wynik, że na jedną osobę w wieku nieprodukcyjnym nie przypada nawet jedna osoba w wieku produkcyjnym. Współczynnik obciążenia ekonomicznego EG wynosi 56,78.

W powiatach należących do EG odnotowano w latach 2014-2018 największy wzrost liczby seniorów w części jesionicko-szumperskiej o 2,48%. Najmniejszy wzrost grupy mieszkańców w

wieku 65 lat i więcej odnotowano w kraju pardubickim i tu wystąpił jednocześnie najniższy ubytek grupy mieszkańców aktywnych zawodowo, wynoszący 2,46%. Pozytywnym elementem jest to, że we wszystkich powiatach EG występuje wprawdzie bardzo powolny, ale jednak wzrost liczby dzieci i młodzieży. Taki trend warto by utrzymać, odmładzając całą populację, by ww. współczynnik starości był lepszy.

Wpływ na sytuację demograficzną Euroregionu ma przyrost naturalny. Niestety zarówno w czeskiej, jak i polskiej jego części w 2018 r. występował ujemny przyrost naturalny.

Wartość wskaźnika przyrost naturalny na 1000 ludności w powyższym roku wynosił w polskiej części Euroregionie (-5,4). Niestety w stosunku do 2005 r. i 2012 r. sytuacja w niniejszym zakresie uległa pogorszeniu. W prawdzie w tych latach wskaźnik również był ujemny, niemniej jednak wynosił on „tylko” (-2,5) i (-3,3).

Należy dobitnie podkreślić, że w 2018 r. ujemną wartość wskaźnika przyrostu naturalnego odnotowano we wszystkich gminach wchodzących w skład Euroregionu. Najniższym wskaźnikiem przyrostu naturalnego na 1000 ludności legitymowały się gminy: gmina miejska Duszniki-Zdrój (-12,8), Ciepłowody (-8,5), Złoty Sto (-8,4), Polanica-Zdrój (-7,6), Jedlina-Zdrój (-7,4), gmina miejska Nowa Ruda (-7,4), Ziębice (-7,1) i gmina miejska Kłodzko (-7,0).

W czeskiej części Euroregionu Glacensis w 2018 r. urodziło się 12.450 mieszkańców, co stanowiło 10,92% ogólnej liczby urodzeń żywych w RCz. W EG w tym samym okresie zmarło 12.901 osób. W rezultacie przyrost naturalny był ujemny i wynosił (-451 osób), a wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności wyniósł (-3,8).

Prowadzi to do wniosku, że chociaż w obu częściach Euroregionu przyrost naturalny jest ujemny, to jednak zjawisko to z większym natężeniem występuje po stronie polskiej.

Przedstawione powyżej dane świadczą o narastaniu problemów demograficznych w Euroregionie. W dłuższej perspektywie może to prowadzić do powstania luki demograficznej. Wówczas kolejne roczniki osiągające wiek aktywności zawodowej nie będą w stanie zastąpić osób opuszczających rynek pracy, a to osłabi możliwości rozwoju Euroregionu.

RYNEK PRACY

Wskaźnik bezrobocia mierzony jako udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym był w polskiej części Euroregionu wyższy niż na Dolnym Śląsku i w 2018 r. wynosił 5,3%. Zarówno w stosunku do roku 2005, jak i 2012 sytuacja w niniejszym zakresie uległa wyraźnej poprawie. Poprawiła się również (w stosunku do 2005 i 2012 r.) relacja niniejszego wskaźnika do średniej wojewódzkiej. W 2018 r. wskaźnik bezrobocia był wyższy w Euroregionie niż w województwie dolnośląskim o 1,7 punktu procentowego w 2012 r. różnica ta wynosiła 4,1 punktu procentowego, a w 2005 r. 6,3 punktu procentowego.

Chociaż w latach 2005–2018 nastąpiło obniżenie wartości wskaźnika bezrobocia we wszystkich gminach tworzących Euroregion, to jednak tylko 5 gmin (Bielawa, gmina wiejska Dzierżoniów, gmina miejska Dzierżoniów, Głuszycza, Pieszyce) w 2018 r. miało ów wskaźnik poniżej średniej regionalnej. Warto podkreślić, że jeszcze w 2012 r. wartość niniejszego wskaźnika w tych gminach kształtowała się powyżej średniej dla Dolnego Śląska.

Również w czeskiej części EG występowały pozytywne zmiany na rynku pracy. W RCz od 2014 roku do 2018 roku bezrobocie spadło o 3,9 punktu procentowego. W kraju hradeckim stopa bezrobocia spadła o tyle samo. W kraju pardubickim odnotowano jeszcze większy spadek, o 4,7 punktu procentowego. Dla części jesionicko-szumperskiej nie ma dostępnych odrębnych danych, ale ogólnie trend spadkowy stopy bezrobocia jest podobny jak w całym kraju ołomunieckim (5,1 punktu procentowego).

Kolejnym kryterium bezrobocia jest udział osób bezrobotnych (UOB). To stosunek między dostępnymi osobami ubiegającymi się o zatrudnienie w wieku 15-64 lat, a liczbą mieszkańców w wieku 15-64 lat. Jak wynika z przeprowadzonych analiz UOB jest z roku na rok niższy. Największy spadek odnotowano w części jesionicko-szumperskiej, gdzie od 2014 do 2018 roku UOB spadł o 5,19 punktu procentowego. Spadek UOB w kraju pardubickim i hradeckim jest prawie taki sam. W kraju hradeckim od 2014 roku, gdy UOB wynosił 6,35%, odnotowano do 2018 roku spadek o 4,04 punktu procentowego do poziomu 2,31%. W kraju pardubickim spadek wynosił 4,05 punktu procentowego.

Wraz ze stopą bezrobocia maleje też ogólna liczba osób, które ubiegają się o pracę. W czeskiej części Euroregionu Glacensis liczba osób poszukujących pracy zmniejszyła się z 53.082 (w 2014 r.), do 19.909 osób (w 2018 r.), czyli o ok. 62,5%. Najwyższy odsetek osób ubiegających się o pracę w EG występuje w kraju hradeckim (w 2018 r. - 44,5% ogółu osób ubiegających się o pracę w całej czeskiej części EG). Udział kraju pardubickiego w tym samym roku jest nieco mniejszy i wynosi 39,5% osób ubiegających się o pracę. Część jesionicko-szumperska w 2014 roku wykazywała 14,26% osób ubiegających się o pracę w ramach całego EG, a w 2018 roku nastąpił niewielki wzrost do 16,01%.

Analizując rynek pracy na obszarze Euroregionu należy wspomnieć o jego wzajemnym powiązaniu. Przede wszystkim przedsiębiorstwa zlokalizowane po stronie czeskiej niejednokrotnie poszukują pracowników wśród mieszkańców polskiej części Euroregionu. Jak wynika z otrzymanych ze starostw powiatowych danych firmy te najczęściej poszukują pracowników z takich branż jak: wydobywcza/górnicza, motoryzacyjna, transportowa i opieka zdrowotna.

POMOC SPOŁECZNA

Na obszarze Euroregionu nadal występuje problem ubóstwa i konieczność korzystania z pomocy społecznej. Warto podkreślić, że także w opiniach samych mieszkańców polskiej

części Euroregionu problem ubóstwa jest zauważalny. Ponad 32% ankietowanych uznało, że wykluczenie społeczne jest słabą stroną Euroregionu, a dalsze 51%, że stanowi zagrożenie dla jego przyszłości.

Jak wynika z dostępnych danych w 2018 r. na obszarze polskiej części Euroregionu z pomocy społecznej korzystało 8.826 gospodarstw domowych znajdujących się poniżej kryterium dochodowego. Stanowiło to ok. 25% ogółu gospodarstw domowych korzystających z pomocy na terenie Dolnego Śląska (przy udziale ludnościowym 17,5%). Można więc stwierdzić, iż problem ubóstwa na analizowanym obszarze występuje ze szczególnym natężeniem. Warto jednak zaznaczyć, że w stosunku do 2012 r. sytuacja w Euroregionie uległa wyraźnej poprawie. Wówczas z pomocy korzystało 14.936 gospodarstw domowych znajdujących się poniżej kryterium dochodowego.

W analizowanym okresie poprawie uległa również sytuacja we wszystkich gminach Euroregionu. Największy spadek liczby gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej odnotowano w gminach: Złoty Stok (58,6), Strzegom (57,9%), Kamieniec Ząbkowicki (55,4%), Stronie Śląskie (53,7%), Głuszyca (52,9%), Szczytna (52,9%) i Mieroszów (51,8%). We wszystkich tych gminach liczba gospodarstw domowych będących poniżej kryterium dochodowego i korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się o ponad połowę.

Najwolniej liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej zmniejszała się w takich gminach jak: Polanica-Zdrój (15,0%), Strzelin (24,9%), Bardo (26,8%) i gmina miejska Dzierżonów (26,9%).

Z badań wynika, że problem ubóstwa i wykluczenia społecznego występuje również w czeskiej części Euroregionu, aczkolwiek jego skala jest relatywnie nieduża. Według „Analizy stref wykluczenia społecznego w RCz” z 2015 r. i powiązanej z nią „Mapą stref wykluczenia społecznego w RCz” na analizowanym obszarze Euroregionu Glacensis znajdują się łącznie 74 strefy wykluczenia społecznego, które zamieszkuje szacunkowo od 3800 do 6600 osób.

Teren kraju hradeckiego i pardubickiego należy na tle pozostałych regionów RCz do krajów samorządowych o najmniejszej liczbie stref wykluczenia społecznego. Z ogólnej liczby 606 zidentyfikowanych stref wykluczenia społecznego w RCz na terenie działania Euroregionu jest ich 74, co stanowi ok. 12% (wartość ta prawie odpowiada udziałowi powierzchni regionu w powierzchni RCz). O wiele niższy udział w porównaniu do łącznej liczby osób w RCz (ok. 95 000 – 115 000) ma szacowana liczba obywateli mieszkających w strefach wykluczenia społecznego na terenie Euroregionu Glacensis (poniżej 10%). To wskazuje, że strefy wykluczenia społecznego na badanym obszarze są bardziej rozproszone i mniej zaludnione w porównaniu z innymi regionami RCz.

Najwięcej stref wykluczenia społecznego na analizowanym obszarze znajduje się w przygranicznych powiatach Šumperk (+ Bílá Voda w powiecie Jeseník), Náchod i Ústí nad Orlicí, przy czym w powiatach Náchod i Ústí nad Orlicí szacowana jest także najwyższa liczba osób mieszkających w strefach wykluczenia społecznego (w obu powiatach ponad 1000 osób). Po drugiej stronie znajduje się obszar powiatów Pardubice, Svitavy i Trutnov, w których znajdują się tylko po trzy strefy wykluczenia społecznego, a liczba osób je zamieszkujących nie przekracza w żadnym z tych powiatów poziomu 500. Strefy wykluczenia społecznego nie zostały zidentyfikowane w okręgach administracyjnych gmin o rozszerzonych kompetencjach Vrchlabí, Nová Paka, Dvůr Králové nad Labem, Nové Město nad Metují, Přelouč, Holic, Hlinsko, Litomyšl, Polička, Žamberk, Králíky i Mohelnice.

Wsparcie dla rodzin realizowane jest również poprzez rozwój systemu opieki nad dziećmi do lat 3. Opieka taka umożliwiła podjęcie zatrudnienia przez rodziców, a to sprzyja zarówno aktywizacji zawodowej, jak i ograniczeniu sfery ubóstwa.

W 2018 r. żłobki, oddziały i kluby dziecięce funkcjonujące na terenie polskiej części Euroregionu Glacensis dysponowały łącznie 1.530 miejscami, co stanowiło ok 10,2% ogółu miejsc na Dolnym Śląsku. Powyższy udział jest niższy, niż wynikałoby to z liczby mieszkańców Euroregionu (17,5% ogółu mieszkańców regionu). Z powyższego wynika, że dostępność do placówek opieki nad dziećmi do lat trzech jest w przypadku mieszkańców Euroregionu relatywnie niska.

W stosunku do 2012 r. liczba miejsc zwiększyła się o 100,8% z 762 do 1.530. Jednocześnie liczba dzieci korzystających w ciągu roku z opieki ww. placówek wzrosła z 1.282 do 2.209 (o 72,3%). Niestety w analizowanym okresie zarówno przyrost miejsc w placówkach, jak i wzrost liczby dzieci korzystających z tych placówek był wolniejszy niż na Dolnym Śląsku.

Warto podkreślić, że na przestrzeni badanych lat liczba dzieci korzystających z opieki przewyższała liczbę miejsc oferowanych przez żłobki, oddziały i kluby dziecięce zlokalizowane na terenie Euroregionu. Powyższe świadczy o istnieniu na obszarze Euroregionu luki infrastrukturalnej.

Przedstawioną uprzednio tezę potwierdzają również poniższe dane. W 2018 r. odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach wyniósł w Euroregionie 9,2%, podczas gdy w województwie kształtował się on na poziomie 16,6%. Za pozytywny należy uznać fakt, że w stosunku do 2012 r. wartość niniejszego wskaźnika wzrosła na obszarze Euroregionu, gdyż wówczas wynosiła ona 3,3%.

WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE I EDUKACJA

Potencjał społeczny i gospodarczy na przestrzeni lat buduje się m.in. poprzez przełamywanie barier w zakresie dostępu do edukacji, i to już od okresu przedszkolnego. Dostęp do

przedszkoli umożliwiła podjęcie zatrudnienia przez rodziców, a tym samym może przyczyniać się do ograniczenia sfery ubóstwa.

Na terenie czeskiej części Euroregionu Glacensis na dzień 27.02.2020 r. znajdowały się łącznie 1.143 szkoły, co stanowi 12% wszystkich szkół w Republice Czeskiej. W obrębie EG najwięcej szkół jest w kraju pardubickim, łącznie 543, a z tego 250 przedszkoli, 146 szkół podstawowych, 82 średnie, 10 policealnych zawodowych i 1 uczelnia wyższa, Uniwersytet Pardubice.

W kraju hradeckim jest o 56 szkół mniej, przedszkoli jest 200, szkół podstawowych 258, czyli więcej niż w kraju pardubickim, 77 szkół średnich, 11 policealnych zawodowych i tak samo jak w kraju pardubickim także w kraju hradeckim jest 1 uczelnia wyższa, Uniwersytet Hradec Králové.

W najmniejszej części EG, w części jesionicko-szumperskiej, szkoły zlokalizowane są tylko w powiecie Šumperk, w gminie Bílá Voda wg danych umieszczonych na oficjalnych stronach internetowych gminy nie ma żadnej placówki szkolnej. Na ziemi szumperskiej jest 113 szkół, z tego 46 przedszkoli, 69 szkół podstawowych, 16 średnich i 2 policealne zawodowe, oraz 3 placówki zamiejscowe uczelni wyższych. Z tego 2 placówki zamiejscowe Wyższej Szkoły Hutniczo-Górnictwej – Uniwersytetu Technicznego w Ostrawie, a ściślej Wydział Ekonomii i Wydział Budowy Maszyn, znajdują się w mieście Šumperk. Ponadto powołano Ośrodek Konsultacyjny Wydziału Gospodarczo-Ekonomicznego Czeskiego Uniwersytetu Rolniczego. W ofercie są studia licencjackie oraz nawiązujące do nich studia drugiego stopnia, czyli studia magisterskie, których absolwenci otrzymują tytuł akademicki Ing. (inżynier).

Warto zaznaczyć, że liczba mieszkańców z wykształceniem wyższym jest w czeskiej części EG mniejsza od średniej krajowej o 2,27 punktu procentowego i wynosi 9,86%.

W porównaniu międzyokresowym najwięcej osób z wyższym wykształceniem w EG jest w powiecie Hradec Králové, gdzie odsetek wynosi łącznie 14,26%, tzn. równe 20.000 mieszkańców. We wszystkich pozostałych powiatach w kraju odsetek ten pozostaje na takim samym poziomie, czyli w każdym z nich mieszka nieco ponad 8% osób z wyższym wykształceniem. Nieco inaczej jest w kraju pardubickim, gdzie największa liczba mieszkańców z wyższym wykształceniem jest w powiecie Pardubice, 12,71%, czyli 18.450 mieszkańców, a wszystkie pozostałe powiaty mają podobnie jak w kraju hradeckim nieco ponad 8% osób z wyższym wykształceniem. W części jesionicko-szumperskiej średnia liczba osób z wyższym wykształceniem jest mniej więcej o 2% mniejsza aniżeli w powiatach kraju pardubickiego i hradeckiego i wynosi średnio 7,35%.

W polskiej części Euroregionu również prowadzone jest wychowanie przedszkolne oraz edukacja na różnych szczeblach, począwszy od podstawowego na wyższym skończywszy.

W 2018 r. w wszystkie placówki wychowania przedszkolnego funkcjonujące na terenie polskiej części Euroregionu Glacensis dysponowały łącznie 13.729 miejscami, co stanowiło ok 14,5% ogółu miejsc na Dolnym Śląsku. Powyższy udział jest niższy, niż wynikałoby to z liczby mieszkańców Euroregionu (17,5% ogółu mieszkańców regionu). Z powyższego wynika, że dostępność do placówek wychowania przedszkolnego może być w przypadku mieszkańców Euroregionu mniejsza niż w województwie.

Na uwagę zasługuje fakt, że na obszarze Euroregionu podejmowane są próby współpracy i wymiany doświadczeń w zakresie wychowania przedszkolnego z partnerami czeskimi. Przykładem może być projekt „Poznajmy się lepiej” realizowany przez przedszkola w Bożkowie i Hronovie. Zgodnie z założeniami projekt umożliwia wymianę dobrych praktyk oraz współpracę nauczycieli przedszkolnych po obu stronach granicy, a także zmierza do eliminacji barier kulturowych. Niestety zasięg projektu jest nieduży.

Istotną kwestią związaną ze sferą społeczną jest edukacja szkolna. W latach 2005-2018 w Euroregionie liczba uczniów w szkołach podstawowych zwiększyła się z 33.476 do 34.135 (o 2,0%). W analogicznym okresie zjawisko powyższe wystąpiło również na Dolnym Śląsku, przy czym skala jego była większa (19,5%). Wzrost liczby uczniów w szkołach podstawowych tłumaczyć należy reformą oświaty.

O sytuacji szkolnictwa podstawowego w Euroregionie świadczą m.in. wyniki egzaminu ósmoklasisty. Niestety średnie wyniki egzaminu z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego kształtują się poniżej średniej dla Dolnego Śląska.

Analizując wyniki z egzaminu można zauważyć, że różnica w wynikach osiąganych przez uczniów ze szkół zlokalizowanych na terenie Euroregionu i województwa dolnośląskiego waha się w przedziale od 3 punktów procentowych w przypadku języka polskiego do 6,6 punktu procentowego w przypadku matematyki.

Powyższa sytuacja może świadczyć o zbyt małej dodatkowej ofercie edukacyjnej, pozwalającej rozwijać zainteresowania uczniów. Dlatego też, należy podejmować działania wspierające realizację zajęć dodatkowych. Nacisk musi zostać położony na zajęcia matematyczne oraz językowe.

Szczególnie ważna z punktu widzenia funkcjonowania Euroregionu Glacensis powinna być nauka języka czeskiego. Niestety aktualnie ma ona marginalne znaczenie. Co potwierdzają badania ankietowe. Ponad 63% respondentów uznało poziom znajomości języka czeskiego za słabą stronę Euroregionu. Jednocześnie ok. 27% ankietowanych upatruje w znajomości języka czeskiego szansę na rozwój Euroregionu.

Istotna jest również współpraca zarówno szkół, jak i uczniów z Polski i Czech. Należy podkreślić, że zauważalne są pozytywne zmiany w tym zakresie. Przykładem tego mogą być realizowane wspólnie projekty takie jak:

- „Polsko-czeski blog o współpracy” – współpracujące ze sobą szkoły – nr 2 w Nowej Rudzie oraz z Broumova zorganizowały dla swoich uczniów warsztaty filmowe oraz blogerskie. Ponadto dzieci wspólnie zwiedziły Karkonoski Park Narodowy, gdzie wspólnie wykonywały zdjęcia niezbędne do fotorelacji umieszczonej na wspólnym blogu, który stanowi główny efekt działań projektowych;
- CETiK - w ramach projektu Polsko – Czeskie Stronie Art realizowane były zajęcia z języka czeskiego dla Polaków i zajęcia z języka polskiego dla Czechów. Projekt pozwolił zmniejszyć, a nawet zupełnie zatrzeć bariery językowe. Projekt realizowany był na terenie miast partnerskich Staré Město – Stronie Śląskie;
- "Looking for similarities" (Szukając podobieństw) - projekt uczniów Szkoły Podstawowej nr 9 w Dzierżonowie z partnerską szkołą Zakładni Škola Aloise Jiraska w Lanškroun. Uczniowie pracowali on-line poznając szkołę, miasto i kraj szkoły partnerskiej. Dzięki pracy nad projektem dzielili się swoimi zainteresowaniami, pisali listy do rówieśników w języku angielskim, wykonywali prezentacje multimedialne o swoich miastach, regionach i krajach oraz uczyli się o powiązaniach historycznych między Polską i Czechami. Podczas spotkania w Lanškroun uczniowie obu szkół zaprezentowali swoje umiejętności teatralne, wokalne oraz taneczne. Najistotniejszym punktem wizyty była terenowa gra integracyjna w międzynarodowych grupach;
- "Razem 20 lat" - realizacja programu przyczyniła się do rozwoju i zacieśnienia współpracy pomiędzy uczniami Szkoły Podstawowej nr 3 w Dzierżonowie i czeskiej Szkoły Podstawowej w Lanškroun, ich rodzinami oraz pracownikami obu szkół. Organizowane były wspólne wyjazdy, imprezy kulturalno-sportowe, jubileuszowe spotkanie z okazji 20-lecia współpracy obu szkół;
- „Wspólnie odkrywamy czesko-polskie pogranicze" realizacja programu przyczyniła się do pogłębienia i zacieśnienia współpracy pomiędzy Szkołą Podstawową nr 9 w Dzierżonowie i Základní Škola Aloise Jiráka w Lanškroun tj. uczniami, pracownikami i ich rodzinami. W ramach projektu organizowane były spotkania wyjazdowe uczniów z obu szkół: trzy konkursy (logo projektu, pocztówka promująca polsko-czeskie pogranicze oraz fotograficzny); opracowano słowniczek z przydatnymi dla uczniów i turystów zwrotami; zorganizowano lekcje online; nauczyciele wymienili się swoimi doświadczeniami. Realizacja programu pozwoliła na integrację uczniów i pracowników obu szkół; nawiązanie nowych znajomości; wymiana doświadczeń w zakresie edukacji; przełamanie barier językowo-kulturowych; zwiększenie wiedzy na temat historii, tradycji oraz atrakcji turystycznych miasta partnerskiego;

- „Polsko-Czeska olimpiada różnorodności” - poznanie smaków i tradycji, zainteresowanie najmłodszych mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego kulturą sąsiada oraz rozwijanie umiejętności plastycznych wśród dzieci w wieku 6 do 10 lat;
- "Sport bez granic" - projekt obejmował sportowe wymiany uczniów szkół z Wałbrzycha i Hradca Kralove, wspólne zajęcia sportowe, zwiedzanie atrakcji turystycznych regionów, możliwość poznania kraju sąsiada, nawiązania kontaktów przez szkoły i uczniów;
- „Tu i Tam Przyjaciół Mam II” – projekt realizowany we współpracy Gminy Świdnica z Město Kopidlna miał na celu usuwanie barier, integrację grup docelowych oraz pogłębianie i rozwijanie współpracy partnerskiej. Cele projektu realizowane były podczas spotkań partnerskich ukierunkowanych na wzajemne poznanie, zdobywanie nowych doświadczeń i umiejętności oraz integrację uczestników projektu;
- „Raz za razem znowu RAZEM” projekt, w ramach którego zorganizowano 6-dniowy kurs dla dzieci ze szkół w Borowie i Medlovie. W trakcie kursu dzieci przygotowywały się do biegu na orientację – poznawały zasadę ich organizacji i przebiegu, a także pracowały nad kondycją fizyczną. Trenowały także współzawodnictwo w ramach innych dyscyplin sportowych, takich jak: koszykówka, lekkoatletyka, piłka nożna oraz pływanie;
- „Śladami Lecha i Czecha” – w ramach działań projektowych dzieci ze szkoły podstawowej w Międzyzlesiu i Kralik wspólnie uczestniczyły w rajdach pieszych i rowerowych, m. in. na Śnieżnik. Ponadto grupa polsko-czeskich dzieci wybrała się na autokarową wycieczkę do Gniezna celem poznania historii Polski;
- „Sport bez granic” – partner projektu: Urząd Miasta Radkowa i szkoła w Mezimesti;
- „Mój dom jest blisko twojego domu”: partner projektu: Urząd i szkoła w Bezdekovie;
- „Razem dla ludzi i przyrody” Stowarzyszenie Chrześcijańskie ARocha w Dobre.

Na poziom edukacji wpływać może także stan infrastruktury. Niestety podkreślić należy, że stan techniczny placówek edukacyjnych jest niejednokrotnie niezadawalający i wymaga modernizacji. Nie zawsze też ich rozmieszczenie jest adekwatne do zachodzących procesów demograficznych. Podkreślić również należy niezadawalający stan wyposażenia pracowni przedmiotowych.

Odrębnej analizy wymaga stan szkolnictwa zawodowego, gdyż pamiętać należy, że najważniejsze ośrodki miejskie, mają potencjał do rozwoju przemysłu.

Niestety na przestrzeni lat postępował regres szkolnictwa zawodowego (aktualnie branżowego I stopnia). W 2018 r. na obszarze Euroregionu funkcjonowało 18 szkół branżowych I stopnia dla młodzieży (bez specjalnych), co stanowiło 21,7% ogółu szkół branżowych I Stopnia na Dolnym Śląsku. Najwięcej szkół branżowych I stopnia zlokalizowanych było w Wałbrzychu – 4. Poza tym szkoły branżowe I stopnia działały również

w takich gminach jak: Bielawa (2 szkoły), gmina miejska Kłodzko (2), Strzelin (2), Ząbkowice Śląskie (2), gmina miejska Dzierżonów (1), Bystrzyca Kłodzka (1), Kudowa Zdrój (1), gmina miejska Nowa Ruda (1), Strzegom (1), Ziębice (1).

Do powyższych szkół uczęszczało łącznie 1.143 uczniów, co stanowiło ok. 18,7% ogółu uczniów szkół branżowych I stopnia w województwie dolnośląskim. Największa liczba uczniów uczęszczała do szkół zlokalizowanych w Wałbrzychu (312), Kłodzku (184), Dzierżonowie (120) i Ząbkowicach Śląskich (105). Z kolei najmniej uczniów uczęszczało do szkół funkcjonujących w gminach: Kudowa Zdrój (31) i Ziębice (39).

O wspomnianym uprzednio regresie szkolnictwa zawodowego świadczy fakt, że w latach 2012-2018 udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych zmniejszył się na obszarze Euroregionu z 22,5% do 17,5%. Postępujący przez lata upadek szkolnictwa zawodowego sprawił, że system edukacji został „oderwany” od potrzeb rynku. Niniejsze stwierdzenie znalazło potwierdzenie w wynikach badań ankietowych. Ponad 31% respondentów uznało zakres dostosowania systemu edukacji do potrzeb gospodarki jako słabą stroną Euroregionu.

Szkolnictwo średnie koncentruje się w wiodących miastach Euroregionu, a zwłaszcza w Wałbrzychu. O jakości kształcenia w Euroregionie świadczy średnia zdawalność matur. Średnia zdawalność matur w 2018 r. w przypadku szkół ogólnokształcących wynosiła 88,8%, i była wyższa od średniej dla województwa dolnośląskiego (87,4%).

Należy zaznaczyć, że nadal mało popularnym zjawiskiem jest wymiana uczniów pomiędzy szkołami średnimi z Polski i Czech. Z informacji uzyskanych ze starostw powiatowych wynika, że po stronie polskiej w wymianie takiej uczestniczyli wyłącznie uczniowie z ZS Nr 1 im. Prof. Wilhelma Rotkiewicza w Dzierżonowie. Natomiast w Polsce przebywali uczniowie z następujących szkół czeskich: Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola, Jičín, Středni Odborna Skola a Středni Odborne Uciliste v Lanskroune.

Rozwój gospodarki wykorzystującej nowe technologie wymaga współpracy świata biznesu i nauki. Obecnie na obszarze Euroregionu nauczanie na poziomie wyższym koncentruje się w dwóch miastach: Wałbrzychu i Kłodzku.

Aktualnie w Euroregionie funkcjonują następujące uczelnie: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Politechnika Wrocławska Wydział Techniczno-Inżynieryjny w Wałbrzychu, Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości w Wałbrzychu, Wyższa Szkoła Medyczna w Kłodzku, Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu, Wydział Turystyki w Kłodzku, Wydział Zamiejscowy Dolnośląskiej Szkoły Wyższej w Kłodzku.

Należy jednak podkreślić, że studenci pochodzący z Euroregionu niejednokrotnie wybierają naukę we Wrocławiu, który oferuje nie tylko większe możliwości studiowania, ale także bogatszą ofertę kulturalną i rozrywkową.

KULTURA

Wśród mieszkańców polskiej części Euroregionu dominuje przekonanie, że dostępność do oferty kulturalnej jest jego silną stroną (40%), a co więcej jest również szansą na jego dalszy rozwój (ok. 38%). Niemniej jednak ok. 21% badanych było odmiennego zdania i uznało dostępność do oferty kulturalnej za słabą stronę Euroregionu. Co ważne, ankietowani doceniają znaczenie kultury dla funkcjonowania i rozwoju Euroregionu.

Na obszarze Euroregionu występują liczne zabytki o dużych walorach historycznych, chociażby będąca pomnikiem historii Bazylika Mniejsza pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Strzegomiu, czy też Bazylika w Wambierzycach. Warto jednocześnie zauważyć, że stan licznie występujących na obszarze Euroregionu zabytków jest niejednokrotnie niezadawalający. Niemniej jednak ich potencjał sprawia, iż mogą stać się ważnym „motorem” rozwoju turystyki.

Ofertę kulturalną Euroregionu wzmocniają liczne wydarzenia o znaczeniu ponadlokalnym. Szczegóły zawiera poniższa tabela.

Tabela . Wybrane imprezy kulturalne w EG

Oferta kulturalna polskiej części Euroregionu	Oferta kulturalna czeskiej części Euroregionu
Dolnośląski Festiwal Tajemnic – Zamek Książ w Wałbrzychu	Brutal assault - festiwal muzyczny
Dolnośląskiego Festiwalu Zupy w Jedlinie-Zdroju	Rock for people
Festiwal Kwiatów i Sztuki w Wałbrzychu	Jazzinec
Festiwal im. Włodka Szomańskiego „Nie tylko Gospel” w Mioszowie	Romantický Hrádek (Romantyczny Hrádek
Festiwal Hommage à Kieślowski w Sokołowsku (gmina Mioszów)	Mezinárodní folklorní festival Červený Kostelec (Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny)
Festiwal Sanatorium Dźwięku w Sokołowsku	Divadlo evropských regionů (Teatr Regionów Europejskich)
Międzynarodowy Festiwal Muzyki Kameralnej im. Księżnej Daisy w Wałbrzychu	Jiráskův Hronov
Międzynarodowy Festiwal Folkloru w Nowej Rudzie	Mezinárodní horolezecký filmový festival (Międzynarodowy Górski Festiwal Filmowy)
Międzynarodowy Festiwal Folkloru w Strzegomiu	Novoměstský hrnec smíchu (Nowomiejski Garniec Śmiechu)

Międzynarodowe Biennale Rzeźby w Granicie w Strzegomiu	Poláčkovo léto
GWARKIADA - korowód historyczny, w którym uczestniczą partnerzy z Czech oraz odbywają się występy zespołów, również czeskich. Impreza przyciąga mieszkańców i turystów z polskich i czeskich gmin przygranicznych	Mezinárodní hudební festival F. L. Věka (Międzynarodowy Festiwal Muzyczny im. F. L. Věka)
Złoty FolkStok - przegląd zespołów folklorystycznych	Folklorní festival Pardubice – Hradec Králové (Festiwal Folklorystyczny)
Święto Twierdzy w Srebrnej Górze	GRAND festival smíchu (festiwal śmiechu)
Dni i noce Krzywej Wieży	Pardubické hudební jaro (Pardubicka Wiosna Muzyczna)
Silver Hill w Srebrnej Górze	Tomáškova a Novákova hudební Skuteč
Pejzaże kulinarne Polanicy-Zdój	Mezinárodní hudební festival Letohrad (Międzynarodowy Festiwal Muzyczny Letohrad)
Festiwal im. M. Czubaszek "Cały Kazio"	JamRock
Festiwal Twórczości Dziecięcej "Kalejdoskop Talentów"	Smetanova Litomyšl
Festiwal CZ-PL	Loutkářská Chrudim
Międzynarodowy Festiwal Tańca im. Olgi Sawickiej	Mezinárodní folklorní festival Šumperk (Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny Šumperk)
Polsko-czeski Jarmark Bożonarodzeniowy	Bioslavnosti (Biofestiwal) Staré Město – największy festiwal artykułów spożywczych i żywności bio
Festiwalu im. i. Reimanna w Krosnowicach	
Dolnośląski Przegląd Zespołów Folklorystycznych w Arboretum Wojstawice	
Powiatowy Rajd Pieczonego Ziemniaka (Powiat Dzierżoniowski)	
Powiat Ma Talent (Powiat Dzierżoniowski)	
Festiwal teatrów lalkowych „Humpty dumty”	Čokoládové lázně (Czekoladowe Uzdrowisko)
Festiwal Górski im. Andrzeja Zawady	
Festiwal Wrażeń. Podczas trzech letnich sezonów wakacyjnych w latach 2018-2020 w różnych obiektach turystycznych po stronie czeskiej i polskiej odbywają się warsztaty dostarczające unikalnych przeżyć i wrażeń	
Polsko – Czeskie Stoły Bożonarodzeniowe i Wielkanocne	
Czesko - Polski Festival w Kudowie Zdroju	

Polsko-Czeskie Dni Morza w Kudowie Zdroju - impreza o charakterze szantowo-humorystyczno-surrealistycznym	
Regałowisko Bielawa Reggae Festiwal	
Międzynarodowy Festiwal Chopinowski	
RYCERZE ŚWIĘTEGO FLORIANA / POLSKO-CZESKIE ZAWODY OCHOTNICZYCH STRAŻY POŻARNYCH	
Kongres Inicjatyw Społecznych – „Jedni szukają pięknych miejsc do życia, inni sprawiają, że miejsca, w których żyją stają się piękne”	

Źródło: na podstawie polskich i czeskich materiałów.

Ofertę kulturalną Euroregionu Glacensis wzbogaca także wiele galerii i muzeów, o znaczeniu zarówno lokalnym, rejonowym, regionalnym, jak i ponadregionalnym. Specjalnym i wciąż popularnym typem muzeów są skanseny, czyli muzea w plenerze, które zazwyczaj przedstawiają tradycyjną architekturę ludową i tradycje. W tej kategorii na terenie czeskiej części EG wymienić należy przede wszystkim „Muzeum w plenerze Vysočina” w powiecie Chrudim, które przedstawia ekspozycję wsi Veselý Kopec, wiejską strefę objętą pośrednią ochroną konserwatorską Svobodné Hamry oraz strefę objętą ścisłą ochroną konserwatorską architektury ludowej Betlém w mieście Hlinsko. W kraju hradeckim, w mieście Třebechovice pod Orebem, znajduje się także mniejszy skansen Krňovice.

Odrębną kategorią atrakcji kulturowych są ogrody zoologiczne i tym podobne placówki. Tradycyjnym licznie odwiedzanym jest Ogród Zoologiczny Dvůr Králové nad Labem w powiecie Trutnov, specjalizujący się w hodowli zwierząt afrykańskich. Jego najatrakcyjniejszym elementem jest rozległy i w skali ogólnokrajowej wyjątkowy park safari z dziko żyjącymi zwierzętami. Mniejszym ogrodem zoologicznym jest Biopark Štít w powiecie Hradec Králové.

Ważne wydarzenia kulturalne, oprócz jednorazowych spektakli i koncertów, zazwyczaj trwają dłużej. Są to kilkudniowe festiwale muzyczne, folklorystyczne lub teatralne, a także dłuższe wystawy. W długofalowym rozwoju turystyki w regionie największe znaczenie mają zdecydowanie wydarzenia odbywające się regularnie co roku. W poniższej tabeli przedstawiono wybrane najważniejsze festiwale kulturalne organizowane od wielu lat na terenie Euroregionu Glacensis.

Jak wynika z powyższego Euroregion dysponuje bogatą i zróżnicowaną ofertą kulturalną. Niestety organizatorzy niejednokrotnie muszą zmagać się z problemami do których zaliczyć można m.in.: problemy z infrastrukturą np. brak odpowiednich obiektów takich jak sale widowiskowe, brak miejsc parkingowych, problemy finansowe, ograniczenia kadrowe organizatorów.

Reasumując warto podkreślić, że odpowiednio rozwinięta sfera kultury sprawia, że obszar staje się atrakcyjnym miejscem do życia dla osób kreatywnych. Ma on również większe możliwości w pozyskiwaniu studentów i zatrzymywaniu absolwentów. Konkludując, kultura jest istotnym czynnikiem warunkującym rozwój społeczno-gospodarczy Euroregionu.

SPORT I REKREACJA

W latach 2012-2018 liczba klubów sportowych funkcjonujących w polskiej części Euroregionie wzrosła o 5,6% z 215 do 217. Warto zaznaczyć, że wzrost ten był szybszy niż średnia dla województwa dolnośląskiego wynosząca 5,3%.

Analizując sytuację wewnątrz Euroregionu można stwierdzić, że liczba klubów wzrosła w jedenastu gminach, a w dalszych trzynastu pozostała bez zmian. Spadek liczby klubów odnotowano w jedenastu gminach, przy czym najbardziej widoczny był on w gminach: Pieszycy, Niemcza, Kudowa Zdrój i Stronie Śląskie.

W 2018 r. do powyższych klubów należało łącznie 13.184 członków. W stosunku do 2012 r. liczba członków wzrosła o 11,6%. Niestety wzrost liczby ćwiczących był wolniejszy niż w województwie, gdzie średnia wzrostu wynosiła 21,2%.

W latach 2012-2018 wzrost liczby członków klubów sportowych zanotowano w osiemnastu gminach tworzących Euroregion. W największym stopniu liczba ćwiczących wzrosła w gminach: Międzyzlesie (159,6%), Lewin Kłodzki (150,0%), gmina wiejska Kłodzko (121,5%), Borów 105,0%). Jednocześnie w siedemnastu gminach liczba członków klubów sportowych zmniejszyła się (najbardziej w gminach Pieszycy i Niemcza).

Warto również podkreślić, że stopniowo zmienia się oferta dyscyplin proponowanych przez kluby sportowe. Zmniejsza się dominacja piłki nożnej, jednocześnie rośnie zainteresowanie takimi dyscyplinami jak: łucznictwo, szachy, czy też piłka siatkowa.

Jak wynika z badań ankietowych ponad 52% respondentów uznało dostępność do infrastruktury sportowej za silną stronę Euroregionu. Odmiennego zdania było 14% badanych. Z wcześniejszych analiz prowadzonych dla poszczególnych gmin wynika, że brakuje zwłaszcza obiektów mogących przez cały rok pełnić funkcje rekreacyjne i sportowe takich jak hale sportowe i baseny. Dodatkowo należy podkreślić istniejące problemy wynikające ze stanu technicznego niniejszej infrastruktury, w tym jej niedostosowaniu do potrzeb mieszkańców (zwłaszcza osób niepełnosprawnych i seniorów).

Na obszarze Euroregionu odbywają się liczne zawody sportowe np.:

- Bieg na Jawornik;
- Bieg na Wielką Sowę;

- Bieg tropem wilczym;
- Biegi "Śnieżnickie" - najstarszy bieg górski w Polsce;
- Bieg narciarski Ziemi Bystrzyckiej;
- Międzynarodowy zjazd na saniach rogatych – Międzygórze;
- CYKLO GLACENSIS – rajd rowerowy po pograniczu polsko – czeskim odbywający się od 2002 r. cyklicznie w trzeci weekend maja. Głównymi organizatorami imprezy są Powiat Kłodzki oraz po stronie czeskiej Związek Gmin Regionu Orlicko-Třebovsko;
- Dni Turystyki Ziemi Bystrzyckiej;
- Finał PUCHARU POLSKI w Dogtrekkingu – Złoty Stok;
- Maraton Zumby;
- Międzynarodowy Turniej Zapaśniczy z okazji Święta Niepodległości w Dzierżoniowie;
- Muflon MTB,;
- Ogólnopolski Spływ Kajakowy „NYSZA KŁODZKA” im. N. Bondyra;
- Powiatowy Rajd Rowerowy "BIKEowa Ziemia Ząbkowicka" - impreza cykliczna, organizowana od 2000 r., w której corocznie bierze udział ok. 500 uczestników;
- Sowiogórska dycha – bieg;
- Town Hill;
- Zawody Enduro;
- Zawody sportowe o puchar Prezesa NTBS;
- Zawody w triathlonie Garmin Trimator Radków;
- Garmin Ultra Race – bieg górski rozgrywany na dystansach: 82 km, 55 km, 24 km i 9 km;
- Bieg narciarski im. F. Pabla;
- Sowi Bieg (przez trzy miasta Dzierżoniów-Pieszyce-Bielawa);
- Wyroluj Raka.

Na uwagę zasługuje również fakt, że w na przestrzeni ostatnich lat nastąpił rozwój infrastruktury rowerowej i narciarskiej, czego przykładem może być nowo powstała sieć tras rowerowych typu Singletrack Glacensis w Gminie Bystrzyca Kłodzka oraz tras narciarstwa biegowego (Stacja narciarska Spalona, Trasy biegowe Międzygórze).

Również czeska część Euroregionu dysponuje bogatą i różnorodną ofertą tradycyjnych imprez sportowych.

Pod względem rozgrywek sportowych o znaczeniu międzynarodowym na tle pozostałych miejscowości euroregionu wyróżnia się miasto krajskie kraju pardubického – Pardubice. Najważniejszym wydarzeniem, które odbywa się tu co roku w październiku, jest Velká Pardubická steeplechase, najtrudniejsze wyścigi konne przez przeszkody w Europie kontynentalnej. W 2020 r. odbędzie się już 130. edycja.

Regularnie co roku, jesienią odbywają się też zawody żużlowe o Złoty Kask Miasta Pardubice (o Zlatou přilbu města Pardubic) – najstarsze zawody tego rodzaju na świecie, w których uczestniczą zawodnicy światowej czołówki. W Pardubicach co roku odbywa się też Pardubická juniorka – mistrzostwa Czech juniorów w tenisie, Czech open – największy czeski turniej szachowy oraz Pardubický vinařský půlmaraton – tradycyjne mistrzostwa Czech w półmaratonie.

W ośrodkach górskich, przede wszystkim w Karkonoszach (wyjątkowo też w Górach Orlickich) nieregularnie odbywają się niektóre zawody Pucharu Świata w narciarstwie alpejskim, narciarstwie akrobatycznym i snowboardingu. Długą tradycję mają licznie odwiedzane zawody ME w autokrosie w Novej Pace, podobnie jak legendarne zawody motocykli szosowych 300 zatáček Gustava Havla w Hořicach. Od czasu do czasu, dzięki dużym wielofunkcyjnym arenom, Pardubice lub Hradec Králové goszczą duże jednorazowe imprezy sportowe typu mistrzostwa świata lub Europy w szerokiej gamie sportów drużynowych i innych.

Niestety również w tym przypadku organizatorzy zawodów muszą zmagać się z szeregiem problemów takich jak: małe zainteresowanie zwłaszcza partnerów i mieszkańców z Czech, braki kadrowe, wzmożony ruch turystyczny utrudniający organizację zawodów.

ANALIZA SWOT – SFERA SPOŁECZNA

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Aktywność organizacji pozarządowych • Wzrost łącznej liczby miejsc w żłobkach, oddziałach żłobkowych i klubach dziecięcych • Wzrost liczby miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego • Funkcjonowanie szkół wyższych • Rozwój współpracy trans granicznej w zakresie wychowania przedszkolnego i edukacji 	<ul style="list-style-type: none"> • Problemy demograficzne, ujemny przyrost naturalny • Szybko postępujący proces starzenia się społeczeństwa, szczególnie widoczny w miastach • Niska podaż miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych • Słaba znajomość języka czeskiego

<ul style="list-style-type: none"> • Bogata oferta kulturalna • Szeroki dostęp do infrastruktury sportowej • Dobrze rozwinięty rynek pracy w czeskiej części Euroregionu 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostosowanie szkolnictwa zawodowego do zmieniających się potrzeb rynku pracy • Niski potencjał szkolnictwa wyższego w polskiej części Euroregionu
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój usług akumulujących wysoko wykwalifikowaną kadre • Rozwój szkolnictwa branżowego • Promowanie włączenia społecznego i przeciwdziałanie ubóstwu • Wzmocnienie wielopłaszczyznowej współpracy transgranicznej 	<ul style="list-style-type: none"> • Postępujący proces starzenia się społeczeństwa • Reforma szkolnictwa wyższego w Polsce skutkująca marginalizacją mniejszych uczelni

2. DIAGNOZA SWOT – PODSUMOWANIE

Analiza SWOT jest efektywną metodą pozwalającą na identyfikację słabych i silnych stron Euroregionu oraz szans i zagrożeń, jakie przed nim stoją. Analiza SWOT składa się z czterech grup czynników:

- mocnych stron – uwarunkowań wewnętrznych, które stanowią silne strony Euroregionu i które należy wykorzystać sprzyjając będą jego rozwojowi;
- słabych stron – uwarunkowań wewnętrznych, które stanowią słabe strony Euroregionu i które nie wyeliminowane utrudniać będą jego rozwój;
- szans – uwarunkowań zewnętrznych, które nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności Euroregionu, ale przy odpowiednio podjętych przez działania, mogą sprzyjać rozwojowi Euroregionu;
- zagrożeń – uwarunkowań zewnętrznych, które także nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności Euroregionu, ale które mogą stanowić zagrożenia dla jego rozwoju.

W rezultacie SWOT jest użytecznym instrumentem pozwalającym na wielowymiarową ocenę aktualnego stanu Euroregionu oraz stanowi adekwatny punkt wyjścia do definiowania pożądanych kierunków rozwoju. W ten sposób przedmiotowa analiza ujawnia również obszary wymagające poprawy w funkcjonowaniu Euroregionu, a także wskazuje na niezbędne działania, których podjęcie pomoże osiągnąć ustalone priorytety.

Poniżej przedstawiono najważniejsze silne i słabe strony Euroregionu oraz szanse i zagrożenia jego rozwoju. Wyniki zaprezentowane w tabeli stanowią podsumowanie rozważań przeprowadzonych we wcześniejszych częściach Diagnozy.

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Potencjał do wielokierunkowego rozwoju Euroregionu, a zwłaszcza do rozwoju turystyki • Różnorodność walorów przyrodniczo-krajobrazowych oraz bogate dziedzictwo materialne • Dobrze rozwinięty w czeskiej części Euroregionu przemysł, generujący miejsca pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • Problemy demograficzne, szybko postępujący proces starzenia się społeczeństwa • Ograniczona podaż ofert pracy dla osób z wyższym wykształceniem • Niezadawalająca dostępność komunikacyjna Euroregionu, zły stan nawierzchni wielu istotnych z punktu widzenia współpracy transgranicznej dróg

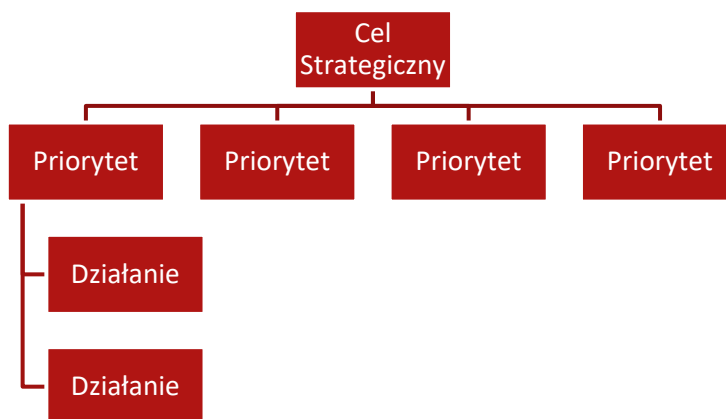
<ul style="list-style-type: none"> • Wysoka jakość administracji lokalnej i potencjał do współpracy JST • Funkcjonowanie lotniska międzynarodowego • Bogata oferta kulturalna i sportowa 	<ul style="list-style-type: none"> • Niezadawalające skomunikowanie polskiej i czeskiej części Euroregionu, zwłaszcza z wykorzystaniem transportu zbiorowego • Problemy z niską emisją, nasilające się w okresie grzewczym
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Dostępność funduszy unijnych wspierających przedsiębiorczość, tworzenie miejsc pracy, innowacyjność przedsiębiorstw, współpracę sektora naukowo-badawczego z biznesem • Duży potencjał związany z obsługą nowego perspektywicznego rynku „opieką nad seniorami” • Wzmocnienie wielopłaszczyznowej współpracy transgranicznej 	<ul style="list-style-type: none"> • Postępujący proces starzenia się społeczeństwa • Większa atrakcyjność inwestycyjna innych obszarów zarówno w Polsce, jak i RCz.

Przeprowadzona powyżej syntetyczna analiza SWOT wskazuje zarówno na występowanie potencjałów odnoszących się przede wszystkim do sfery gospodarczej, a zwłaszcza turystyki, jak i na występowanie szeregu istotnych słabych stron Euroregionu. Zdiagnozowane deficyty ujawniają się przede wszystkim w sferze społecznej i infrastrukturalno-środowiskowej i dotyczą zarówno tzw. czynników twardych (konkretnych atrybutów Euroregionu), jak również czynników miękkich (społecznych).

Nie zmienia to jednak faktu, że Euroregion posiada zauważalny potencjał rozwojowy oraz lokalne przewagi komparatywne, które właściwie wykorzystane mogą przesądzić o jego rozwoju w przyszłości. W rezultacie niezbędna jest nowa aktywna strategia Euroregionu koncentrująca się na wsparciu endogenego potencjału oraz przyciąganiu kapitału zewnętrznego dla dynamizacji rozwoju.

3. OPIS ZINTEGROWANEGO PODEJŚCIA DO STWIERDZONYCH POTRZEB ROZWOJOWYCH I POTENCJAŁU EUROREGIONU GLACENSIS

Zintegrowane podejście do stwierdzonych potrzeb rozwojowych i potencjałów realizowane będzie wg następującej struktury

Cel strategiczny: Wielokierunkowy i inteligentny rozwój Euroregionu sprzyjający aktywizacji mieszkańców i włączeniu społecznemu, integrujący ludzi, gospodarkę i przestrzeń	
Priorytet (P1) Inteligentny i zrównoważony rozwój Euroregionu oparty na endogennym potencjale i kooperacji przedsiębiorstw	Działanie (D1.1) Wzmocnienie pozycji konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw poprzez wspieranie ich innowacyjności i współpracy transgranicznej Działanie (D1.2) Wielokierunkowy rozwój turystyki i wzmocnienie jej roli w rozwoju gospodarczym Euroregionu Działanie (D1.3) Promowanie i wspieranie rynku pracy w wymiarze transgranicznym Działanie (D1.4) Promocja gospodarcza Euroregionu
Priorytet (P2) Aktywizacja i integracja mieszkańców oparta na wzajemnym zaufaniu i tolerancji sprzyjająca włączeniu społecznemu	Działanie (D2.1) Zwiększenie aktywności mieszkańców oraz budowanie wzajemnego zaufania poprzez promowanie wspólnych działań transgranicznych Działanie (D2.2) Budowa i modernizacja infrastruktury społecznej Działanie (D2.3) Rozwój usług społecznych, w tym realizowanych w ramach współpracy transgranicznej Działanie (D2.4) Wzmocnienie roli kultury i sportu w kreowaniu warunków sprzyjających włączeniu i innowacjom społecznym
Priorytet (P3) Inteligentne i zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska	Działanie (D3.1) Rozwój zrównoważonej, inteligentnej i intermodalnej mobilności Działanie (D3.2) Rozwój zielonej i niebieskiej infrastruktury oraz infrastruktury ochrony środowiska

	<p>Działanie (D3.3) Wsparcie dla rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, w tym wykorzystującej odnawialne źródła energii</p> <p>Działanie (D3.4) Wielokierunkowa poprawa bezpieczeństwa mieszkańców, w tym związana ze zmianami klimatycznymi</p>
<p>Priorytet (P4) Lepiej współpracujący Euroregion</p>	<p>Działanie (D4.1) Wzrost wykorzystania technologii ICT w Euroregionie</p> <p>Działanie (D4.2) Wzmocnienie współpracy JST, zwłaszcza w wymiarze transgranicznym</p>

CEL STRATEGICZNY

Wielokierunkowy i inteligentny rozwój Euroregionu sprzyjający aktywizacji mieszkańców i włączeniu społecznemu, integrujący ludzi, gospodarkę i przestrzeń.

Realizacja przyjętego w Strategii celu przyczyni się do wielokierunkowego i inteligentnego rozwoju Euroregionu. Fundamentem ekonomicznym Euroregionu będzie konkurencyjna i innowacyjna gospodarka oparta na małych i średnich przedsiębiorstwach. W wyniku wdrażania Strategii wzrośnie również znaczenie turystyki w rozwoju Euroregionu, a jej pozytywne oddziaływanie przełoży się także na inne branże.

Jednocześnie wielowymiarowa współpraca transgraniczna przyniesie szereg korzyści w sferze społecznej i przestrzennej. Rozwój szeroko rozumianej infrastruktury społecznej przyczyni się do poprawy dostępności i jakości oferowanych usług publicznych i społecznych, co korzystnie wpłynie na włączenie społeczne. Równocześnie wspólne projekty zaktywizują mieszkańców Euroregionu.

Całość Euroregionu połączy nowoczesna infrastruktura drogowa, kolejowa i teleinformatyczna. Rozbudowa i modernizacja obejmie również drogi rowerowe i ciągi piesze. Poprawa spójności Euroregionu osiągnięta zostanie także w wyniku rozwoju proekologicznego i zintegrowanego transportu zbiorowego. Jednocześnie w wyniku inwestycji w infrastrukturę ochrony środowiska oraz wskutek realizowanej polityki proekologicznej poprawie ulegnie stan środowiska naturalnego.

Równocześnie wdrożenie nowych technologii w administracji i w przedsiębiorstwach, przy jednoczesnym pogłębieniu współpracy pomiędzy JST, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorstwami wzmocni stabilność Euroregionu i w większym stopniu uodporni go na skutki kryzysów.

4. PRIORYTETY I DZIAŁANIA

1. Inteligentny i zrównoważony rozwój Euroregionu oparty na endogennym potencjale i kooperacji przedsiębiorstw

Przyszłość Euroregionu uzależniona jest od dobrze funkcjonujących i innowacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw. Małe i średnie przedsiębiorstwa winny stać się „kołem napędowym” wielokierunkowego rozwoju Euroregionu. Aby tak się stało, należy podjąć działania wspierające, które ułatwią powstawanie i funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw.

Kluczowym zadaniem w ramach niniejszego priorytetu powinno być wspieranie MŚP poprzez umożliwienie przedsiębiorcom dostępu do usług doradczych, ułatwiających ich funkcjonowanie, zwłaszcza w wymiarze transgranicznym. Równocześnie należy wspierać istniejące i inicjować nowe sieci współpracy przedsiębiorstw, a także pomagać we współpracy przedsiębiorstw z uczelniami i instytucjami badawczymi.

Uwarunkowania przyrodnicze oraz dziedzictwo historyczne sprawiają, że Euroregion nie będzie się prawidłowo rozwijać, bez silnego sektora turystycznego, dlatego też branża ta musi stać się adresatem wielowymiarowego wsparcia. Działania wspierające wzmocnią pozycję konkurencyjną turystyki oraz uaktywnią niewykorzystane dotychczas potencjały. Renowacja zabytków, łączenie szlaków turystycznych i poprawa ich funkcjonalności, czy wreszcie utworzenie wspólnych produktów turystycznych powinno stać się impulsem do szybszego rozwoju branż komplementarnych takich jak: hotelarstwo i gastronomia.

Jednocześnie realizacja niniejszego priorytetu wymaga usprawnienia funkcjonowania rynku pracy. Rynek pracy powinien być traktowany całościowo, tak aby skutecznie łączyć pracowników z pracodawcami. Poprawa przepływu informacji pomiędzy podmiotami rynku pracy winna podnieść jego efektywność i doprowadzić do ograniczenia bezrobocia tam gdzie ono występuje, przy jednoczesnym zapewnieniu dostępu do siły roboczej w miejscach gdzie widoczny jest deficyt pracowników.

Dodatkowo pozycję gospodarczą Euroregionu wspierać będzie aktywnie prowadzona wspólna polityka marketingowa, w wyniku której Euroregion powinien stać się silną i rozpoznawalną marką. Wzmocni to konkurencyjność Euroregionu i ułatwi pozyskiwanie i konkurowanie o zasoby zewnętrzne.

1.1. Wzmocnienie pozycji konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw poprzez wspieranie ich innowacyjności i współpracy transgranicznej

Wzrost potencjału gospodarczego Euroregionu wymaga rozbudowy infrastruktury wspierającej przedsiębiorczość. Zarówno działające w Euroregionie przedsiębiorstwa, jak

również nowe podmioty gospodarcze powinny mieć możliwość szerszego korzystania w swojej działalności ze wsparcia instytucji otoczenia biznesu (IOB), a podmioty wspierające rozwój gospodarczy powinny dążyć do wypracowania wspólnych dla całego obszaru Euroregionu kierunków wspierania przedsiębiorczości. Ważną rolę we wspieraniu przedsiębiorstw winny pełnić izby gospodarcze i branżowe.

Równolegle powinno się wspierać działania zmierzające do poszerzenia oferty świadczonych przedsiębiorcom usług (zarówno bezpośrednio przez Euroregion, jak i przez IOB), takich jak np.: doradztwo, tworzenie sieci kontaktów, pomoc w wejściu na rynek, pomoc przy certyfikacji produktów. Priorytetowo należy traktować usługi o charakterze transgranicznym.

W ramach niniejszego działania należy także prowadzić szeroką akcję informacyjną na temat wszystkich dostępnych dla przedsiębiorców instrumentów wsparcia, w tym o instrumentach finansowych. Można także rozważyć powołanie wspólnej instytucji zajmującej się dostarczaniem małym i średnim przedsiębiorstwom zlokalizowanym na obszarze Euroregionu kapitału na potrzeby realizacji inwestycji w celu wypełnienia luki inwestycyjnej.

Wzmocnienie potencjału gospodarczego Euroregionu wymaga również dostarczenia nowych oraz uzbrojenia istniejących terenów inwestycyjnych, w miejscach gdzie występują deficyty. W tym zakresie szczególną rolę powinny odegrać Jednostki Samorządu Terytorialnego oraz Instytucje Otoczenia Biznesu

Przyszła pozycja gospodarcza Euroregionu w znacznej mierze będzie uzależniona od innowacyjności lokalnych przedsiębiorstw. Wychodząc naprzeciw przyszłym wyzwaniom należy podejmować działania ułatwiające przedsiębiorcom dostęp do innowacji i usług świadczonych przez uczelnie i instytuty badawcze.

Wspierać należy również działania zmierzające do cyfryzacji małych i średnich przedsiębiorstw. Pomocą powinny zostać objęte takie działania m.in. jak: rozwój handlu elektronicznego, rozwój e-biznesu, czy też zakładanie laboratoriów. Na wsparcie mogłyby również liczyć przedsiębiorstwa internetowe i nowe przedsiębiorstwa TIK oraz podmioty świadczące usługi B2B.

Pamiętając, że na sytuację gospodarczą Euroregionu wpływa nie tylko liczba podmiotów gospodarczych, ale także ich zdolność do współpracy, wskazane jest promowanie współpracy pomiędzy przedsiębiorcami. W tym celu powinno się inicjować nowe oraz wspierać istniejące struktury sieciowe. Jednocześnie należy ułatwiać dostęp MŚP do sieci współpracy transgranicznej i klastrów międzyregionalnych. Poszerzenie i pogłębienie współpracy przedsiębiorców wymaga również organizacji seminariów, szkoleń, targów, wystaw oraz transgranicznych spotkań przedsiębiorców

1.2. Wielokierunkowy rozwój turystyki i wzmocnienie jej roli w rozwoju gospodarczym Euroregionu

Euroregion posiada bardzo duży potencjał do rozwoju turystyki, której znaczenie jako jednego z filarów jego trwałego rozwoju musi ulec wyraźnemu wzmocnieniu.

Euroregion dysponuje bogactwem zarówno zasobów środowiska naturalnego, jak i obiektów dziedzictwa materialnego. Dodatkowo potencjał turystyczny EG wzmocniają liczne wydarzenia kulturalne i sportowe o charakterze ponadlokalnym. Niestety problemem jest niejednokrotnie niezadawalający stan obiektów oraz braki infrastrukturalne utrudniające efektywne udostępnianie ich turystom. Dodatkowo skala współpracy transgranicznej jest nieadekwatna do możliwości i potrzeb Euroregionu. W rezultacie Euroregion nie zawsze postrzegany jest jako całość i nie wykorzystuje należycie swojego potencjału.

Wzmocnienie pozycji turystyki w rozwoju Euroregionu wymaga podjęcia szeregu wielokierunkowych działań. W pierwszej kolejności podmioty odpowiedzialne za rozwój i wspieranie turystyki powinny opracować wspólny plan rozwoju, który pozwoli spojrzeć na potrzeby rozwoju turystyki w sposób kompleksowy. W planie tym, powinny zostać zawarte kluczowe inwestycje infrastrukturalne niezbędne do połączenia Euroregionu, usprawniające przepływ turystów pomiędzy poszczególnymi jego atrakcjami.

Jednocześnie należy podejmować działania zmierzające do renowacji i poprawy dostępności istniejących na obszarze Euroregionu obiektów dziedzictwa materialnego. Renowacją należy objąć zarówno całe układy urbanistyczne, jak i pojedyncze zabytki, w tym również cenne zabytki techniki. Jednak szczególną wagę należy przyłożyć do poprawy funkcjonalności i atrakcyjności wizualnej uzdrowisk, które powinny stać się wizytówką Euroregionu. W przypadku uzdrowisk wskazane jest aby władze lokalne we współpracy z podmiotami prywatnymi dążyły do opracowania wspólnej oferty skierowanej do turystów i kuracjuszy.

Równocześnie należy podejmować działania zmierzające do rozbudowy infrastruktury podnoszącej atrakcyjność obiektów zabytkowych oraz umożliwiającej pełne wykorzystanie ich potencjału. Należy prowadzić działania zmierzające do rozbudowy i modernizacji ciągów pieszych, tras rowerowych, konnych i wykorzystujących ciekł wodne, łączących obiekty dziedzictwa materialnego i przyrodniczego. Powinny także powstać obiekty małej infrastruktury sprzyjające wypoczynkowi i rekreacji. Ważna jest również poprawa oznaczeń szlaków turystycznych i zaopatrzenie ich w informację w języku polskim, czeskim i angielskim.

Rozbudowie musi ulec także infrastruktura umożliwiająca rozwój turystyki aktywnej. Rozbudowana infrastruktura turystyczno-rekreacyjna powinna stanowić impuls do wzrostu liczby i rozwoju podmiotów świadczących usługi turystyczne i rekreacyjne. Równolegle na obszarze Euroregionu należy również podjąć działania promujące rozwój usług

agroturystycznych i ekoturystycznych. Wspierać powinno się także rozwój turystyki kongresowej. Segment ten stanowi aktualnie ważny czynnik funkcjonowania turystyki w czeskiej części Karkonoszy.

Jednocześnie należy podejmować działania zmierzające do wzmocnienia życia kulturalnego w Euroregionie. W tym celu powinno się wspierać instytucje kultury i podejmowane przez nie wysiłki związane z organizacją imprez kulturalnych. W sposób szczególny należy wspierać wydarzenia kulturalne i sportowe o charakterze transgranicznym.

Ważne jest, aby podejmowane działania prowadziły do stworzenia kompleksowych produktów turystycznych oraz kształtowały spójny wizerunek całego Euroregionu. W tym celu należy zacieśniać współpracę pomiędzy instytucjami zajmującymi się informacją turystyczną.

Rozwój funkcji turystycznej Euroregionu wymaga podejmowania działań promocyjnych. Ważne jest aby w tym celu wykorzystywać technologie mobilne i wspólnie prezentować i promować atrakcje przyrodnicze i kulturowe wspólnego pogranicza (np. strony internetowe, portale społecznościowe, aplikacje mobilne, wykorzystanie kodów QR itp.,)

1.3. Promowanie i wspieranie rynku pracy w wymiarze transgranicznym

Sytuacja na rynku pracy w Euroregionie na przestrzeni lat uległa poprawie. Redukcji uległa skala zjawiska bezrobocia, niestety jednocześnie zauważalnym problemem zwłaszcza w czeskiej części Euroregionu stał się deficyt wykwalifikowanych pracowników. W rezultacie konieczna jest integracja rynku pracy, tak aby docelowo rynek pracy w Euroregionie można było traktować jako całość. Należy m.in. dążyć do usprawnienia w wymiarze transgranicznym przepływu informacji o wymogach i zapotrzebowaniu na pracowników zgłaszanym przez firmy funkcjonujące po obu stronach granicy.

Osiągnięcie powyższego celu wymaga szerokiej współpracy poszczególnych podmiotów funkcjonujących na tym rynku. W tym celu należy usprawnić przepływ informacji na rynku pracy, tak aby informacje o ofertach pracy oraz deficytowych zawodach szybciej docierały do zainteresowanych podmiotów. Wymaga to z jednej strony pogłębienia instytucjonalnej współpracy w ramach Euroregionu, a z drugiej strony szerszego wykorzystania nowych technologii.

Poprawa funkcjonowania rynku pracy wymaga również redefinicji kierunków kształcenia uwzględniającej potrzeby całego Euroregionu. Równocześnie należy podnosić i pogłębiać kwalifikacje osób poszukujących pracy poprzez rozwijanie systemu kursów i szkoleń realizowanych we współpracy z przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi działającymi zarówno po stronie czeskiej, jak i polskiej. Wskazane jest także organizowanie wspólnych staży dla potencjalnych pracowników.

Z uwagi na fakt, że problem bezrobocia coraz częściej dotyka osób z różnymi dysfunkcjami, w sposób trwały oddalonych od rynku pracy, wskazana jest także współpraca z podmiotami ekonomii społecznej działającymi na rzecz włączenia i aktywizacji zawodowej osób wykluczonych.

1.4. Promocja gospodarcza Euroregionu

Ważne znaczenie dla rozwoju Euroregionu ma promocja gospodarcza będąca elementem marketingu terytorialnego.

Celem promocji będzie właściwa prezentacja walorów Euroregionu oraz przekonanie interesariuszy zewnętrznych do ulokowania swoich aktywów na jego terenie. Działania promocyjne są zatem rodzajem przemyślanej strategii komunikowania się Euroregionu zarówno z otoczeniem zewnętrznym (inwestorzy, turyści), jak również z już operującymi tutaj podmiotami gospodarczymi oraz mieszkańcami.

W ramach niniejszego działania powinno się dążyć do koordynacji działań promocyjnych prowadzonych na obszarze Euroregionu. . Wspólne powinny być materiały reklamowe, a treści tam zawarte powinny uwzględniać atuty gospodarczego całego Euroregionu.

Jednocześnie podmioty działające na terenie Euroregionu powinny prowadzić aktywną politykę informacyjną, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informacyjnych. Konieczne jest także angażowanie się w inicjatywy oraz przedsięwzięcia promocyjne organizowane przez władze regionalne i krajowe. Równocześnie wspólna oferta Euroregionu powinna być obecna na targach i wystawach krajowych i międzynarodowych.

Należy także pamiętać, aby w promocji Euroregionu aktywnie uczestniczyły poszczególne JST. Pozwoli to w pełni wykorzystać potencjał wynikający z kontaktów tych jednostek z gminami/miastami partnerskimi zlokalizowanymi poza Euroregionem.

2. Aktywizacja i integracja mieszkańców oparta na wzajemnym zaufaniu i tolerancji sprzyjająca włączeniu społecznemu

Sprawne i trwałe funkcjonowanie Euroregionu zależy od postaw ludzi mieszkających na jego obszarze. W ramach niniejszego priorytetu podejmowane będą działania zmierzające do budowy wzajemnego zaufania pomiędzy lokalnymi społecznościami poprzez aktywną współpracę transgraniczną.

Wspierane będą działania podejmowane zarówno przez nieformalne grupy mieszkańców, jak i przez organizacje pozarządowe. Zwłaszcza nowoczesne i efektywnie działające organizacje pozarządowe winny aktywnie uczestniczyć w działaniach na rzecz włączenia społecznego i aktywizacji transgranicznej lokalnej społeczności.

W ramach niniejszego priorytetu prowadzone będą również działania zmierzające do integracji i podniesienia poziomu kształcenia, a w przypadku kształcenia zawodowego dostosowania go do potrzeb pracodawców.

Realizacja przyjętego priorytetu wymaga również aktywnych działań prozdrowotnych. Skoordynowana polityka zdrowotna powinna ułatwić mieszkańcom Euroregionu dostęp do wysokiej jakości usług medycznych. Za kluczowe uznano także działania skoncentrowane na rozwoju systemu wsparcia niesamodzielnych mieszkańców Euroregionu.

Jednym z wyzwań jakie poruszono w niniejszym dokumencie jest wzmocnienie roli kultury w funkcjonowaniu Euroregionu. Za szczególnie istotne uznano potrzebę opracowania wspólnej i komplementarnej oferty kulturalnej.

2.1. Zwiększenie aktywności mieszkańców oraz budowanie wzajemnego zaufania poprzez promowanie wspólnych działań transgranicznych

Ważne znaczenie dla efektywnego funkcjonowania i rozwoju Euroregionu jako całości ma aktywność lokalnej społeczności, zwłaszcza w wymiarze transgranicznym.

Niestety aktywność ta nie zawsze jest zadawalająca i chociaż granica nie jest już realną barierą oddzielającą społeczności to jednak nadal konieczne są działania zmierzające do budowy wzajemnego zaufania.

Kluczem do sukcesu jest więc aktywizacja i integracja społeczności Euroregionu. Osiągnięcie niniejszego celu wymaga wszechstronnego wspierania inicjatyw społeczno-kulturalnych służących aktywizacji mieszkańców i budujących wzajemne zaufanie pomiędzy Polakami i Czechami. Działania zmierzające do aktywizacji i integracji mieszkańców Euroregionu powinny być skierowane zarówno bezpośrednio do mieszkańców, jak i do organizacji pozarządowych.

Euroregion wspierać będzie działania inicjowane i realizowane przez lokalne społeczności. Preferowane będą działania zmierzające do budowy tożsamości euroregionalnej, promujące dobre współistnienie, a jednocześnie eliminujące funkcjonujące w społecznościach uprzedzenia.

Przejawem aktywności społecznej jest rozwój organizacji pozarządowych, w tym fundacji i stowarzyszeń. Organizacje te działają blisko społeczeństwa, a tym samym mogą efektywnie realizować wybrane zadania publiczne i społeczne. W rezultacie są one kluczowym ogniwem rozwoju społecznego w skali lokalnej, jednocześnie przez wspólne działania integrują społeczność i budują wzajemne relacje.

W ramach tego działania Euroregion powinien wspierać istniejące i aktywnie działające organizacje pozarządowe, a także w miarę posiadanych możliwości stwarzać warunki dla rozwoju nowych stowarzyszeń i fundacji, zwłaszcza tych działających na rzecz współpracy transgranicznej. Należy wspierać w pierwszej kolejności te organizacje, które podejmują się we własnym zakresie organizacji transgranicznych wydarzeń kulturalnych i sportowych oraz te które realizują inne projekty transgraniczne.

2.2. Budowa i modernizacja infrastruktury społecznej

Rozwój infrastruktury społecznej wymaga inwestycji w infrastrukturę opieki nad dziećmi do lat 3, przedszkolną, szkolną, kulturalną, sportowo-rekreacyjną oraz związaną z opieką nad osobami niesamodzielnymi. Inwestycje te z jednej strony powinny ułatwić dostęp mieszkańcom Euroregionu do infrastruktury społecznej, a z drugiej strony winny również zracjonalizować koszty korzystania z niej. Powinny one również pomóc w uporządkowaniu i zagospodarowaniu przestrzeni publicznej.

W pierwszej kolejności należy dokonać szczegółowej inwentaryzacji całego zasobu infrastruktury społecznej, a następnie sprawdzić możliwość jej wykorzystania w wymiarze transgranicznym. Pozwoli to na lepsze wykorzystanie istniejącej infrastruktury i uniknięcie inwestycji które miałyby pełnić funkcje możliwe do zaspokojenia przez istniejące obiekty.

W dalszej kolejności należy wspierać i prowadzić inwestycje, które winny doprowadzić do budowy, modernizacji i lepszego dostosowania do istniejących i przyszłych potrzeb infrastruktury społecznej.

W ramach działań należy dążyć do zapewnienia mieszkańcom Euroregionu dostępu do infrastruktury zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3. W ramach Euroregionu należy wspierać i koordynować działania związane z budową żłobków oraz dostosowaniem przedszkoli do opieki nad najmłodszymi dziećmi.

Jednocześnie należy również wspierać rozbudowę i modernizację infrastruktury przedszkolnej i szkolnej, a także prowadzić politykę ponadlokalną zmierzającą do efektywnego wykorzystania powyższej infrastruktury.

Realizacja niniejszego działania wymaga również inwestycji w rozwój infrastruktury kulturalnej. Inwestycje te powinny przystosować niniejszą infrastrukturę nie tylko do potrzeb lokalnych społeczności, ale również umożliwić wykorzystanie jej w przedsięwzięciach transgranicznych.

Działania winny również zmierzać do zapewnienia godnego życia grupom zagrożonym marginalizacją, w tym seniorom i osobom niepełnosprawnym. Przyjęte rozwiązania powinny zmierzać do rozwoju systemu opieki dziennej i całodobowej nad osobami potrzebującymi wsparcia.

Inwestycje w rozwój infrastruktury społecznej winny obejmować również budowę i modernizację infrastruktury sportowej.

2.3. Rozwój usług społecznych, w tym realizowanych w ramach współpracy transgranicznej

Istotne znaczenie dla obecnego i przyszłego funkcjonowania Euroregionu ma dostępność do wysokiej jakości usług społecznych.

W ramach tego działania należy wspierać inicjatywy zmierzające do zapewnienia mieszkańcom dostępu do usług edukacyjnych. Wymaga to podejmowania działań zmierzających do zapewnienia adekwatnej do współczesnych potrzeb infrastruktury edukacyjnej, połączonej z realizacją zróżnicowanych i innowacyjnych programów edukacyjnych. Jednocześnie konieczne jest pogłębienie współpracy transgranicznej w zakresie edukacji i to na wszystkich szczeblach.

Euroregion winien wspierać wspólnie realizowane programy edukacyjne zmierzające do lepszego poznania i integracji uczniów. Szczególną wagę należy poświęcić na naukę języka partnera oraz na naukę historii i tradycji obszaru. Wspierane winny być także inicjatywy zmierzające do wymiany uczniów.

W ramach Euroregionu powinno być również koordynowane kształcenie zawodowe, tak aby zapewnić firmom dostęp do wykwalifikowanych kadr. Należy także wspierać nowe kierunki kształcenia oraz kierunki kształcenia realizowane we współpracy polskich i czeskich szkół.

Jednocześnie ważnym, wspólnym elementem edukacji, powinno stać się wzmacnianie świadomości ekologicznej uczniów.

Beneficjentem usług społecznych muszą stać się wszyscy mieszkańcy Euroregionu, w tym również seniorzy. Działania adresowane do seniorów winny z jednej strony zmierzać do zapewnienia im opieki (dotyczy to osób niesamodzielnych) m.in. poprzez rozwój usług opiekuńczych i asystenckich, a z drugiej strony umożliwiać aktywnym seniorom udział w życiu

kulturalnym, edukacyjnym i sportowym. Należy również pamiętać o działaniach zmniejszających e-wykluczenie wśród seniorów.

W ramach Euroregionu należy również wspierać działania zmierzające do poprawy dostępności do opieki medycznej, a zwłaszcza do usług lekarzy specjalistów.. Wskazane jest także rozwijanie nowych usług np. Teleopieki, czyli systemu opieki i wsparcia, wykorzystującego nowoczesne narzędzia teleinformatyczne.

2.4. Wzmocnienie roli kultury i sportu w kreowaniu warunków sprzyjających włączeniu i innowacjom społecznym

Ważne znaczenie dla rozwoju Euroregionu posiada kultura. Z jednej strony rozwinięta oferta kulturalna ma kluczowe znaczenie dla pozyskania i zatrzymania tzw. klasy kreatywnej, a drugiej strony sprzyja ona integracji mieszkańców i przyczynia się do włączenia społecznego.

Zadaniem podmiotów funkcjonujących na obszarze Euroregionu powinno być opracowanie kompleksowego i długofalowego programu rozwoju i wspierania kultury. Opracowaniu tym należałoby uwzględnić zarówno inwestycje „twarde” w infrastrukturę kulturalną, jak i inwestycje „miękkie” wspierające twórców i animatorów kultury.

Wskazane byłoby opracowanie katalogu wydarzeń kulturalnych o kluczowym znaczeniu dla Euroregionu, takich które budują jego wizerunek i kształtują jego markę na zewnątrz. Imprezy te w pierwszej kolejności winny być objęte patronatem i wsparciem Euroregionu.

W ramach niniejszego działania należy również wspierać lokalną tradycję i lokalnych twórców. Wskazane byłyby działania zmierzające do łączenia twórców w ramach transgranicznych sieci współpracy.

Niemniej ważne znaczenie dla funkcjonowania Euroregionu posiada również sport. Dlatego też w miarę posiadanych możliwości wspierane będą inicjatyw i imprezy sportowe i rekreacyjne. Należy podkreślić, że aktywność w sferze sportowej i rekreacyjnej sprzyja integracji mieszkańców po obu stronach granicy. Sport sprzyja też aktywizacji mieszkańców i przyczynia się do włączenia społecznego.

3. Inteligentne i zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska

Atrakcyjność Euroregionu, jako miejsca do życia i prowadzenia działalności gospodarczej, a także jako miejsca do wypoczynku zależy w dużej mierze od stanu środowiska naturalnego.

Zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi i troska o stan środowiska naturalnego traktowane jest w niniejszym dokumencie priorytetowo. Realizacja powyższego celu wymaga inwestycji w budowę i modernizację szeroko rozumianej infrastruktury drogowej i kolejowej, zwłaszcza transgranicznej oraz modernizacji i usprawnienia funkcjonowania transportu zbiorowego, m.in. poprzez jego transgraniczną integrację.

Wspierane będą także inwestycje związane z rozwojem zielonej i niebieskiej infrastruktury, która nie tylko podnosi jakość życia mieszkańców, ale również poprawia bioróżnorodność obszaru. Równocześnie wspierane będą działania zmierzające do rozbudowy istniejącej infrastruktury sieciowej.

Kontynuowane będą także działania zmierzające do poprawy efektywności energetycznej budynków i budowli, jak również te działania które sprzyjają rozwojowi odnawialnych źródeł energii.

W ramach niniejszego priorytetu wspierane będą działania zmierzające do poprawy bezpieczeństwa mieszkańców. Działania te wzmocnią odporność Euroregionu na klęski żywiołowe związane m.in. ze zmianami klimatu.

3.1. Rozwój zrównoważonej, inteligentnej i intermodalnej mobilności

Realizacja niniejszego działania wymaga opracowania przez administrację publiczną różnych szczebli wspólnej koncepcji kierunków rozwoju transportu. Koncepcja powinna wskazywać kluczowe inwestycje związane z budową i modernizacją infrastruktury drogowej i kolejowej oraz w sposób zintegrowany podchodzić do organizacji ruchu kołowego i szynowego. Jednocześnie należałoby rozważyć zasadność rozbudowy szlaków wodnych, tak aby mogły one pełnić istotne funkcje w transporcie gospodarczym i turystycznym.

W pierwszej kolejności należy w sposób komplementarny przeprowadzić inwestycje związane z budową i modernizacją infrastruktury drogowej i towarzyszącej, tak aby poprawić zewnętrzną dostępność i wewnętrzną spójność Euroregionu. Poprawie powinny ulec parametry oraz stan techniczny istniejących dróg. Należy również wspierać proces budowy nowych dróg, w tym obwodnic. Priorytetowo należy traktować inwestycje drogowe o znaczeniu transgranicznym.

Rozwojowi infrastruktury transportowej musi towarzyszyć poprawa bezpieczeństwa zarówno pieszych jak i innych użytkowników dróg. Osiągnięcie niniejszego celu wymaga budowy chodników.

Przebudowie dróg powinny towarzyszyć działania zmierzające do rozwoju dróg dla rowerów łączących poszczególne miejscowości, zwłaszcza w wymiarze transgranicznym, tak aby powstał spójny system dróg rowerowych wzdłuż ciągów komunikacyjnych. Działania takie poprawią stan środowiska naturalnego poprzez ograniczanie niskiej emisji, a także zwiększą bezpieczeństwo użytkowników dróg.

Należy także poprawić przepustowość dróg. Służyć temu winna m.in. rozbudowa mostów znajdujących się w ciągu dróg transgranicznych. Euroregion winien również podejmować działania zmierzające do modernizacji transgranicznych linii kolejowych obejmującej nie tylko torowiska ale i infrastrukturę towarzyszącą.

W ramach niniejszego działania należy również wspierać i promować transport zrównoważony. Realizacja zasad zrównoważonej i inteligentnej mobilności powinna korzystnie wpłynąć na poziom i jakość życia mieszkańców Euroregionu w wyniku poprawy dostępności komunikacyjnej poszczególnych obszarów oraz redukcji niskiej emisji.

Realizacja przyjętego działania wymaga wszechstronnego rozwoju transportu zbiorowego zarówno kołowego, jak i szynowego, a także rozwoju transportu niezmotoryzowanego indywidualnego oraz zintegrowanego podejścia do zarządzania nim.

W polskiej części Euroregionu konieczna jest odbudowa transportu szynowego i połączenia go z systemem czeskim. Jednocześnie należy wspierać modernizację czeskich linii kolejowych, tak aby zwiększyć ich przepustowość. Należy także prowadzić działania zmierzające do wykorzystywania w transporcie szynowym nowoczesnych i ekologicznych pojazdów. Służyć temu powinno m.in. wprowadzenie transgranicznej homologacji pojazdów kolejowych. Reaktywacji i modernizacji transportu szynowego towarzyszyć powinna rozbudowa parkingów, zwłaszcza typu *Park&Ride* i *Bike&Ride*. Równocześnie układ dworców powinien zostać dostosowany do aktualnej sieci osadniczej oraz odpowiadać trendom w rozwoju turystyki transgranicznej.

W ramach niniejszego działania należy również wspierać rozbudowę i modernizację kołowego publicznego transportu zbiorowego. Warto przy tym zaznaczyć, że docelowo usługi transportowe winny być świadczone za pomocą taboru ekologicznego i dostosowanego do potrzeb osób z ograniczeniami ruchowymi.

Powinno się także rozwijać Inteligentne Systemy Transportowe, które zapewnią lepszą dostępność transportu publicznego w zakresie planowania podróży, zarządzania ruchem, zarządzania popytem, zintegrowanego biletu, zintegrowanych systemów bazodanowych, itp.

Równocześnie należy wspierać inicjatywy dążące do integracji systemów transportowych w całym Euroregionie, przy jednoczesnym usuwaniu barier. Winno się dążyć do synchronizacji połączeń komunikacji zbiorowej.

3.2. Rozwój zielonej i niebieskiej infrastruktury oraz infrastruktury ochrony środowiska

Nowoczesna polityka proekologiczna wymaga inwestycji w rozwój terenów zielonych i zbiorników wodnych, a także szeroko rozumianej infrastruktury związanej z ochroną środowiska. Jednocześnie dobro Euroregionu wymaga przejścia działań realizowanych samodzielnie przez poszczególne JST do skoordynowanych działań prowadzonych na szczeblu Euroregionu.

W ramach niniejszego działania nacisk należy położyć na zwiększenie udziału terenów zielonych i samej zieleni w przestrzeni publicznej. Zielone (roślinne) i niebieskie (wodne) obszary pomogą w stworzeniu pożądanego mikroklimatu, a także zróżnicowanego środowiska naturalnego zwłaszcza na obszarach objętych budownictwem mieszkaniowym i przemysłowym. Ważnym zadaniem będzie zakładanie nowych i odnowa istniejących terenów zieleni i parków. Jednocześnie należy prowadzić działania zmierzające do ochrony wód podziemnych. Ochrona ta z jednej strony winna dążyć do zapobiegania przedostawania się szkodliwych substancji, a z drugiej strony powinna sprzyjać redukcji poboru i zużycia wody.

Należy również promować ideę „zielonych ścian” i „zielonych dachów”, a także inwestycje związane z zagospodarowaniem wód opadowych na terenach budownictwa jedno i wielorodzinnego oraz terenach rekreacyjnych. Wskazane jest także, aby w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględniano tereny zielone oraz małe zbiorniki wodne, jako miejsca wspólne o charakterze rekreacyjnym.

W ramach działania kontynuowane będą również inwestycje infrastrukturalne związane z ochroną środowiska. Euroregion wspierać będzie działania zmierzające do dalszego rozwoju sieci kanalizacyjnej, gazowej i ciepłowniczej. Wskazane są także działania polegające na utrzymaniu, gromadzeniu i zwiększaniu zasobów wody.

Jednocześnie realizacja niniejszego działania wymaga rozbudowy infrastruktury umożliwiającej skuteczną ochronę roślin i zwierząt. Oprócz działań infrastrukturalnych, należy także prowadzić działania edukacyjne zwiększające świadomość ekologiczną mieszkańców Euroregionu.

3.3. Wsparcie dla rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, w tym wykorzystującej odnawialne źródła energii

Wysoka jakość środowiska naturalnego wymaga podjęcia działań zmierzających do poprawy efektywności energetycznej infrastruktury publicznej i prywatnej. Należy promować i wspierać działania zmierzające do zastosowania przez mieszkańców proekologicznych systemów grzewczych. W wyniku podjętych działań powinno wzrosnąć znaczenie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych.

Równocześnie poprawie musi ulec efektywność energetyczna budynków zarówno publicznych, jak i prywatnych. Wspierane będą działania zmierzające do zmniejszenia energochłonności budynków mieszkalnych i publicznych (np. termomodernizacja, wymiana oświetlenia na energooszczędne, wymiana źródeł ciepła, instalacja odnawialnych źródeł energii).

Poprawie stanu środowiska naturalnego służyć będą także inwestycje związane z modernizacją oświetlenia ulicznego z wykorzystaniem energooszczędnych technologii.

Ważne będzie również wsparcie dla rozwoju odnawialnych źródeł energii. Euroregion wpierać będzie inicjatywy zmierzające do tworzenia na jego terenie instalacji produkujących energię z odnawialnych źródeł (OZE). Euroregion promować będzie OZE wśród inwestorów realizujących inwestycje budowlane.

3.4. Wielokierunkowa poprawa bezpieczeństwa mieszkańców, w tym związana ze zmianami klimatycznymi

Zapewnienie mieszkańcom Euroregionu poczucia bezpieczeństwa wymaga rozbudowy w wymiarze transgranicznym systemu monitoringu zagrożeń, sprawnego obiegu informacji o wykrytym zagrożeniu, a co najważniejsze szybkiego i skutecznego przekazywania mieszkańcom oraz osobom czasowo lub gościnnie przebywającym na terenie Euroregionu informacji o zagrożeniu i sposobie zachowania się.

Istotnym sposobem zwiększenia poziomu bezpieczeństwa jest również ciągłe doskonalenie systemu powiadamiania społeczeństwa o zagrożeniach w Euroregionie i aktualizowanie procedur reagowania w sytuacji zagrożeń. Euroregion winien wspierać i koordynować działania zmierzające do modernizacji lub wymiany central sterowania syrenami z modułem głosowym oraz ich pozyskiwanie w kolejnych miejscowościach stosownie do zmieniających się potrzeb.

W ramach niniejszego działania należy podejmować także inicjatywy zmierzające do uporządkowania gospodarki wodnej. Wspierać należy działania melioracyjne oraz działania związane z budową zbiorników retencyjnych. Zbiorniki te nie tylko zwiększą bezpieczeństwo mieszkańców w okresie powodzi, ale również pozwolą na lepsze funkcjonowanie w okresie suszy.

Wskazane jest również podejmowanie działań zmierzających do usuwania barier prawnych i administracyjnych współpracy, a także wypracowanie formuły wspólnych szkoleń i zasad wymiany informacji i doświadczeń.

Konieczne jest także wsparcie służb bezpośrednio monitorujących różne zagrożenia naturalne i reagujących w przypadku wystąpienia zagrożenia. Inwestycje powinny być ukierunkowane zarówno na prewencję zagrożeń, jak i skuteczne działanie w przypadku ich wystąpienia. Ważne

będzie doposażenie w sprzęt wszystkich jednostek zintegrowanego systemu ratownictwa oraz budowa/rozbudowa/modernizacja obiektów.

Poprawie bezpieczeństwa sprzyjać będzie również wspieranie profilaktyki antyalkoholowej i antynarkotykowej, istotnym elementem będzie także bezpieczeństwo w sieci oraz przeciwdziałanie przestępczości i cyberprzestępczości.

4. Lepiej współpracujący Euroregion

Efektywne funkcjonowanie Euroregionu wymaga dobrej współpracy JST wchodzących w jego skład. Współpraca ta musi mieć charakter wielopłaszczyznowy i powinna być szeroko rozumiana.

Dobrej współpracy służyć będzie rozbudowa i integracja infrastruktury telekomunikacyjnej. Poszerzeniu powinna także ulec skala wykorzystywanych w instytucjach publicznych oraz w przedsiębiorstwa technologii ICT.

Współpraca JST obejmować będzie m.in.: realizację wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych, wspólną organizację szkoleń, seminariów, konferencji, tworzenie wspólnych zespołów roboczych, wymianę doświadczeń.

4.1. Wzrost wykorzystania technologii ICT w Euroregionie

Realizacji niniejszego działania wymaga przede wszystkim rozbudowy infrastruktury telekomunikacyjnej. Dostęp do Internetu wysokich prędkości powinien w przyszłości stać się standardem.

Jednocześnie rozwój społeczeństwa informacyjnego wymusza poszerzenie zakresu usług publicznych i społecznych świadczonych z wykorzystaniem nowych technologii. Szczególnie ważne będą działania zmierzające do rozbudowy i synchronizacji systemu e-usług w całym Euroregionie oraz doposażania JST w sprzęt IT, serwery, urządzenia peryferyjne i inne, tak żeby następował postęp informatyzacji jednostek publicznych. Należy także dążyć do synchronizacji rozwiązań technologicznych stosowanych w całym Euroregionie. Działania te będą sprzyjać zwiększeniu dostępności do usług publicznych i poprawie ich standardu.

Jednocześnie należy promować działania zmierzające do szerszego wykorzystania technologii ICT przez przedsiębiorców i społeczeństwo. Upowszechnienie nowoczesnych technologii usprawni funkcjonowanie Euroregionu, a także ułatwi jego funkcjonowanie w sytuacjach kryzysowych.

4.2. Wzmocnienie współpracy JST, zwłaszcza w wymiarze transgranicznym

Efektywność, innowacyjność oraz trwałość rozwiązań społecznych i gospodarczych jest uzależniona od trwałej współpracy wielu podmiotów życia społeczno-gospodarczego. W związku z tym, konieczna jest praca na rzecz rozwoju sieci współpracy międzysektorowej (sektor pozarządowy, prywatny, publiczny).

Jednak realizacja niniejszego działania wymaga przede wszystkim poszerzenia zakresu współpracy pomiędzy JST. W tym celu wskazane jest tworzenie, wzmacnianie, utrwalanie i rozszerzanie transgranicznych partnerstw instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i innych podmiotów w obszarze usług publicznych i społecznych oraz w obszarach

przynoszących korzyści dla ogółu społeczeństwa (stałe grupy robocze, konferencje, panele dyskusyjne itp.). Należy nadal wzmacniać dotychczasowe oraz wdrażać i rozwijać nowe narzędzia współpracy JST.

Rolą Euroregionu powinno być również koordynowanie prowadzonych przez poszczególne JST polityk rozwojowych, dlatego też wskazane jest utworzenie zintegrowanego systemu zarządzania strategiami i programami rozwojowymi.

Jednak kluczowe znaczenie winna mieć budowa sieci kooperacji umożliwiającej wspólne rozwiązania w zakresie:

- służby zdrowia i usług socjalnych (podnoszące efektywności i jakości świadczonych usług przy wykorzystaniu elementu transgranicznego);
- edukacji, zwłaszcza kształcenia zawodowego;
- rynku pracy w celu poprawy warunków zatrudnienia w Euroregionie oraz wykorzystania atutów wspólnego rynku pracy;
- bezpieczeństwa realizowanego przez służby ratownicze i porządkowe.

Przedstawiciele JST powinni również wspólnie przygotowywać wnioski i aplikować środki na realizację inwestycji transgranicznych.

Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis

Ul. Łukasiewicza 4a/2

57-300 Kłodzko

Tel. +48 74 867 71 30

Fax +48 74 867 91 66

e-mail: biuro@eg.ng.pl

<http://www.euroregion-glacensis.ng.pl>

Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Kladská – Euroregion Glacensis

Panská 1492

516 01 Rychnov nad Kněžnou

tel.: +420 494 531 054

e-mail: info@euro-glacensis.cz

<http://www.euro-glacensis.cz>

Projekt „Strategia Euroregionu Glacensis 2020+” współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz budżetu państwa w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska - Polska 2014-2020 za pośrednictwem Euroregionu Glacensis